GRIGORE OLARU
HAIDUCII DIN VALEA REA
Coperta: RALEA FLORENTINA TEODORA
TIPĂRITĂ În REGIA AUTORULUI I.S.B.N.: 973 – 96503 – 6 – 8
CASA DE EDITURĂ „EOLIA" BUCUREŞTI – 1995

DE ACELAŞI AUTOR
Drumuri de legendă
Aventură în infern
Istorie în doine, balade, legende şi tradiţii
Cu steaua şi Videimul
— Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1986
— Editura Destine, Bucureşti, 1992
— Editura Destine Bucureşti, 1994
— Editura Destine Bucureşti, 1994

UN CUVÂNT DE PREZENTARE

Grigore Olaru este un pasionat istoric, folclorist şi etnograf şi un povestitor cu autentică vână epică.

I-a încântat adeseori pe membrii cenaclului „Mihail Sadoveanu" al cadrelor didactice din Bucureşti cu evocările sale istorice, cu salbele de legende culese de pe meleagurile olteneşti, şi nu numai, cu subtila implicare a doinelor şi baladelor în descifrarea sensurilor adânci ale istoriei naţionale.

O suită de condiţii vitrege asociată cu ingrata condiţie a profesorului anonim în zadar bătător la porţile editurilor, l-au împiedicat să-şi valorifice spiritual manuscrisele pe care le plimba, precum Şincai, în traistă. Abia în 1986 Editura „Sport-Turism" a avut curajul să publice unui autor necunoscut o carte revelatoare cu certe virtuţi literare: „Drumuri de legendă

Ulterior, cărţile sale au început să apară cu regularitate, bucurându-se de o bună primire şi de preţuirea meritată.

Actuala carte, tipărită de Editura „Eolia", tânără

editură particulară care – spre cinstea ei – cultivă şi literatura românească originală, legată de istorie şi folclor, se înscrie într-un gen romantic mult îndrăgit de noi, cu vechi rădăcini şi străluciţi reprezentativi.

Nu-i voi dezvălui pasionantul conţinut. Voi lăsa cititorului plăcerea să alunece pe firul istoriei Ţării Româneşti cuprinsă între domnia lui Mihai Viteazul şi revoluţia lui Tudor din Vladimiri pentru a descoperi în lumea haiducilor, rapsozilor, pandurilor, pazvangiilor, a fecioarelor furate şi salvate, în ţesătura întâmplărilor intrate în legendă, inepuizabile zăcăminte de poezie şi frumuseţe morală.

Tudor Opriş

Era în ziua de Anul Nou; la noi acasă, venise, ca de obicei în acele zile, fratele mijlociu al lui tata Păun, unchiul nostru, nenea Marin, cu nevastă-sa; ţaţa Paştiţa, cu cele două fetiţe, amândouă mici; una – Jeana – de un an şi jumătate sau doi, iar cealaltă – Leandra – să tot fi fost de un an. După o veche tradiţie, prin acele locuri, de Anul Nou, copiii mici, se *dau la grindă* de către cei care i-au moşit la naştere. Obiceiul constă în aceea că li se pune copiilor pe cap un colac în formă de cunună – un fel de covrig mare – în care se înfig câteva monede, după puterea omului, simbol al bunăstării; li se dă o sorcovă în mână şi ea simbol al renaşterii naturii; se ridică apoi sus la plafon – la grindă, li se urează: „la mulţi ani” şi să crească mari, mari, până acolo unde sunt ridicaţi. După ce acest ritual a luat sfârşit, se pune masa, la care se serveşte mai întâi ţuică fiartă îndulcită după gust, apoi mâncărurile obişnuite la aceste zile ale sărbătorilor de iarnă; sarmale, friptură, cârnaţi, piftii, gogoşi sau cozonaci şi se bea vin; masa se prelungeşte până seara târziu iar a doua zi, se reia mica petrecere în continuare, de la ora prânzului până spre seară. În unele cazuri, oamenii aduc şi lăutari. În cazul nostru, cei care moşiseră fetele lui nenea Marin, erau părinţii noştri şi de aceea aveau loc aceste întâlniri simbolice, prilej de bucurie şi petrecere.

În dimineaţa aceea de Anul Nou, câţiva băieţi din

vecini, ceva mai mărişori decât mine şi fratele meu, au venit cu sorcova:

„Sorcova, vesela, Să trăiţi, Să-nfloriţi, la merii, ca perii…”

Apoi, a apărut Pluguşorul; era un plug adevărat, dar frumos împodobit cu panglici şi hârtie colorată, tras de doi boi albi, cu panglici în frunte. Erau albi şi frumoşi, boii, de parcă nu fuseseră doar ţesălaţi, ci şi îmbăiaţi. Cu Pluguşorul erau patru băieţi de vreo şaisprezece – şaptesprezece ani. Între ei, se afla unchiul cel mic după tată, Grigore, care recita urarea aşa de rar, de tare şi de mândru, în timp ce ceilalţi flăcăi pocneau din bice:

„… Iarna-i grea, zăpada mare.
Semne bune anul are;
Semne bune de belşug.
Pentru brazda de sub plug…
Ia mai mânaţi, măi, flăcăi! Hăi, Hăi!”

Era atâta de frumos, cât nu se poate povesti. La fiecare îndemn a lui nenea Grigore: „Mânaţi, măi!”, ceilalţi răspundeau, strigând: „Hăi, hăi!” – în timp ce bicele pocneau, pocneau…

În aceeaşi zi, au fost invitaţi la noi şi bunicii după tată însă, doar bunicul, sau cum îi spuneam noi, cei doi fraţi, „tata de la vale”, a rămas până seara târziu… Era un om vesel bunicul, cu atât mai mult în asemenea ocazii, când era pus pe glume şi gata să cânte. Cânta frumos şi povestea la fel de bine; de altfel, tot aşa era şi nenea Marin, aveau amândoi voce frumoasă. Tata era mai rezervat. Noi, copiii nu ştiam că anii săi erau număraţi…

Aproape de amiază, după ce toţi se aflau la masă, şi tata, şi mama, şi nenea Marin cu ţaţa Păştiţa, bunica şi bunicul, pe care mă aşteptam – din clipă în clipă – să-l aud zicând unul dintre cântecele sale preferate; îmi plăcea atât de mult cum cântă, mai cu seamă când zicea:

„Aoleu, fire-aş al mamii.
Mi-au mâncat fetele banii…”

Îndrăgeam tare mult felul de a fi al bunicului şi mândru mai cânta! Deocamdată se povestea despre una şi

despre alta…

Se făcuse târziu. Fetiţele lui nenea Marin dormeau demult şi ni se îngreunau şi nouă genele, căci eram mici: să tot fi avut opt-zece ani, iar fratele meu, mai mic cu doi ani, adormise şi el; apoi, mama l-a dezbrăcat şi l-a culcat. Cu toate că somnul mă ademenea tot mai mult, nu-mi venea să mă culc. Aşteptam să mai zică sau să cânte bunicul ceva; doar îl cunoşteam. Până la acea oră, mai mult se discutase despre vite, despre iarnă, că va fi grea şi lungă, aşa se spunea şi apoi, cum să adorm, când, tocmai atunci, a venit vorba despre *Terente* care, cu câţiva ani în urmă, dăduse iama prin luncile de prin bălţile Brăilei, şi cântecul său îmi mai suna în minte, pentru că nu trecuse prea mult timp de la nunta unchiului cel mic după mamă, când Cicărel, un lăutar, renumit viorist şi bun cântăreţ, de loc din satul vecin, Scaieşti, îl cânta. Parcă îl aud şi astăzi:

„Foaie verde de-avrămeasă, hoţii măi, hoţii măi!
Aseară mai după masă hoţii măi, hoţii măi!
Mi-a intrat Terente-n casă hoţii măi, hoţii măi!
Mi-a luat fata cea frumoasă, hoţii măi, hoţii măi!
Şi toţi banii de pe masă hoţii măi, hoţii măi!…”

Mama m-a întrebat: – Nu vrei să te culci? Uite ce frumos dorm Nicu şi nepoatele… S-au rumenit şi au transpirat de căldură… 1

— Nu, mai stau – am răspuns, necăjit că-mi distrăgea atenţia.

— Lasă-l – a zis tata – dacă nu-i este somn, să mai stea.

Nu mai puteam adormi; bunicul ne spunea că Teren te-a tâlhărit, n-a haiducit; un haiduc adevărat nu jefuia ca el, pe oricine; Terente a făcut şi crime. Haiducii adevăraţi nu jefuiau de dragul de a jefui şi nu ucideau. În cazuri rare, se apărau când erau încolţiţi. Ei luau galbenii de la cei bogaţi şi-i împărţeau săracilor… Au urmat câteva clipe de tăcere…

Afară ningea liniştit; în liniştea iernii şi a nopţii tot mai adânci, se auzea un tren, gâfâind, la Valea Rea…

Pe Şoseaua Naţională care trece de la Drobeta-Turnu

Severin prin Filiaşi spre Craiova, în apropierea satelor Tatomireşti şi Brădeşti, drumul urcă uşor când vii de la Filiaşi spre Craiova şi, invers, coboară când te întorci: la fel şi calea ferată. Astăzi nu este cine ştie ce anevoios, dar pe vremuri, când era doar un drum de care şi cărări ale trecătorilor, se împotmoleau carele în noroi, iar de pe laturi, ieşeau hoţii de drumul mare… Locul se numeşte şi astăzi Valea Rea…

— Ce aproape se aude trenul, de parcă ar fi pe Tarlaua Morii – a zis mama; şi când te gândeşti cât mai este de acolo până la Valea Rea.

— Este şi liniştea adâncă a nopţii – a răspuns tata Păun – şi zgomotul se lasă mai mult peste Jii, spre noi, că în stânga căii ferate, spre satele de-acolo, este dealul de care se loveşte zgomotul; oricum, se aude şi pe acolo destul de tare, că sunt aproape satele de tren.

— Hei, acum – aşa cum v-am spus – este altceva – intervine bunicul. Dar în urmă cu o sută de ani, cu două şi mai demult, nu era bine să te prindă noaptea pe acolo; nu degeaba i-au spus oamenii, de cine ştie câtă vreme, Valea Rea. Acolo, ziceau bătrânii, că i-ar fi ţinut calea Iancu Jianu cu ceata sa, căruţei cu galbenii pe care i-au strâns zapcii lui Vodă Caragea din satele de pe Valea Jiului. Alţii povesteau că la Sudoame (aproape de Craiova) s-ar fi întâmplat treaba asta. Fiecare loc şi localitate îşi au numele de la o întâmplare sau alta or de la oameni. Aşa şi cu Valea Rea. La vreme de ploaie şi de iarnă, pe acolo se mergea greu şi mai erau şi lotri care ieşeau din codri. Drumul care trecea pe sub deal şi în apropierea Jiului intra, ca şi acum, într-o vale îngustă. În dreapta şi în stânga, în vremea de demult, erau lunca pl lângă râu şi pădurea, pe deal în sus; nu era bine să te prindă noaptea pe acolo. În apropiere – spuneau bătrânii – pe lângă satul Brădeşti, cică ar fi fost în timpurile de demult, ruinele unei cetăţui, iar satul aminteşte prin numele său cetatea sau localitatea de altă dată. De la Brădeşti, şi-au luat numele boierii proprietari de acolo – Brădescu: că aşa obişnuiau, să poarte numele de la unul dintre satele de pe moşiile lor.

Aşa a fost cu boierii de la Filiaşi care se numeau Filişanu, cei de la Ţânţăreni, cei de la Coţofeni. Luau numele de la un sat sau altul, după cum le era voia. Aşa era în timpurile vechi. Numai ţăranii purtau doar numele de la botez; dacă-l chema Ion, apăi Ion era şi atât. Ion al lui cutare din satul cutare şi îi ajungea. Cum cei mai mulţi mai aveau câte o poreclă, mai târziu porecla sau meseria a devenit al doilea nume al ţăranului...

Ulterior, autorul – căutând prin biblioteci – avea să constate adevărul celor spuse de bunicul: boier Prea Ţânţăreanu, proprietar al moşiei cu acest nume, a avut un fiu care, mutându-se la Coţofeni şi ridicând acolo case mari şi curţi mândre, a luat numele satului, a devenit Coţofeanu, şi a fost ridicat de către Domnie la rangul de *Spătar*.

La fel a fost şi cu ruinele de lângă Valea Rea – resturi ale unei clădiri, poate un castru, ale unei localităţi care, după unele opinii, se numea Abrad, nume cu rezonanţe de străveche origine dacică. De unde se poate deduce că localitatea Brădeşti îşi trage numele uşor schimbat, de-a lungul a peste două milenii de la vechea localitate dacă.

Ilinca Fiica lui Filişanu în
Captivitatea Haiducilor

Eu cred că haiducii – a continuat bunicul – şi-au făcut datoria şi la Valea Rea şi la Sudoame, că veneau oamenii fanarioţilor în fiecare an, ba uneori şi de două-trei ori pe an şi îi despuiau de bieţii oameni, de nu le lăsau nici cât negru sub unghie. Din cauza asta, mulţi dintre ei luau calea codrului. La Valea Rea era periculos drumul pentru călătorii bogaţi, fie că erau ei negustori sau boieri; nu treceau decât însoţiţi de slujitori înarmaţi iar oamenii domniei erau păziţi de arnăuţi, care încadrau caleştile; Cu toate acestea, de multe ori nu le lăsau haiducii decât hainele.

Mai demult, zice-se că era pe vremea lui Matei Vodă-Basarab, la Coţofenii din Faţă, trăia Coţofeanu; un boier de seamă, cum ziceam cu slujbă la Domnie – ca Mare Spătar. Îşi împărţea timpul după cum îi cereau treburile şi era

când la moşie, când la Bucureşti sau acolo unde se afla domnul ţării. Odată, venise acasă Spătarul de la curtea domnească la Coţofeni şi pregătea o petrecere. Cum obişnuiau toţi boierii de rangul său, a poftit la sindrofie şi pe alţii. Şi au pornit argaţi călări la curţile boiereşti: la Cornu, la Filiaşi, la Argetoaia, pe Amaradia în sus, la mai multe curţi, să poftească boierii la Coţofeni, la petrecere…

Argatul care mergea de la Coţofeni la Filiaşi era tare mândru de slujba pe care o făcea boierului; de altfel, trimişii erau aleşi dintre cei mai isteţi şi mai arătoşi oameni ai curţii. Când a ajuns la Valea Rea, s-a trezit argatul înconjurat de haiduci. Era o ceată de doisprezece voinici, unul mai frumos şi mai tânăr decât altul; la unii abia le mijea mustaţa. Au ieşit ca din pământ, dar de fapt nu din pământ ieşiseră, ci din zăvoiul care venea până în marginea drumului, de parcă voia să-şi dea mâna cu pădurea care se lăsa de pe dealuri în jos până la marginea cealaltă.

— Stai prietene şi te mai odihneşte; se mai odihneşte şi murgul. Şi-apăi să facem cunoştinţă, că e păcat să treci aşa, nebăgat în seamă şi ţi s-o fi urât de când tot mergi la drum, singur, stând de vorbă doar cu calul…

— Nu e nevoie să facem cunoştinţă, a răspuns înţepat argatul, vă ştiu; adică bănuiesc, trebuie să fiţi haiduci, iar eu, dacă vreţi să ştiţi, sunt argatul dumnealui spătarul Mihai Coţofeanu, a răspuns subliniind apăsat numele stăpânului său. Are curtea aici, la Coţofeni, aproape, sunt doar câţiva kilometri şi n-am avut când să ne ostenim; pe deasupra, mă grăbesc, trebuie să ajung până la amiază la Filiaşi, şi să mă întorc până-n seară

— Ia uitaţi, fraţilor, ce ruşine pe obrazul nostru, să nu-l cunoaştem pe Domnia-sa, argat? auziţi voi – a continuat căpitanul haiducilor, *Domnia-sa e argat la curtea Spătarului şi noi să nu ştim*! *Trebuie să ne purtăm mai boiereşte cu dumnealui, că aşa este obişnuit…*

— Aşa este, căpitane, să-l luăm cu binişorul, că e subţirel cu firea şi se şifonează uşor… încet, încet, haiducii s-au apropiat râzând, înconjurându-l din toate părţile, iar

doi dintre ei, i-au prins calul de frâu; alţii erau în spatele său.

— Cu pistoalele, ce faci? – l-a întrebat căpitanul întinzând mâna spre pistoalele argatului.

— Mă apăr, ce să fac!?

— Ce păcat că n-ai timp să te mai aperi; dă-ni-le nouă, că ne stă mai bine cu ele şi avem mai multă nevoie de ele decât tine… Să fie cu iertare, argatule, am vrut să spun că avem mai multă nevoie de ele decât *Domnia-ta*. Spunând aceasta, haiducul i-a smuls, amândouă pistoalele de la brâu şi le-a aruncat peste umăr, în spate:

— Ţine, Petre, îţi vor folosi mai bine ţie decât dumnealui. Ale tale s-au cam învechit…

— Flancaţi-l! le-a poruncit el oamenilor săi şi haiducii au trecut patru în spatele argatului, doi în faţă şi doi pe lături.

Căpitanul a dat pinteni şi a pornit înaintea lor însoţit de ceilalţi voinici, în timp ce argatul se uita prostit când la unii, când la alţii, urmărindu-le mişcările, iar calul era purtat de frâu de către unul dintre haiduci.

— Unde mă duceţi? a îndrăznit e să mai întrebe, încercând să arate că nu s-a pierdut cu firea.

— Pe la noi, pe la *Curtea* noastră, vei fi musafirul nostru, să vezi cum trăim noi în codru. Până mâine în zori, ajungem acolo…

— Dar am o ştire de dus. Nu pot merge nicăieri, că n-am timp, a spus argatul, dezvăluind taina sa în faţa haiducilor, fără să fie nevoie să-l tragă de limbă. Vă rog să mă lăsaţi slobod, vă faceţi păcate cu mine, mă scoate Spătarul din slujbă şi rămân fără pâine.

— Rămâi fără pâine? Dar te-ai întrebat vreodată de unde au boierii pâinea din care vă lasă şi vouă resturi de la masa lor? Şi fără a-i da timp pentru răspuns, haiducul a continuat:

— Dacă te lasă fără slujbă, te primim noi; lupţi alături de noi, cinstit, pentru dreptate, să apărăm ţăranii, care fac pâinea boierilor, şi-i mai uşurăm de galbeni pe cei care sunt mai aspri, şi-i muncesc ca pe nişte vite şi nu le lasă

oamenilor nici cât să aibă după ce bea apă…

Haiducii, urmându-l pe căpitan trecuseră cu ostatecul, pe nesimţite, în zăvoi, iar căpitanul a continuat:

— Şi zici că ai o ştire de dus undeva? Căpitanul s-a oprit şi, odată cu el, toţi ceilalţi.

— Am, căpitane, a răspuns cu gura moale, argatul care-şi dădea seama că nu mai are nicio scăpare.

— Aşa spune, fiule, aşa te vreau, lasă-te mai moale, că atunci şi noi ne lăsăm. Dă-mi să văd cartea.

— Dar nu pot, n-am voie…

— Nu-i nimic; o luăm noi, ca să nu păţeşti nimic de la stăpânii tăi.

Văzând că nu are încotro, argatul scoate dintr-o taşcă un mic tub şi-l întinde haiducului. Acesta scoate scrisoarea înfăşurată sul, şnuruită şi ceruită şi fluieră a mirare:

— Hei, dar ce taină ascunde, că au ceruit-o aşa tare?

— Mă vor scoate din slujbă, căpitane, dacă o desfaci…

— Ce tot vorbeşti acolo, omule? Ţi-am spus că dacă păţeşti ceva rău, vii la mine şi-ţi dau o slujbă. Avem posturi şi slujbe destule; slujba e bună, că lucrezi până ce te prinde şi te spânzură, dacă nu cazi în luptele cu potera. Unde găseşti slujbă mai frumoasă?

Haiducii zâmbeau şi priveau, mândri, când pe unul, când pe celălalt, în timp ce căpitanul desfăcea uşor şnurul ca să nu se desprindă ceara şi să cadă. Apoi, citeşte cu glas tare: *„Domnia mea, Spătarul Mihai Coţofeanu, către Domnia sa, mare boier, Dumitru Filişanu…”*

— Auziţi, fraţilor, ce frumos se respectă dumnealor, boierii. Aşa să facem şi noi; numai că pe ţărani nu-i prea respectă decât cu gârbaciul, întinşi la scară, când întârzie cu munca nefăcută la timp.

Căpitanul citeşte pentru el, după care dă citire scrisorii cu glas tare:

— Ascultaţi, mai departe: *„Vă poftesc pe Dumneavoastră să veniţi cu toţii, cu toată familia, la noi, la Curte, la Coţofenii din Faţă, în ziua de 21 mai, de Sfinţii Constantin şi Elena, când mare sindrofie va fi şi va ţine trei*

zile. Să nu faceţi cumva să nu veniţi, că tare rău ne va părea şi ar putea fi şi cu supărare din partea noastră. Avem şi lăutari, nu numai de-ai noştri, am tocmit şi de la Craiova un taraf întreg, din mahalaua Romaneşti… Cu plecăciune, Domnia mea, mare boier şi spătar Mihai Coţofeanu”…

— N-aveţi nicio teamă, le mai spuse căpitanul oamenilor săi, nu vă faceţi grijă că n-aveţi cizme şi ipingele noi, că pe noi ne primeşte Spătraul şi fără haine alese…

A înfăşurat apoi scrisoarea cum a fost şi a legat-o cu şnurul, în aşa fel încât să nu se observe ceara crăpată. Avusese grijă să desfacă cu grijă cartea încât pecetea spătarului să rămână întreagă; sulul, odată înfăşurat, arăta ca la început.

— Dacă te întreabă de ce este crăpată pecetea, nu le spui că te-ai întâlnit cu noi. Spune-le că azi dimineaţă când ai încălecat calul, să fi lovit tubul cu cartea, pentru că ţi-a lunecat piciorul din scară şi ai prins taşca între pieptul tău şi spinarea calului. Aşa să faci şi nu altfel, că s-ar putea să ne mai întâlnim…

Argatul a plecat, iar grupul haiducilor a pornit, cântând prin luncă:

„Eu mă duc, codrul rămâne, Plânge frunză după mine…”

Apoi, căpitanul i-a spus lui Pătru, şi acesta tot căpitan de haiduci de prin părţile Argetoaiei şi Răznicului, care şi-a făcut un bordei peste dealul Nămăieştilor, dincolo de Sfârcea, într-un luminiş de codru, pe unde curge pârâul Argetoaiei: de aceea, locul şi satul s-au numit Valea lui Pătru.

— Petre, avem câteva zile până ne încercăm norocul şi cred că este cazul că mergi cu oamenii prin părţile tale de peste dealuri şi să le spui că întreaga Ţară Românească este la mare strâmtoare; e tare voievodul, priceput şi viteaz dar are oaste puţină; este mare lipsă de braţele noastre pe câmpul de luptă, mai mare decât în pădure, aşa să le spui. Să mergem să ne înscriem toţi la oaste; la Craiova, în cetele Banului Băleanu. Este grea viaţa satelor,

n-o să-i părăsim pe oameni; să-l rugăm pe Spătar să vorbească cu Banul, să poruncească boierilor să mai uşureze viaţa şi dările ţăranilor; iar pe noi, haiducii, să ne ierte că doar dreptatea pentru sate am vrut, numai atât; şi apoi să mergem la război, că ţara este vânturată de la o margine la alta de duşmani, ca de furtună. Aşa să le spunem, Petre, să vină toţi care sunt sănătoşi şi vor să se înscrie la oaste, când le-om da noi ştire. Or fi aflat şi ei că Vodă a primit în oastea Sa mulţi haiduci şi de peste Dunăre: sârbi, bulgari... Prilejul ăsta e bun, să nu-l scăpăm; s-ar putea să se bucure Spătarul şi Banul şi Domnul, că se vor trezi cu câteva sute de oameni mai mult. Şi s-ar putea să avem noroc cu sindrofia de la Coţofeni...

La ziua sorocită, o caleaşca cu patru cai, însoţită de trei argaţi călări, înarmaţi, a pornit de la curtea lui Filişanu, la vale, pe drumul Craiovei, spre Coţofenii din Faţă. Era o zi frumoasă de primăvară, încât de-atâta frumuseţe, ciripit, verdeaţă şi flori, inimile pluteau de parcă voiau să-şi ia zborul. Soarele se apropia de prânzul cel mic, când au pornit de la curte. Crângurile şi pădurile de pe dealurile din stânga, ca şi lunca Jiului clin dreapta drumului, păreau inundate de cântecul păsărilor. Totul era numai verdeaţă şi cântec, iar miresmele îmbătau sufletele. Satele erau mici pe atunci; cătune cu zece – cincisprezece case – adeseori mai puţine şi arareori mai multe ascunse prin luminişuri... Caleaşca trecea în trapul cailor, pe drumul care, prin aceste locuri, este aproape în linie dreaptă. Când s-au apropiat de Valea Rea, acolo unde pădurea ajungea până lângă drum, pe unde nu departe, curge Jiul, lunca era de asemenea doar la câţiva paşi, caii au încetinit trapul. Argatul de pe capră tocmai ridicase biciul să-i îndemne şi a rămas cu biciul ridicat şi cu gura căscată: la câţiva paşi în faţa sa, au început să iasă dintr-o parte şi alta din adăpostul codrului, câţiva călăreţi, pocnind din pistoale şi din spate şi de pe laturi, astfel încât orgaţii n-au avut timp să schiţeze niciun gest de apărare. Haiducii au făcut cerc în jurul caleştii şi i-au dezarmat pe toţi argaţii. Dacă ei ar fi voit ar fi apucat să dea bice cailor,

tot nu reuşeau să se depărteze pentru că, imediat deasupra pantei, barau drumul – răsturnaţi de către haiduci – câţiva buşteni groşi şi lungi.

— Luaţi-le pistoalele, că nu pot lucra din cauza lor, că le fac mişcările grele şi dumnealor", argaţii, trebuie să deblocheze drumul, să dea butucii la o parte. Sub ameninţarea pistoalelor, cei trei argaţi dezarmaţi au descălecat; şi surugiul de pe capră a făcut la fel.

— V-am oprit, jupânească – se adresă căpitanul femeii în vârstă (din caleaşcă) – că ne-a fost teamă să nu zdrobiţi roţile în butuci dacă porneaţi cu caii la galop şi, până ce dumnealor slobozesc drumul, să stăm puţin de vorbă, să ne cunoaştem.

— Cine sunteţi voi şi ce doriţi?

— V-am spus, jupânească, că dorim să facem cunoştinţă; n-aţi auzit de noi? Suntem ceata lui Păun haiducul – Păunaşul codrilor – şi ne pare rău că nu aveţi ştire despre faptele lui. Dar Domnia ta cine eşti?

— Ce tot îndrugi acolo? Păunaşul codrilor, dac-o fi fost vreodată, acum este doar poveste şi cântec… Cine sunteţi şi ce vreţi?

— V-am spus, Jupânească, cine suntem, numai Domnia ta nu ne-ai spus, şi să mai ştii că, de obicei, nu stăm prea mult de vorbă cu trecătorii. Le luăm vama şi gata; îi lăsăm să plece, dacă sunt oameni de treabă. Dar pe Domnia ta, după câte bag de seamă, o să vă luăm cu noi, că nu vorbiţi şi avem motivele noastre s-o facem.

— Auzi ce obrăznicie! Nişte hoţi şi încă de codru vor să afle cine sunt. Daţi armele băieţilor că nu avem timp de pierdut; trebuie să ajungem la timp, la Coţoieni, că avem treabă.

— Vă cunoaştem noi treburile, jupânească. Durează vreo trei zile sindrofia de la Coţofeni! Mergeţi să petreceţi, să risipiţi munca satelor pe care ar trebui să le ocrotiţi, nu să le asupriţi. Că de-acolo luaţi pâinea şi toate câte vă trebuie pentru petreceri şi risipă; şi tot de-acolo, se adună oamenii pentru oaste, din satele pe care le secătuiţi. Să înapoiem armele? Ce să facă argaţii cu ele? N-aţi văzut că

nu le-au folosit? Nouă, însă, ne fac mare trebuinţă.

— Cum tâlharule, îmi ţii tu socoteală de ce fac şi pe unde merg? Nu eşti volnic să-mi vorbeşti aşa…

— S-avem iertare – a întrerupt-o haiducul – că nu v-am cerut voie; dar noi nu obişnuim să luăm decât vama, nu să cerem iertare celor care îi flămânzesc pe bieţii ţărani. Suntem supăraţi, că pe noi nu ne-a invitat nimeni la sindrofie. Apoi se adresează fraţilor săi întru haiducie: vedeţi ce urut ne vorbeşte? Noi am vorbit frumos şi am luat-o cu binişorul, e drept că i-am uşurat argaţii de pistoale, dar asta ne e meseria… Uite de ce nu-i suferim noi pe boieri, pentru că se poartă urât cu ţăranii, numai între ei se cunosc ca oameni. Le strălucesc inelele, cerceii, diamantele şi pungile le sunt pline cu aurul din sudoarea noastră. Însă cuvintele pentru noi nu le strălucesc; ştiu şi carte dar nu ştiu întotdeauna să se poarte. Ştiţi voi, fraţilor, de ce? I-a amărât îmbuibarea şi sunt grele podoabele de pe mâini, de la gât, din urechi. Pungile le sunt grele şi lăzile cu argint şi cu aur; le sunt grele, da, le sunt grele şi sufletele, de păcate. Au noroc cu noi că îi mai scuturăm de ele… Dar astăzi n-o să ne mulţumim numai cu vama, mai spuse căpitanul şi li se adresează apoi argaţilor: acum, că aţi eliberat drumul, *încălecaţi-vă caii*, *că haiducii nu sunt ţine-caii voştri şi întoarcem trăsura înapoi*, *facem cale întoarsă*…

— De ce înapoi, a strigat oţărându-se iupâneasa. Noi mergem înainte, nu înapoi. Vă rog să ne lăsaţi slobozi şi pieriţi din drumul nostru, dacă vreţi să n-o păţiţi! în şţreang veţi ajunge!

— Auziţi, voinicilor, noi o luăm cu frumosul şi domnia sa ne ameninţă… Acum, jupâneasă, mergeţi cu noi; facem o sindrofie împreună; avem şi noi curţile noastre, mai departe, în pădure, la răcoare. Lăutarii nu-i avem de la Craiova; lăutari ne sunt frunzele copacilor şi cântăreţii pădurii. Avem curte mare, e largă cât pădurea. Între timp, haiducii au întors caleaşca…

— Ce, aţi înnebunit? A strigat ea, văzând cum merg haiducii alături, cu caii de dârlogi, obligând-o să facă

întoarsă calea.

— Noi suntem oameni de treabă, şi bag de seamă că avem mai multe să ne spunem şi nu vrem să stăm în drum, să-npiedicăm trecătorii în calea lor, pe deasupra, poftesc să facem o plimbare împreună, în pădure.

Spunând aceste cuvinte, în timp ce se apropia cu calul de jupâneasa care se supărase rău de tot, un colţ al perdelei de la fereastră s-a ridicat şi, lângă cucoană, a apărut imaginea unei fete de vreo optsprezece – douăzeci de ani, luminoasă ca un luceafăr, cu căpşorul îmbrăcat într-un snop de plete blonde şi cu ochii căprui, expresivi şi albă la faţă, albă de felul ei, dar şi de spaimă… Era Ilinca, fiica boierului Filişanu.

— Ia te uită, ce-mi văd ochii? O zână, fraţilor, cine ştie cum a ajuns în caleaşca boierului Filişanu şi trebuie s-o scăpăm din captivitate! Şi asta, cât mai repede! O, ce mai potriveală! Tot nu aveam eu nevastă, că s-o fi căutat şi nu găseam alta mai mândră…

— Aşa este, căpitane, i-au răspuns, aprobându-l prietenii şi fraţii săi într-ale haiduciei. Dar ei abia dacă îi văzuseră vreunul chipul; şi s-a retras la locul ei, izbucnind în plâns, ceea ce nu i-a scăpat căpitanului de haiduci.

— De ce plânge jupâniţa? De bucurie că va fi mireasa mea? Ia să vedeţi ce sindrofie o să facem în pădure, spunea el vesel, în timp ce caleaşca, vrând-nevrând, a intrat cu haiducii în codru; după câteva sute de paşi, s-au oprit într-un luminiş.

— Ce staţi, nătângilor? a strigat jupâneasa la argaţii săi? Vouă nu vă poate plesni nici atâta capul, să plecaţi unul din voi în fuga calului la Coţofeni, să-i spuneţi boierului Filişanu, care a ajuns acolo de aseară? Ce bine era dacă mergeam şi noi cu ei, ieri după amiază! Dar ce să fac – a mai zis ea, văicărindu-se – dacă n-am fost gata; şi ea, biata fată, n-a vrut să meargă fără bunica. Apoi se adresează fetei: este bine că ai rămas cu bunica, Ilinco? Că dacă mă popreau numai pe mine, era altceva. N-aveau ce face cu mine. „Dar acum, pe tine cum să te apăr de tâlhari?

— Şi bunica a început a plânge şi ea, de frică şi de mila copilei. Apoi, a strigat: „Mergeţi unul la Coţofeni şi spuneţi-le să trimită oameni să ne scoată din mâna hoţilor!”

— Nu se poate, jupânească. Cel care încearcă să facă în pas, pe-al doilea nu-l mai face – a grăit căpitanul, apoi a strigat la argaţi: descălecarea! Vedeţi acolo, copacii aceia? luaţi fiecare câte unul în braţe! Argaţii au făcut întocmai. Dacă faceţi o mişcare, sunteţi pierduţi – a mai spus el – apoi s-a întors spre caleaşcă: ieşiţi din cuşcă, să vă dezmorţiţi oasele; facem un popas înainte de a merge mai departe. Cum cele două femei, bunica şi nepoata, se mai codeau, neştiind dacă e bine să coboare pe iarbă sau să rămână unde se aflau, s-a răstit la ele: – N-aţi auzit ce-am poruncit? Mai repede, că altfel vă răstorn caleaşca cu totul. Ioane! – a strigat căpitanul la un haiduc uriaş:

— Porunceşte, căpitane!

— Deshamă-le caii…

Haiducul a îndeplinit repede porunca şi a legat caii de nişte boschete, ceva mai departe. Toţi haiducii au descălecat, lăsând caii să pască; femeile amândouă au coborât plângând. Căpitanul a vrut să o ajute pe bătrână, dar ea a strigat la el:

— Nu pune mâna pe mine, hoţule! Dar când să coboare, a alunecat şi haiducul a prins-o în braţe, să nu cadă. Apoi, a ajutat-o şi pe fată:

— Măi, ce frumos mai miros jupâniţele astea, că nu-ţi vine să mai pleci de lângă ele; – le-ai ţine mereu în braţe… Apoi, privind la fata care continua să suspine, adăugă: Nu mai plânge, jupâniţă! O să fii mireasa mea; o să am o nevastă pe cinste!

Abia atunci au zărit mai bine haiducii frumuseţea aceea aproape ireală.

— Ia uitaţi-vă, fraţilor, ce mândreţe! Şi când te gândeşti că şi ţăranii au, sau ar putea avea, aşa fete frumoase, dacă nu s-ar ofili înainte de vreme, pentru că prea mult muncesc încă de mici, ca să poată trăi, petrece şi huzuri dumnealor, pe seama sudorilor şi sângelui

nostru… Aşa ca să ştiţi, jupâneselor, de ce ne aflăm noi în pădure şi de ce ţinem calea la drumul mare, la cei ca Domnia voastră! Şi să mai ştiţi că dreptatea e de partea noastră, deşi nu vrea nimeni să ştie de asta, pentru că cei care ar trebui să ne asculte sunt din tagman Domniei voastre. Şi ne-am gândit să vă ducem cu noi ca să ne cunoaşteţi şi să vedeţi că, în coliba din pădure, mai mult de patru-cinci n-avem loc înăuntru şi numai noi ştim cum stăm sub cerul liber, iar aşternut ne este iarba, şi asta numai pentru a-i scutura pe ăi ca dumneavoastră, că poate-i *trezim* la căile adevărului şi dreptăţii, şi să se gândească şi la cei care le dau pâinea de toate zilele…

I-a vorbit apoi fetei care, suspinând se aşezase pe o buturugă, alături de bunică-sa: De ce plângi? Nu mai plânge. Noi ştim că toate fetele plâng când se mărită. Te-nţelegem: dar ai să vezi că se poate trăi şi altfel. Să vă mai odihniţi puţin caii şi să mai pască. Nu mai plânge, Domniţă. Ai să fii nevasta mea şi o să fie bine, acolo, în mijlocul pădurii; ei, fraţii mei, sunt băieţi de treabă, şi-o să ne lase numai pe noi să ne lăfăim în colibă. Baie, n-avem; facem din când în când în Jii. O să ne spălăm unul pe celălalt, pe spate. Săpun n-avem întotdeauna, nici de cel ţărănesc, darămite parfumat. O să te obişnuieşti, ai să vezi… Abia aştept să mă freci pe spate cu un prosop aspru de cânepă, sau cu o piatră că mă mănâncă al naiba şalele, pe unde m-au muşcat păduchii. N-avem întotdeauna nici unde, şi nici timp să ne spălăm; aşa este viaţa în haiducie, dar o să fie bine… Tu mă freci pe mine pe spate, şi eu pe tine. O să fie aşa de plăcut, că nu o să mai doreşti să pleci. Dar dacă vrei să te duci te las. Numai că, te rog, doar până la toamnă să rămâi, să ne mai luminezi şi nouă viaţa singuratică, prin păduri…

— Căpitane – a întrebat Ion care păzea caii şi pe cei trei argaţi – n-ar fi bine să-i legăm, să nu încerce vreunul să fugă la curte, la Coţofeni?

— Şi dacă fuge, ce o să fie, Ioane? Nu ştie nimeni, în afară de noi, unde o să fim deseară sau mâine; şi poate nici noi nu ştim sigur. S-ar putea ca după o zi sau două să

poposim pe la ascunzişul lui Pătru. Doar şi el este căpitan acolo, la el acasă unde sălăşluieşte cu haiducii săi. Aşa este, Petre?

— Este aşa cum spui, căpitane!

— Dar tu ce eşti, nu eşti căpitan? N-ai venit aici cu ceata ta? N-a ajuns de pomină vestea cum i-ai uşurat săptămâna trecută pe boierii Obedeanu?

— Ba, aşa este, i-am uşurat, le-am uşurat trăsura, era prea grea cu lăzile cu galbeni…

— Şi turcii care luaseră sute de vite, i-ai aranjat aşa de bine că, deşi voi eraţi numai o mână de oameni, iar ei, un detaşament întreg de călăreţi, n-au scăpat din capcană nici jumătate…

— Căpitane, şi restul care au mai rămas şi-au lăsat turbanele la Sudoame. Până acolo i-am urmărit, unde îi aşteptau alţii din ai noştri şi i-am prins la mijloc… M-au ajutat şi cei de la Răznic. Ne făcusem vreo treizeci şi ceva, patruzeci de oameni.

— Nu mai spune? Păi suntem destui, Petre!

Căpitanul a închis o clipă ochii, şi parcă ar fi avut imaginea mulţimilor ridicate întru dreptate socială şi naţională, şi a adăugat:

— Puterea ar fi cu noi, Petre, dacă am fi organizaţi şi dacă i-am putea ridica pe toţi, din toate satele, ca să-i băgăm în friguri pe cei ca dumnealor… Zicând aceasta, căpitanul a arătat cu capul la cele două femei care stăteau pe buturugă şi încă mai plângeau. Dacă am fi uniţi, nici duşmanii n-ar îndrăzni să ne atace aşa, cu una, cu două, că romanul a ştiut întotdeauna să-şi apere vatra şi brazda moştenită din străbuni…

Cele două jupâniţe ascultaseră tăcute discuţia, privind din când în când la ei, printre lacrimi. Dar când au văzut că au încălecat, iar căpitanul le porunceşte argaţilor să înhame caii, să le ducă cine ştie pe unde, bunica s-a ridicat şi l-a rugat pe căpitan să fie îngăduitor şi să le dea voie să plece în drumul lor. Se vede că nu mai aveau nicio speranţă să mai scape din mâna haiducilor şi de aceea, a recurs la ultimul mijloc, răscumpărarea… Oricât de

scumpă ar fi fost, era singura cale şi de aceea spuse:

— Căpitane, noi trebuia să fi fost, la amiază, la Coţofeni; timpul a trecut. Părinţii fetei, fiul meu Dumitru Filişanu şi toată curtea de acolo, toţi boierii, vor fi îngrijoraţi de faptul că n-am ajuns la timpul stabilit.

— Nu este nimic, jupâneasă; am spus doar că mă însor cu jupâniţa, aşa că nu vă îngrijoraţi. După o săptămână, *mergem pe Calea primară*, cum se obişnuieşte din moşi-strămoşi, să-mi cunosc socrii, şi nevastă-mea să-şi revadă părinţii; şi atunci, ne rugăm de iertare şi pentru împăcarea noastră. O să facem sindrofie mare la tata-socru Filişanu. E adevărat că nunta pe care o facem noi peste câteva zile va fi în pădure, numai cu haiducii şi cu Domnia ta, care o să ne ţii loc de socri. Naş o să ne fie fratele meu într-ale haiduciei, Pătru, şi el căpitan vestit. Poate aţi auzit de el, că i s-a dus vestea ca de popă tuns…

— Căpitane, eu nu glumesc; n-are rost să ne chinui. Este păcat de copila asta; uite, ia astea… Şi spunând acestea, bunica jupânească şi-a scos două inele din aur, cu rubine veritabile şi colierul de la gât, care – el singur – făcea cât o avere. Ia, căpitane, îţi dau şi cerceii; păstrează şi pistoalele de care n-au fost în stare oamenii noştri, dar lasă-ne să plecăm la Coţofeni, unde suntem aşteptate…

— Vezi, jupâneasă, asta nu înţelegem noi! Cum se face că acum eşti aşa de darnică, iar când am făcut cunoştinţă, ne ameninţai cu ostaşii Spătarului, cu spânzurătoarea?… Cum de te-ai dat aşa de repede pe brazdă?

— Căpitane, spune cât doreşti să-ţi dăm, că pari un om cu cap; s-ar putea să ai şi ceva carte, după cât se vede. Spune-mi ce urmăreşti? Nu cred că ne-ai oprit aici în pădure de florile mărului. Te văd sănătos şi nu cred că vrei să ne iei fata cu de-a sila. V-am spus că dăm tot ce avem scump la noi, dar lasă-ne să fim volnice, să plecăm în drumul nostru. Numai colierul meu face o avere; nu mai spun celelalte: inelele, brăţara, cerceii amândurora, medalionul fetei…

— Ce spuneţi, băieţi, de jupâneasă? în alte cazuri şi

boieri şi negustori plâng după aurul pe care li-l luăm, iar Domnia sa ne roagă să-i primim podoabele... N-aţi văzut neguţătorul de săptămâna trecută cum se văicărea, de parcă galbenii din lăzile sale uşurate de noi, nu îi obţinuse înşelând oamenii.

— Ce să spunem, căpitane? Eu aş zice să primim darurile, că nu e frumos să spunem „nu!” Vor crede că suntem prost crescuţi...

— A intervenit uriaşul haiduc Ion; – pe urmă, o să vedem ce mai facem şi eu Domniile lor.

— Uite ce este, jupânească, păstraţi-vă aurul şi pietrele preţioase. Nu vrem nimic de la Domnia ta. Noi voiam să punem mâna pe boier Filişanu, fiul Domniei tale, dar a fost să cazi Domnia ta la voia noastră şi să facem târgul împreună.

— Ce târg să facem, căpitane, că nu ştiu, nu mă pricep la socoteli şi tocmeli haiduceşti?

— Ne pricepem noi, jupânească! Domnia ta trebuie doar să fii de acord cu ce spunem noi. Iată ce voim: vă lăsăm slobode să mergeţi la Coţofeni la sindrofie; după ce ajungeţi acolo, rugaţi din partea noastră pe boier Filişanu şi pe Spătarul Coţofeanu să vorbească cu Banul să ne ierte de anii haiduciei. Şi voim ca Banul şi Vodă să poruncească la toţi boierii din Bănia Craiovei, de la Brabova, de la Argetoaia, de pe Amaradia, de pe Jiul de Sus şi din toate colţuri e Băniei să fie mai omenoşi cu ţăranii, să le uşureze dările şi muncile, să le lase şi lor ceva din care să trăiască, să simtă şi ei că sunt oameni. Iar pe noi, să ne primească Banul în oaste, dacă are lipsă de braţele noastre... Asta vrem să te rugăm, jupânească şi mai poftim să le spui să nu ne prindă cu viclenie, că n-ar face bine pentru cei care rămân în urma noastră; n-ar mai avea nimenea încredere în marii boieri şi nici în Bănie. Nu suntem ucigaşi şi n-am dorit moartea nimănui; dacă am uşurat pungile şi lăzile multor boieri şi negustori, ne este martor cerul şi martori ne sunt ţăranii din atâtea sate, cărora le-am plătit noi dările care-i aduseseră la sapă de lemn. Prea sunt năpăstuiţi jupânească, de boieri, de zapcii, şi de toţi oamenii

Domniei…

— De ce n-ai spus aşa, căpitane, de la început? – a răspuns jupâneasa, bucuroasă că scapă aşa uşor.

— Ne bagi în frigurile morţii de un ceas şi mai bine, că eram departe acum…

— Am mai glumit şi noi, jupânească, şi apoi nu puteam rămâne acolo, în mijlocul drumului. Iată, acum vă puteţi duce. Sunteţi slobode să mergeţi unde vreţi. Vă dăm şi pistoalele, aşa cum le-aţi avut. Dă-le, căpitane Petre, „dă-le pistoalele!

— Le dăm, căpitane, că dacă mergem la oaste, ne dă Măria-Sa Banul altele, sau ne cumpărăm; până atunci, ne facem treburile cu ale noastre. Îmi pare rău numai de nuntă. Eram şi eu o dată naş…

— Şi mie-mi pare rău, căpitane Petre, că e tare mândră jupâniţa! Dar alt prilej nu-l lăsăm să ne mai scape…

— Căpitane, cum să vă transmitem răspunsul Spătarului şi al Băniei?

— Asta este mai greu, jupânească. Eu zic că dacă boier Filişanu, care este mare şi puternic, şi cu Spătarul Coţofeanu, la fel de mare, vor să ne ajute şi să ne ierte, este de ajuns să vorbească cu Banul, că Măria-Sa va fi de acord. Dacă nu trimiteţi un argat cu răspunsul, mâine la prânz, la Valea Rea, venim careva la Filiaşi sau la Coţofeni să-l luăm. Să le spui, jupânească, că o să dovedim că suntem ostaşi vrednici la porunca Banului şi a celor pe care Măria-Sa îi va pune să poruncească peste noi…

— Bine căpitane, aşteptăm oamenii voştri şi eu cred că pot să obţin bunăvoinţa boierească pentru voi.

— Mulţumim şi, încă o dată, să nu uiţi să le spui să nu ne piardă prin viclenie pe cei care vom merge în faţa Domniei lor, că sunt mulţi, oamenii satelor, în numele cărora grăim şi nu ameninţăm pe nimeni, dar dorim să fie pace ¿şi dreptate, că tot omul de de jos asta doreşte. Acum, mergeţi sănătoase! Veţi ajunge numai bine la masa de prânz şi să vă aduceţi aminte că aţi vorbit *cu domnii codrilor*, *care n-au nici masă şi nici casă*…

Caleaşca a pornit repede iar haiducii au intrat în codru. În urma lor se auzea o melodie veche, de alean, potrivită mult cu viaţa lor:

Creşte frunza, creşte iarba Dacă nu-i mândra, degeaba.

În seara aceea de pomină, la curtea Spătarului Coţofeanu era mare petrecere. Se aflau de faţă, ca invitaţi, boierul Filişanu cu mama sa, cu jupâneasa, cu cei trei fii şi cu fiica lor Ilinca; boierii Obedeanu, boierii Argetoieni şi multe alte feţe boiereşti, ca boier Barbu Brădescu, fiul lui Preda din Brădeşti, care s-a purtat vitejeşte în fruntea detaşamentului de roşiori la Plumbuita, în 1632, când a luptat alături de Matei Basarab, ajutându-l să ocupe tronul; se afla la sindrofie şi Ivaşco Băleanu, Banul Craiovei, nepotul fostului mare Ban – Udrea Băleanu – de pe timpul lui Mihai Vodă Viteazul. Erau în total vreo douăsprezece familii boiereşti, adică până la treizeci şi cinci de persoane, în afara slujitorilor care serveau la masă, la care se adăugau şi lăutarii. Salonul devenise neîncăpător, mai ales că nu era vorba numai de masă. Alături de hora românească, se dansau menuete, cadriluri şi alte dansuri străine, la modă pe atunci. De aceea, pentru a avea spaţiu, mesele erau aşezate de-a lungul peretelui, numai pe o latură, iar şirul lor se prelungea prin coridor, până în cerdac, unde se ajunge printr-o uşă largă şi grea de stejar, care fusese înlăturată. Era cald în acea seară de sfârşit de mai şi se deschiseseră ferestrele, iar aerul înmiresmat de flori de tei şi de salcâm se revărsa în interior, îmbălsămând toată casa.

Teiul bătrân învăluia ceardacul cu crengile sale, iar de partea cealaltă îşi întindea coroana peste o magazie în care se păstrau alimente; ea se afla în imediata apropiere a unei aripi a conacului. În spatele magaziei, erau mai mulţi pomi şi un nuc mare, bătrân, cu o coroană enormă; alături, câţiva brazi înalţi, maiestuoşi. De la ei şi până la gardul înalt care înconjura curtea, creşteau câţiva salcâmi, de asemenea, groşi şi mari; toţi erau înfloriţi. Miresmele lor. şi ale teiului pluteau în seara aceea peste curte, până

departe, odată cu cântecul privighetorilor…

Candelabrele luminau ca ziua salonul cu zeci şi zeci de lumânări înmiresmate, iar lăutarii ziceau vechi cântece, doine şi balade. Tocmai începuseră balada Mioriţei:

„Pe-un picior de plai.

Pe-o gură de rai…”

când, deodată, afară s-au auzit mare hărmălaie de câini şi strigăte, apoi câteva împuşcături… O clipă, s-a lăsat o linişte de mormânt. Spătarul s-a ridicat să iasă, să vadă ce se întâmplă în curtea sa; dar, în acel moment, au intrat fuga în salon un argat al curţii şi un ostaş din garda Băniei. Amândoi erau speriaţi, dar mai ales argatul care, numai el ştia, fusese dăunezi în mâna haiducilor şi, de teamă, îi clănţăneau dinţii în gură. Toată lumea aflase cauza întârzierii, cu două zile în urmă, a caleştii Filişenilor şi au rămas profund impresionaţi când jupâneasa cea mare şi nepoata le-au spus păţania; în acelaşi timp, au comunicat şi mesajul haiducilor. Până seara ştia toată curtea; toţi argaţii şi toate slugile cunoşteau întâmplarea. Banul venise la petrecere, ca de obicei, însoţit de o mică gardă de doisprezece ostaşi. Ceilalţi boieri aveau fiecare trei-patru argaţi care-i însoţiseră călări, înarmaţi, cum socotiseră de cuviinţă…

Argatul lui Coţofeanu nu putea lega două vorbe, de înspăimântat ce era; ostaşul a aruncat ştirea scurt, ostăşeşte:

— Măria-Ta, vreo treizeci de haiduci se află la poartă şi roagă să fie primiţi.

— Numai treizeci, zici? Şi au tras cu pistoalele?

— Au tras cu pistoalele ei, apoi şi noi, ostaşii şi argaţii…

— E cineva rănit?

— Nu, Măria-Ta, nu este nimeni rănit. Au slobozit pistoalele în sus şi atunci, şi noi am făcut la fel.

— Le spui că toţi sunt prea mulţi, dar să vină doi-trei, să vedem ce vor.

— Am înţeles…

Ostaşul a ieşit şi le-a comunicat ştirea: apoi a revenit

în salon:

— Măria-Ta, au spus că sunt douăzeci şi patru şi cu căpitanul, douăzeci şi cinci; nu vin ca duşmani, ci cu gânduri bune şi ar dori să vină toţi în curte, unde – dacă se poate – să li se servească ceva de mâncare; le este foame, şi, la nevoie, au spus că plătesc…

— Ai auzit, Spătare? S-a întors Banul către Coţofeanu. Te-ai transformat în hangiu. Trebuie să-ţi pui o firmă: „La hanul Spătarului”. Pune-le masa şi dă-le ceva, dacă le este foame, că plătesc şi sunt paşnici… Şi-apoi sunt mai în largul meu pe câmpul de luptă, decât să mă bat cu aceşti fii ai pădurilor.

— Să le deschidă să intre – a poruncit Spătarul ostaşului; să intre toţi în curte, iar căpitanul să poftească la noi…

— Îi lăsaţi să vină aici? – a strigat boierul Filişanu.

— Dar ce vrei să faci, Domnia-ta, boier Filişanu? Oricum, noi nu mai putem continua petrecerea în linişte, dacă nu-i primim; cine ştie ce sunt în stare să facă! De unde ştim la care dintre noi merg să dea lovitura, mai ales că ne ştiu aici şi nu sunt mai puţini, pe când, dacă-i lăsăm să vină înăuntru, vom vedea ce vor, apoi să le dea ceva Spătarul să mănânce şi, oricât de neplăcut ar fi, e mai bine decât să-i alungăm. Între două căi rele, alegem calea mai puţin primejdioasă. De altfel, nu-i putem alunga, sunt mulţi şi nu avem ostaşi suficienţi. Şi aşa cum spusei, a te lupta cu ei nu e lucru uşor; sau vrei să ieşim prin tunel, ca şobolanii, tocmai la Jii în vale. Socot că nu e cazul; lăsăm experienţa asta pentru o primejdie mai mare…

— Măria Sa, Banul, a grăit adevărul, a intrat în vorbă boierul Obedeanu…

— Aşa este! – a zis şi Spătarul.

— Adevăr ai grăit, *Măria-Ta*, *Bane*! – au încuviinţat toţi ceilalţi.

— Doamne ajută! – a spus oftând jupâneasa cea mare, mama boierului Filişanu, închinându-se, urmată de altele…

— Ba eu unul nu poftesc să-i văd, şi apoi, cum să stau

faţă în faţă cu tâlharul care-mi furase copila? A sărit cu vorba boier Filişanu.

— Boierule, Domnia-ta să mulţumeşti cerului, dacă nu chiar căpitanului haiducilor că a făcut doar o mică glumă, că putea să fie mai rău, s-o facă lată de tot; jupâniţa a avut mare noroc…

— Să le mai şi mulţumesc? Nu-i pot suferi în faţa ochilor!…

— Nu e nimic, boierule, ne suferi cu spatele şi dacă nu ne suferi Domnia-ta, noi te suferim! – a spus căpitanul Păun, sărind din teiul, ale cărui crengi formau un fel de umbrar deasupra ceardacului, alături, în spatele lui Filişanu; în acelaşi moment, din tei, au mai sărit doi haiduci, Pătru, căpitanul haiducilor de la Valea lui Pătru şi haiducul Ion – uriaşul – din ceata căpitanului Păun. Hărmălaia de la poartă a avut scopul de a distrage atenţia, timp în care cei trei haiduci, să ajungă în arbori, fără a-i simţii câinii, fără a-i observa cineva; lumea fiind atentă la zgomotul de la poartă. Toţi mesenii au împietrit. Jupâneasa Filişeanu, mama boierului, a ţipat şi a leşinat… Au stropit-o cu apă două fete din casa

Spătarului şi au zgâlţâit-o, după care bătrâna şi-a revenit. Văzându-i însă pe cei trei haiduci, care dominau prin prezenţa lor salonul în mijlocul căruia se aflau, a leşinat din nou şi abia au dus-o slujitorii într-o cameră alăturată, şi au culcat-o în pat…

— A fost mai curajoasă alaltăieri, deşi era în pădure numai cu jupâniţa, şi nu ca acuma, în casa Spătarului, cu atâta lume de faţă, a şoptit căpitanul Pătru.

— A dat tot ce a avut acolo, Petre, toată energia şi curajul, pentru a se apăra. Bine că s-a ţinut tare alaltăieri în luncă; dacă leşina, şi cum ne depărtasem de râu, n-aveam decât s-o punem lui Ion în spinare – şi nu e mai uşoară – s-o bage îmbrăcată în apă, i-a răspuns tot în şoaptă căpitanul; apoi a continuat: s-a epuizat, şi în seara asta n-a mai rezistat. După aceste cuvinte, a grăit cu glas tare:

— Bună sara şi să trăiţi Domniile voastre!

Şi-a scos căciula, salutându-i şi, continuând cu vocea sa puternică:

— Vă rugăm de iertare. că n-am aşteptat cuvântul Domniilor voastre, dar cum nu ştiam care va fi răspunsul şi cum pofteam prin foc şi prin apă să vă vorbim, am căutat o cale să ajungem aici; aflasem că vă găsim pe toţi.

— Ştim, căpitane, am auzit de isprăvile voastre, că faima v-a trecut de multă vreme Oltul şi munţii, dar nu aveam ştire că vă pricepeţi, sau mai bine spus, că vă plac intrările astea spectaculoase să picaţi din copaci direct în casă – a răspuns Banul Băleanu.

— N-am picat cu gânduri rele, Bane. Am poftit să vorbim cu Măria-ta şi cu Domniile lor, boierii…

— Tocmai trimisese Domnia-Sa Spătarul, să vă poftească înăuntru…

— Am auzit când a grăit Domnia-Sa, că suntem aici de vreun ceas, aşteptam în tei, dar nu venise clipa potrivită…

Slugile boiereşti au închis câinii, că făceau mare hărmălaie şi apoi, nu mai era nevoie de ei. Haiducii au intrat, au descălecat şi au legat caii lângă grajdurile boierului, unde au rămas doi de pază. Ceilalţi s-au apropiat de intrarea din spatele conacului, fără să apară la uşă; aşteptau în linişte.

Căpitanul Păun, căpitanul Pătru şi Ion, făceau o impresie deosebită; acesta din urmă, cu statura lui uriaşă, a trebuit să se aplece pentru a putea intra pe uşă, cât era ea de mare, de înaltă. Toţi trei aveau, pe cât se putea la nişte oameni ca ei, haine şi încălţăminte curate, erau spălaţi şi bărbieriţi. Pătru, bine legat, între două vârste, cu mustăţile şi sprâncenele castanii şi stufoase, iar căpitanul Păun, de statură mijlocie, era ceva mai tânăr, trecut totuşi de treizeci de ani; arăta suplu şi i se ghiceau în mişcări flexibilitate, repeziciune şi siguranţa de sine. Mustaţa şi pletele, aproape negre, care-i ieşeau de sub căciula aşezată uşor pe o sprânceană, precum şi felul în care îşi purta de obicei mâna stângă pe mânerul sabiei, de care nu se despărţea niciodată, de parcă ar fi fost un adevărat

ostaş, îi dădeau o discretă şi elegantă ţinută. Cu dreapta a ridicat căciula, salutând întreaga petrecere. Se făcuse tăcere. Oaspeţii şi gazdele se liniştiseră; momentul greu trecuse. Dar, cu toate că haiducii nu păreau periculoşi, ba, dimpotrivă, erau atrăgători, unii chiar frumoşi, inspirau totuşi o teamă superstiţioasă. Toţi cei trei erau chipeşi; căpitanul Păun ieşea însă în evidenţă, atât prin ţinută, cât şi prin privirile care scăpărau de inteligenţă şi, cu sau fără voie, impuneau respect şi admiraţie. Au salutat întreaga asistenţă; ceilalţi doi şi-au scos şi ei căciulile şi au salutat la fel lumea din salon. Toţi musafirii şi gazdele, revenindu-şi din spaimă, erau numai ochi şi admiraţie faţă de cei trei bărbaţi, cu atât mai mult, jupânesele, atât cele tinere cât şi cele vârstnice.

— Să trăieşti, Măria-Ta! – s-a adresat din nou căpitanul Păun Banului. Vă rugăm pe toţi, pe Spătarul Coţofeanu şi pe boier Filişanu, pe toată lumea, de iertare că vă tulburăm liniştea şi petrecerea. Cu voia Domniilor voastre, plecăm îndată; dacă puteţi şi voiţi să daţi şi băieţilor noştri câte un pahar cu vin şi câte ceva de-ale gurii, să-şi mintă stomacul cât de cât; apoi, că ne înţelegem au ba, Domniile voastre rămâneţi cu treburile boiereşti, iar nou plecăm, aşa cum am venit, într-ale noastre…

— Căpitane – a început Banul – trebuie să mă supun şi eu regulamentului vostru haiducesc; am aflat totul de la Domnia sa, mama boierului Filişanu. A fost destul de isteţ felul cum aţi *lucrat* şi destul de *boiereşte*, pentru nişte haiduci, cum le-aţi menajat pe cele două jupânese, care se puteau îmbolnăvi dacă eraţi mai aspri. Nu am avut decât cuvinte de admiraţie pentru voi. De altfel, le-ai cam speriat cu *nunta* ta care trebuia să aibă loc la *conacul* din codru şi care, probabil, trebuie să arate cam ca un bordei destul de pricăjit. Oricum, boier Filişanu trebuie să fie mândru că un bărbat aşa arătos şi curajos ca tine, s-a învârtit câteva momente în jurul copilei sale…

— Am mai glumit şi noi, Măria-Ta, că de atâta timp numai prin păduri… Şi apoi, nu prea ştiam cum să

începem tratativele, că noi credeam că-l întâlnim pe Dumnealui, pe boier Filişanu şi am rămas miraţi că nu se afla cu domniile lor, jupânesele. Aşa a fost să fie şi, deşi am rămas descumpăniţi, că doar nu eram porniţi să ne batem cu jupânesele, am încercat cu Domniile lor ceea ce voisem să facem cu boier Filişanu.

Boierul auzind cele zise s-a mişcat tulburat pe scaun, apoi a întrebat nervos:

— Şi ce aveaţi de gând cu mine, dacă mă prindeaţi?

— Nimic rău, boierule. După ce *petreceam* puţin împreună, poate că ne înţelegeam, aşa cum am făcut-o cu mama domniei tale, jupâneasa Dumitra Filişanu. Ne hotărâsem să vă facem o vizită la curte, la Filiaşi, aşa cum doream să-i facem şi dumnealui, Spătarului. Aflând că vă adunaţi mai multe feţe boiereşti la sindrofie, la Domnia-sa Spătarul, aici, la Coţofeni, am poftit şi noi, cu voie au fără voie…

Trecând peste insinuarea căpitanului de haiduci, Banul Ivaşco Băleanu a grăit, uşor îngândurat:

— Avem nevoie de oşteni, căpitane şi nu este rău că v-aţi gândit să vă înscrieţi la oaste. Pe vremuri, Mihai Vodă avea şi din ţară şi de peste Dunăre, mii de haiduci, sârbi şi bulgari, sub comanda lui Baba Novac. De ce n-am avea în oastea Băniei nişte voinici aşa vrednici ca voi? Să fiţi iertaţi pentru faptele voastre, mai mult sau mai puţin necugetate. E drept că unii dintre boieri o cam iau razna în purtarea lor cu satele de pe moşii. Vom încerca să vorbim cu ei…

— Vă rugăm, cu plecăciune, Măria-Ta, pentru noi şi pentru tot ţăranul care nu mai poate duce în spate atâtea dări; noi doar de asta am luat calea codrului şi câţi n-or fi făcut la fel? Sunt sute, boieri dumneavoastră. Că văzând omul că nu mai poate îndura, a pus „frunză-n buză” şi s-a făcut hoţ de codru. Sunt sute şi mii şi doar ei sunt talpa ţării, ei, poporul întreg, la care trebuie să vă gândiţi. Nu cerem nimic mai mult, decât dreptul fiecăruia să trăiască liber pe ogorul lui…

— Căpitane, văd că vorbeşti pentru toţi ţăranii, ori de

unde vor fi ei în Ţara Românească… Dar tu nu prea pari a fi tocmai ţăran, prin felul de a te prezenta, a vorbi şi a te purta.

— A te purta omeneşte în orice împrejurări – numai dacă nu eşti obligat să te aperi, Măria-Ta – nu trebuie să fii neapărat boier; ba eu zic că sunt mai numeroase cazurile de omenie în mijlocul satelor. În sufletul oamenilor de la sate se află mai multă omenie decât în lumea celor de sus, a celor îmbuibaţi cu toate bunătăţile. Dar pe cei de jos, îi înrăim, sărăcindu-i. Din oameni buni ce sunt – că ar împărţi totul cu semenii lor şi ar da unui nevoiaş şi sufletul din ei – că doar este cunoscută ospitalitatea românului chiar dacă acum, în urma atâtor jafuri şi războaie, când au rămas mulţi pe drumuri şi dacă mai adăugăm şi dările apăsătoare, toate acestea i-au dus la sapă de lemn. Nu mai au decât aerul şi sufletul; dar nici sufletul nu mai este al lor, pentru că nu mai seamănă cu ei, cei care erau. Au devenit mulţi mincinoşi, hoţi şi răzbunători, Măria-Ta, nu mai crede nimeni în nimic şi în cuvântul nimănui, pentru că au fost mereu înşelaţi, minţiţi şi jefuiţi. Se încalcă legea străbună, că li se iau până şi sărbătorile tradiţionale, iar administratorii şi vătăşeii nu le lasă nici pâinea de toate zilele…

— Căpitane vorbeşti de parcă ai fi şcolit pe la vreo mănăstire cu popi, din cei cu învăţătură, veniţi de pe la Constantinopol; poate că vei fi fost chiar tu pe acolo sau pe undeva, pe la Cracovia, în Leşia ori la Padova, în Italia… – a grăit spătarul.

Musafirii toţi ascultau la discuţie cu toate că unii dintre boierii rotofei şi ghiftuiţi mai şuşoteau din când în când şi strâmbau din nas. În mare parte, lumea aceea boierească asculta captivată de cuvintele haiducului care arăta a fi, nu numai cu ceva carte, dar părea de-a dreptul învăţat. El a ocolit din nou răspunsul la întrebarea Spătarului, care putea fi o ironie; sau poate avea motivele sale haiducul şi evita un răspuns precis despre sine, dar a continuat:

— Vedeţi, boieri dumneavoastră, adineauri vă

veseleaţi, vă cântau lăutarii şi dansaţi; şi ce masă îmbelşugată şi ce bucate alese aveţi pentru cinstitele dumneavoastră guri, pentru stomacurile dumneavoastră… Ar trebui să vă gândiţi uneori şi la cei care se spetesc pentru ca dumneavoastră să aveţi toate câte se află în hambarele şi în pivniţele dumneavoastră. Pentru că în ţara în care „cât vezi cu ochii, se leagănă lanurile aurite”, de multe ori ei n-au pâine… Şi vă admiram de alături, din teiul în care am ajuns – cred că bănuiţi – lăsându-ne de pe crengile nucului, în care ne-am urcat din salcâmul cel mare de lângă marginea curţii. De ce trebuie să facem asta? mă întrebam, stând acolo. De ce trebuie să răbdăm foamea, ploile şi vântul prin păduri, fără adăpost, pentru că dacă avem pe undeva vreun bordei *pricăjit*, cum bine i-a spus Măria-Sa Banul, câţi putem să ne adăpostim în el şi de ce să fim mereu hăituiţi de poteră, de ostaşii Domniei? Nu, nici noi nu dorim să fim în afara legii. Dar, vedeţi dumneavoastră, legile, de la o vreme, nu mai sunt bune decât pentru Domniile voastre, nu şi pentru satele care au dus întotdeauna greul; pentru ele nu mai sunt bune. Prea multe jafuri şi dări şi războaie! Nu spunem că nu trebuie să ne apărăm ţara, dar să nu-i uităm pe cei cu care o apărăm. Domniile voastre cei care construiesc cetăţile, ne dau pâinea şi toate bucatele, ne cresc vitele şi ne păstrează de mii de ani graiul, tradiţiile, portul şi cântecele… Cum vă spuneam, v-am urmărit adineauri din tei cum aţi dansat… Doar hora este a noastră, de la străbuni. Celelalte câte le-aţi jucat, sunt străine…

— Şi ce este rău, haiducule, în asta? Nu cumva vrei tu să ne spui ce trebuie şi ce nu trebuie să jucăm şi cum să petrecem? – a grăit înfoiat boier Filişanu.

— Lasă-l, Domnia-ta şi potoleşte-te; lasă-l să-şi spună oful, că dacă vreodată va fi dus la osândă, poate nu-l mai ascultă nimeni. Măcar să nu spună că n-a ştiut nimeni ce-i roade sufletul, a sărit unul dintre ceilalţi mari boieri…

Se produsese larmă; unii boieri erau împotriva intervenţiei şi păreau că sunt de partea căpitanului de haiduci; alţii erau alături de cel care vorbise, adică

împotriva haiducului. A intervenit însă Banul cu autoritatea sa şi i-a calmat:

— Boieri dumneavoastră, haiducii s-au manifestat paşnic şi, ne place sau nu ce ne spune căpitanul lor, cred că este bine să-l ascultăm, pentru că tocmai asta este partea cea mai rea. Noi nu prea ştim ce se petrece în sufletul celor de jos; n-avem timp pentru ei. Ar trebui să ne facem…

— Sunt proşti, Măria-Ta. N-avem ce asculta de la ei! – a intrat în vorbă unul dintre boierii bătrâni şi rotofei, de pe Jiul de Sus. Proşti şi leneşi – a continuat el – dacă-i lăsăm de capul lor, nu mai fac nimic. Trebuie mânaţi numai cu biciul să facă treabă, altfel numai de muncă nu se ţin. Şi ce să vorbeşti cu ei? Ei sunt ca vitele, doar că mai vorbesc, sunt făcuţi să muncească. Pe când tagma boierească…

— Aşa este, drept a grăit, a glăsuit altul.

— Aşa este, au repetat câţiva.

— Poate că nu este chiar aşa, a adăugat boier Filişanu; n-or fi tocmai ca nişte vite, şi apoi, şi de vite trebuie să ai milă…

— Aşa e, taică, cum spui Domnia-ta! El, căpitanul haiducilor, are dreptate. Suntem nedrepţi cu satele… Se auzi o voce caldă, feminină.

Ilinca, fiica boierului Filişanu, i-a uimit cu intervenţia sa spontană, cu atât mai mult, cu cât se ştia că fusese vreme de aproape două ceasuri, captiva haiducilor. Şi ea le dădea dreptate. îl ascultase şi acolo, în luncă şi de data aceasta aici şi reuşise să fie convinsă de starea de nedreptate şi sărăcie în care se află satele de pe moşiile lor.

Cei trei haiduci din salon priveau unii la alţii; erau şi ei miraţi de cuvântul fiicei lui Filişanu.

— Boieri dumneavoastră – a reluat Banul – v-am spus că puteţi crede ce poftiţi. Cei care, ca ei, au luat calea codrului, au însă dreptate, că sunt săraci lipiţi pământului, atât din cauza năvălirilor şi jafurilor duşmanilor care-i pradă şi le pun foc, cât şi a dărilor grele; iar noi, pe deasupra, le luăm munca cu totul, încă de pe ogoare şi nu

le lăsăm nici cât să nu moară de foame. Ar trebui să negândim mai mult şi mai bine la treaba asta. Iar, dacă sunt proşti, sunt că-i voim noi aşa; proşti sau nu, ei sunt mulţi, sunt ţara… Dar să-l lăsăm pe căpitan să-şi termine vorba începută. Grăieşte mai departe, căpitane.

— Voiam să zic, Domniile voastre, că nu e rău că dumneavoastră aţi jucat aici dansuri străine şi că e bine să ştim ce şi cum trăiesc şi se veselesc, cum cântă şi dansează alte popoare, dar este bine să cunoaştem întâi pe ale noastre; bune, rele, sunt ale noastre, rupte din sufletul poporului nostru şi sunt tare mândre, boieri dumneavoastră… Satele noastre cunosc hora, căreia pe la noi îi mai spune şi „Boierească”, pentru că o jucaţi şi dumneavoastră; dar celelalte jocuri româneşti nu le jucaţi, decât pe unele, rar de tot, şi pe altele nicidecum, nu le mai ştiţi. Cunoaşteţi, în schimb, pe cele aduse de prin străinătăţi. Da, boierilor, nu e rău ca omul să cunoască multe, să cânte să joace şi să vorbească mai multe graiuri. Este foarte bine. Să nu uite, însă, pe ale sale, pe ele să le ştie mai întâi.

Şi căpitanul a continuat, schimbând firul cuvântului:

— Noi, la data sorocită, vom veni pentru înscrierea la oaste şi vă poftim încă o dată să miluiţi pe oamenii satelor, pe tot poporul de jos…

Musafirii erau atâta de prinşi de cuvântul căpitanului încât se auzeau de afară discuţiile argaţilor şi slujitorilor care serveau la masa haiducilor din curte. În timp ce căpitanul vorbea, boierii stăteau la masă şi-l ascultau tăcuţi, dar atenţi şi îngânduraţi. La dreapta, căpitanul Pătru, iar la stânga, uriaşul Ion, cu o jumătate de pas înapoia vorbitorului; cei trei haiduci arătau ca trei mari trimişi ai destinului care acuzau tagma boierească…

— Căpitane, că credem sau să încercăm să vă credem, pentru că altfel am pune pe loc să vă lege; dacă n-ar fi decât jumătate din cele grăite adevărate şi ar fi destul de tristă această stare a poporului de rând, spre care trebuie să ne îndreptăm mai des privirea, pentru că – aşa cum spui – au fost aduşi de unii boieri, *la sapă de lemn*.

Cum vom avea puţin răgaz – să fie măcar cinci-şase ani de pace – ne vom îndrepta cu gândul către ei; poftiţi să mâncaţi ceva… Spătare – s-a adresat Băleanu, boierului Coţofeanu – să le facem loc alătuari, poate mai ai o măsuţă…

— Nu e nevoie, Măria-Ta! Vă mulţumim cu plecăciune; vom îmbuca ceva cu oamenii noştri, afară; altfel s-ar putea crede tea ne-am dat cu boierimea şi i-am trădat – a spus, zâmbind, căpitanul haiducilor.

— Dar voisem să ne cânte ceva, zise un boier albit de ani, arătând către Ion uriaşul. Văd că are fluierul la brâu, între pistoale şi între pumnale; mă întreb cum de nu greşeşte când vrea să scoată arma să lovească…

Ironia boierului era destul de înţepătoare, iar uriaşul, după ce l-a privit, s-a întors către căpitanul său, aşteptând.

— Cântă, Ioane – a zis acesta – boierii ne dau voie.

— Cânt, căpitane, dar aş pofti să fiu volnic, să chem de-afară doi băieţi care să joace şi poate jucaţi şi Domnia voastră. Jucaţi aşa de mândru!

— Fie, Ioane, vino cu ei!

Ion a venit cu cei doi haiduci tineri, supli şi frumuşei, care priveau miraţi în dreapta şi în stânga, pentru că, luaţi repede, nu prea înţeleseseră despre ce este vorba. Uriaşul a «icos fluierul şi a început o doină care înmuia inimile cu melodia sa, încât nu se mai auzea nicio şoaptă, nici în salon şi nici la masa haiducilor de afară, de lângă ceardac…

— Acum, zi-i ceva de joc, să vedem haiducii dansând – a rostit Spătarul Coţofeanu.

Ion începu să cânte, dar după câteva clipe căpitanul l-a oprit:

— Boieri, cu voia Domniilor voastre, nu cântăm şi nu dansăm hora, pentru că ori cât de mândră este, o cunoaşteţi şi aţi jucat-o adineauri; o ştim şi noi şi mai ştim că are rotunjimea cercului Carpaţilor noştri şi a cercului soarelui, dar, boieri dumneavoastră, să cânte şi să jucăm câteva din celelalte jocuri româneşti, pe care, poate că dumneavoastră le-aţi mai uitat. Da, boierilor, toate ascund

câte un simbol, câte un sens legat de viaţa mai veche sau mai puţin veche a neamului nostru. Apoi s-a dresat uriaşului:

— Ioane, o „Floricică” de-a căluşarilor! Cei patru haiduci au început să bată picioarele de podele şi, sărind într-un picior, loveau – în ritmul melodiei – călcâiele, când cu dreptul, când eu stângul, individual, apoi, prinzându-se cu mâinile ridicate, câte doi, faţă în faţă… Era atâta ritm, atâta frumuseţe în mişcările lor şi în melodia uriaşului, că mesenii uitaseră parcă de ei… A urmat „Muşamaua”, apoi două dansuri, potrivite mai ales pentru fete: „Mândrele” şi, după aceea, „Crăiţele”, adică „Principesele”, în care jucătorii parcă pluteau, prinşi de mână…

Toată boierimea era numai ochi şi urechi, iar unii dintre ei, mai cu seamă fetele şi jupânesele mai tinere, începuseră să se salte pe scaune, mişcând picioarele. Lăutarii care-i urmăriseră o vreme, motivând că nu cunosc melodiile, s-au alăturat apoi, cu instrumentele lor, fluierului uriaşului. A urmat „Bordeiaşul”, jucat cu corpul uşor înclinat, după piciorul şi direcţia în care porneau dansatorii. Salonul întreg, era numai muzică, ritm şi strigături:

„Bordeiaş cu uşa-n vale Tu mă faci să viu călare”…

Strigăturile erau pe jumătate cântate după melodia dansului. Câteva dintre fetele boierilor n-au mai răbdat, iar începutul l-a făcut fiica lui Filişanu, Ilinca. Ea s-a prins între cei doi căpitani – şi au format hora, de altfel un semicerc, care a încununat acest mic spectacol al haiducilor din salonul

Spătarului Coţofeanu. Era atâta graţie în mişcările lor, în paşii şi ritmul melodiei, încât toată lumea era impresionată. Toţi mesenii i-au urmărit cu atenţie deosebită, deşi unii dintre cei vârstnici, mai cunoşteau câte ceva despre aceste jocuri de la ţărânii lor; pe vremuri, când boierimea încă nu se înstrăinase cu totul de ele şi de satele lor, se mai jucau pe la curţile boiereşti.

Cei şapte lăutari şi Ion, cu fluierul său, au făcut ca melodiile să se reverse, unduind peste mese şi plutind în

atmosfera din casă şi din curte; picurau în inimi duioşia şi dorul, oglindite de dansurile vechi şi mândre. A urmat apoi un „Rustem”, cu ritmul său uluitor de iute şi ou mişcările repezi, de parcă picioarele dansatorilor îşi ieşiseră din minţi…

După ce au îmbucat ceva şi au băut câte un pahar, două cu vin, haiducii au încălecat şi au pornit spre codru. Unii dintre ei aveau ascunzişurile chiar în apropiere, pe dealuri, în păduri sau în lunci. În cazul că erau încolţiţi de poteră, tot acolo, în apropiere de Valea Rea (nu departe de Brădeşti) pe unde se găsesc ruinele unei cetăţi vechi de pe timpul dacilor şi romanilor, sub pământ, se afla un tunel strâmt care semăna mai mult cu un canal al cărui capăt răspundea tocmai dincolo, la Brădeştii Vechi. Intrarea şi ieşirea din acest tunel bine ascunse în tufişurile codrului le erau cunoscute numai lor, haiducilor.

*

* * *

Încă nu se închiseseră bine porţile conacului de la Coţofeni şi Ion haiducul îl iscodeşte pe căpitanul său:

— Căpitane, dacă mai stăteam puţin la sindrofia boierească, nu le trebuia prea mult jupâniţelor să plece cu noi…

— Aşa este: dar ele nu prea sunt pentru noi; s-ar plictisi prea repede în lumea noastră şi poate şi noi cu ele…

— Căpitane, crezi că este bine ce-am făcut? Mie mi se pare că am greşit şi cine ştie când o să mai avem un prilej aşa ca ăsta şi ca acel de alaltăieri când am avut în mână jupânesele… Măcar pe cel din seara asta să nu-l fi scăpat.

— Ce vrei să spui. Ioane? Cu ce şi unde am greşit, că nu te înţeleg.

— Apăi, eu zic, căpitane, că era mai bine dacă îi luam pe toţi boieri legaţi fedeleş şi să-i fi dus cu noi în pădure…

— Ce, eşti nebun? Şi ce să facem cu ei acolo? Noi n-avem mâncare nici pentru noi, darămite să le mai dăm şi lor două sau trei zile…

— Apăi, nimic – a răspuns încurcat Ion – dar eu cred că nu era rău să-i fi ţinut, nu numai două-trei zile, ci o săptămână, dacă nu mai mult, ca să ştie şi ei că oricât sunt ei de mari, pot s-o păţească dacă nu fac dreptate celor mulţi…

— Şi mâncare, de unde le dădeam, Ioane, sau mergeai cu ei la păscut?

Ha, ha, ha, râdeau haiducii, de răsuna Valea Rea, pe unde treceau. Apoi, Pătru, căpitanul haiducilor de peste deal, de la pârâul Argetoaiei, a adăugat:

— Ion voia să-i ducem în pădure cu noi, să-i pună să joace ca ursul, fără să se mai gândească la urmări…

— De mâncare le luam într-o o căruţă, că aveau destule bucate la Coţofeni şi luam şi pentru noi, să fi avut mai multe zile de-acum înainte…

— Mi se pare că lui Ion îi pare rău de masa îmbelşugată din care a gustat în seara asta – a intervenit unul dintre haiduci – şi poate că are dreptate. Ne vine greu să ne întoarcem la sărăcia noastră.

— Mă, Ioane, tu nu eşti chiar prost cum laşi câteodată să se creadă; – a zis căpitanul, care, după câteva clipe a continuat: nu era bine Ioane, şi nici timpul potrivit să facem aşa mare prostie. Trebuie să ne dăm seama că mai toţi cei doisprezece boieri care erau acolo – i-am numărat în câteva clipe, în timp ce am stat cu ei în salon – sunt dintre cei mai puternici şi au cetele lor de argaţi înarmaţi şi de ostaşi cu care merg la luptă şi mor alături de Domnul ţării. Ce să mai vorbim de Ivaşco Băleanu? Că este mâna dreaptă a lui Vodă; nu conduce întreaga Bănie? El porunceşte peste toţi boierii, peste toată lumea de la apusul Oltului până la Severin. Poate vom obţine uşurare pentru satele noastre, pentru toţi ţăranii, şi iertarea noastră, căci aşa ne-am înţeles. Ştim că sunt rare cazurile când boierii sunt mărinimoşi. Totuşi, clacă nu toţi, cel puţin unii dintre ei sunt ou ţara, ca să nu mai spun că o parte sunt şcoliţi şi le străluceşte mintea, Ioane! Ca să ştiţi şi vei…

— Ce păcat, căpitane, că nu o au întotdeauna eu ei…

— Ce să aibă cu ei, Ioane? – întreabă mirat căpitanul haiducilor.

— Mintea, căpitane!

— Ha, ha, ha, ha! au râs cu poftă haiducii.

Căpitanul îl priveşte o clipă, apoi zice:

— Am dreptate, Ioane, când spun că nu eşti băiat prost! dar, cu toate astea, nici tu nu ai mintea mereu cu tine.

— Am aruncat şi eu o vorbă, căpitane, la întâmplare…

— Poate că nu a fost la întâmplare; oricum, a căzut bine. Dar cel puţin unii boieri sunt cu ţara…

— Vom trăi şi vom vedea, căpitane…

*

* * *

Încet, încet, căpitanul se detaşa, parcă trăia în altă parte, în altă lume.

Vorbea cu oamenii săi şi le răspundea ca prin vis. Lumea gândurilor sale intrase în orbita luceafărului, fiica boierului Filişanu. Nu văzuse nimic mai mândru mai dulce dar şi mai dureros decât chipul acela de fată care îi apărea ca înmugurirea unui cântec de privighetoare în revărsatul zorilor din acele zile de mai. I se arăta aproape, aşezată pe scaun, cu profilul stâng spre uşă, spre teiul din care o priivse uimit, aproape un ceas. Însă ea înfloreşte într-o grădină a unei lumi în care se mişcă Bani şi Voievozi, din care unii, adevăraţi eroi, iubitori şi apărători de ţară. Este o lume învăluită în purpură, în aur şi în aureola legendelor… Ea, chiar de-ar fi mai apropiată cu inima de oamenii satelor din a căror suferinţă s-au ridicat ei, haiducii, rămâne totuşi atâta de departe de lumea în care l-a aruncat destinul pe el… Nu este frumoasă, este mai mult decât atât. E dureros de frumoasă. E tare mândră… A urmărit-o mai întâi cum a cântat la clavecin; stătea aproape dreaptă, cu capul uşor înclinat spre dreapta, atingând clapele pe care degetele le găseau fără a le căuta în mod special şi fără să le vadă.

Rochia, de un roz pal, uşor bufantă şi încreţită la

umeri, cu panglicuţe albe, lungă şi largă, după modă, îi cădea în falduri, acoperind atât picioarele scaunului cât şi pe ale sale, îi punea în evidenţă graţia bustului, linia gâtului şi ovalul feţei…

Părul blond, natural, des şi mare, se lăsa val peste profilul drept, iar chipul era luminat de un surâs abia schiţat, uitat parcă în colţul gurii… Admirând-o, îi apărea ca picătă de undeva, din alte sfere. Lăutarii o acompaniau doar în surdină şi el încerca să prindă mătear câte ceva din melodia uşoară, înceată ca un cântec de leagăn, dar era prea departe ca s-o audă bine de pe creanga teiului, unde se afla şi de unde făcuse semn cu mâna celor doi – Pătru şi Ion uriaşul – să aştepte pe loc pentru a o putea auzi. Voise s-o vadă, s-o asculte. I se arăta aşa de frumoasă… Şi se gândea la sine, la obârşia sa îndoielnică pentru a putea ajunge la această fată pe o cale dreaptă. Şi iar îi privea capul ca un snop de raze. Cânta, vrăjind întreaga asistenţă cu melodia aceea – din care el nu prindea cine ştie ce – dar şi cu farmecul ei, pentru că ea însăşi era mai duioasă decât oricare melodie. Îi fascina şi pe ei care, de acolo din tei, nu auzeau mare lucru, dar o vedeau pe ea, mai ales el care se afla mai în faţă, pe creanga aceea mare a teiului; uitase de sine, era ca într-o poveste…

O duioşie fără margini îi picura în inimă… Şi se gândea că toate acestea trebuie să facă parte din starea ei sufletească, din personalitatea ei, şi-i părea aşa de rău că doar cu două zile în urmă, o făcuse să plângă acolo, în luncă…

I se pare că mai sirne căldura degetelor ei în mâna sa pe care o duce la nas, pentru că mai păstra încă o suavă mireasmă de mărgăritar, sau poate de busuioc, nu-şi dă bine seama. O nostalgie nemărginită îi copleşeşte sufletul; îi vine în gând să-şi sărute podul palmei, numai pentru că acolo au fost degetele ei… *Doamne*, *Dumnezeule*! – şi-a zis el – *dar asta înseamnă iubire*, *o iubire fără speranţă*. *Şi ea*, *fata face parte din cei care jecmănesc satele*… Totuşi l-a înţeles, a intervenit în favoarea lui, când vorbea boierimii din salon despre nedreptăţile şi suferinţele înudrate de

oamenii de pe moşiile boiereşti…

Mergea tăcut, cu calul la pas, în fruntea haiducilor, precedat cu şapte-opt paşi de Ion şi de Costică, cei mai apreciaţi dintre oamenii săi. După el, la cinci-şase paşi, urmau ceilalţi haiduci, încolonaţi câte doi. Coloana era încheiată de căpitanul haiducilor de la Valea lui Pătru, împreună cu unul dintre ai săi. Îi simţea şi îi vedea pe toţi de parcă erau undeva departe, ca într-un vis, în timp ce gândurile sale şi imaginea ei erau cea mai apropiată realitate. Avea impresia că trăieşte o poveste nemaiîntâlnită şi nu ştia cum va scăpa de această obsesie. Dacă ar fi auzit-o spunând numai un cuvânt urât, doar unul singur, s-ar fi vindecat pe loc, şi-ar fi spus că este şi ea ca multe altele; pentru că pierd atâta de mult unele fete şi femei prin vorbele urâte care le ies din gură îşi spune el. Nici nouă, bărbaţilor, nu ne stă bine să folosim cuvinte grele, cu care ne murdărim graiul care este atâta de mândru, de dulce, darămite lor, fetelor, pe care noi le vedem şi de dorim să fie ca florile suave şi pure ca nişte zâne… Dar nu e cazul cu ea. N-a spus nimic urât nici alaltăieri, doar plângea… Iar astă-seară…

Iată-l învăluit în mrejele fascinante ale unei iubiri, fără nădejde că ar putea cumva dobândi un ungher în inima ei. Este ca şi cum ar alerga după himere. E atâta cale de la el până la ea! Şi totuşi, ea i-a dat dreptate, acolo, în faţa tuturor şi tot ea a fost prima care s-a prins lângă el la joc… Dar trebuie să se trezească la realitate, căci viaţa lui va lua o altă întorsătură cât de curând, odată cu înscrierea la oaste. Sau poate, dacă împrejurările le vor fi împotrivă, vor continua această viaţă, şi, dacă scapă de ştreang, să meargă la călugărie; Aşa îi zicea şi Pătru mai zilele trecute, când îi spunea glumind că el ar fi cel mai potrivit pentru treaba asta, întrucât nu l-a auzit niciodată spunând un cuvânt deocheat sau vreo înjurătură… Ce ţi-e şi cu Pătru ăsta! Noi şi călugări! Vorba lui Ion, uriaşul: lucrul dracului în casa popilor!…

În piaţa de la marginea Filiaşului, lângă drumul care duce la Ţânţăreni, se făcea înscrierea la oaste; Erau

adunaţi acolo vreo două-trei sute de oameni din satele de pe Jiul de Sus şi de pe Amaradia. Toţi sperau ca odată cu intrarea lor în oaste să se bucure de scutiri de bir, de dijmă şi de mai puţină oprimare boierească. Mulţi dintre haiducii cunoscuţi în lumea satelor se aflau şi ei acolo.

Oamenii erau strigaţi pe rând, după sate şi se înscriau la oaste. Se zvonea că este nevoie de oştire multă, întrucât Domnul ţării, Matei Vodă, împreună cu Vasile Vodă al Moldovei şi cu principele Transilvaniei – Gheorghe Rackoczi – vor să unească ostile celor trei ţări române şi să pornească lupta pentru eliberarea de sub stăpânirea otomană. Domnul Ţării Româneşti, deşi era cel mai vârstnic dintre ei, se zicea că va comanda ostile unite, fiind mai cunoscător în ale războiului, încă din adolescenţă, pe când era fecior şi ostaş în armata lui Mihai Vodă Viteazul. Se mai spunea că asemenea lucruri nu se fac prin strigare şi bătând oba, pentru ca planurile să nu ajungă la duşmani, înainte de a fi puse în aplicare; aşa grăia un ostaş mai vârstnic în mijlocul unui grup numeros…

Acolo, cu ocazia înscrierilor, Ilinca – fiica lui Dumitru Filişanu – a apărut ca din întâmplare, l-a căutat şi astfel ea şi fostul căpitan de haiduci s-au reîntâlnit pentru a treia oară. Din primăvară – din acele zile de mai – când s-au cunoscut în luncă şi la sindrofia de la Spătaru Coţofeanu, se căutau cu inimile, cu gândurile. N-au stat prea mult de vorbă, n-ar fi avut cum; nu era nici timpul, nici locul. Printre alte feţe boiereşti se afla acolo, eu ocazia înscrierilor, şi tatăl ei (devenit acum mare armaş), căruia nu-i prea plăcuse că fiică-sa îi cânta în strune haiducului…

— Domnia-ta aici? o întrebase el mirat că o vede în piaţă, printre alte fete şi femei, cele mai multe sătence din partea locului. E drept, erau şi câteva jupânese şi jupâniţe, venite să-şi facă de lucru, să admire căpitanii, care urmăreau să recruteze cât mai mulţi oameni.

— Nu uita, haiducule, că de la Filiaşi până la Brădeşti şi la Coţofeni sunt la mine acasă, i-a răspuns, surânzând şi învăluindu-l cu privirea.

— Aa, da, iertare, jupâniţă! Nu trebuia să uit că

boierii, oriunde s-ar afla în ţară, sunt la ei acasă. Numai noi, ceilalţi, poporul, chiar atunci când avem un bordei, nici de acela nu suntem siguri; mai nicăieri nu suntem acasă…

— Nu fi uricios, ştii că n-am dorit să grăiesc aşa, am voit numai să te necăjesc.

— Numai? Şi, totuşi, aşa este…

— Iar începi! Ştii bine că, de când te-am cunoscut, am fost alături de tine şi aşa am rămas…

— O, mulţumesc dar nu este suficient, Domnia-ta, să fii alături de mine numai cu vorba, ci şi cu…

— Şi cu inima, haiducule; altceva nu pot face, nu-mi stă în putere. Doream să nu-ţi destăinui faptul, dar mă pui în situaţie şi n-am încotro; l-am rugat şi pe tatăl meu, boier Filişanu, am stăruit şi pe lângă fraţii mei, mai ales pe lângă Barbu, şi pe lângă alţii, să vă înscrie la oaste şi să vă ierte faptele haiduceşti. Le-am spus că aveţi dreptate, că aşa cum ai spus tu, noi, boierii, avem totul, iar satele, nimic, sau aproape nimic. Voi continua să fac întotdeauna ce pot, pentru a uşura situaţia ţăranilor de pe moşie. Altceva ce pot face? Sunt doar un om, o fată şi atât; nu sunt nici Doamna şi nici Domnul ţării…

— Vă mulţumesc şi pentru atât şi mă rog de iertare. Este destul de mult pentru mine să aflu din gura unei fiice de mare boier asemenea cuvinte, grăite cu înţelegere, pentru viaţa grea a satelor.

— Datorită ţie. De la tine am învăţat că toţi suntem oameni şi ne naştem egali, dar – din păcate – unii şi-au însuşit şi partea celorlalţi din muncă, din viaţă şi îşi revendică dreptul dacă şi cum trebuie să trăiască, făurindu-le o viaţă de chinuri… Aşa că pe mine nu aventura mă atrage spre tine, cum s-ar putea crede, deşi şi ea poate avea farmecul ei; mi s-a părut atunci – în luncă şi, mai ales la sindrofia de la Coţofeni – că ascult în cuvintele tale graiul unui vestitor al unor timpuri noi, cu idealuri umane mai bune şi mai drepte. Ştiu că nu va veni curând vremea aceea, dar o întrevăd… La tine m-a atras în primul rând, răzvrătirea împotriva nedreptăţii sociale, curajul şi

claritatea ideilor tale. Pe celelalte jupâniţe le atrage la tine sau la voi haiducii – pentru că să ştii că şi altele îţi dau târcoale – mai ales necunoscutul şi faptul că oameni ca tine şi ca alţii sunt pomeniţi cu teamă dar şi cu admiraţie, în grai liber şi în cântece; balade cântate la necaz sau la petreceri. Dacă ai şti tu cât dorea nepoata lui Coţoreanu să te atragă în mrejele ei, dar n-a avut cum să încerce să-şi prindă fluturele…

— Că oamenii sunt de multe ori invidioşi, ba uneori chiar răi, nu mă miră. Îmi amintesc din copilărie o întâmplare care mi s-a întipărit adânc în minte. Crescusem şi încercam să ies la horă, încurajat de nişte verişoare ceva mai răsărite decât mine, care începuseră deja să vorbească cu băieţi. Odată, la o sărbătoare, înainte de a pleca la horă, mă aflam la una dintre ele acasă. Mai erau acolo vreo două-trei fete şi discutau aprins despre o alta; le picase în mână o scrisoare de la un flăcău dintr-un sat vecin, cu care fata aceea se împrietenise; amândoi – şi fata şi el – erau frumoşi. Tema discuţiei era, cum să facă să le strige dragostea? Şi au hotărât: să-i scrie lui, ca din partea fetei în cauză, un răspuns la cartea primită de la iubitul ei. Zis şi făcut. Au scris-o pe loc cum nu se putea mai urâtă. Începutul, în versuri mi-l amintesc şi astăzi:

„Când am primit a ta scrisoare
Veneam de la umblătoare.
Că de când m-a prins iubitul
Mă duc gros, tot ca chibritul…”

N-au reuşit; dar nu asta este principalul, ci faptul că fiecare dintre ele era frumoasă şi îşi avea şi feciorul cu care vorbea. Atunci de ce au făcut-o? Din invidie şi din răutate. În sinea mea nu le aprobam, dar eram mai mic şi mi-a fost jenă să le-o spun…

Însă cu noi este altceva, nu prea suntem de invidiat. Dar să lăsăm astea…

— Ai dreptate; eu am venit să te rog să nu mă uiţi, acum că ai ajuns la oaste şi să-ţi aminteşti de mine… Eu n-am cum, nu pot să te caut, nu m-ar lăsa…

— Ştiu, jupâniţă, domniţă, iertare încă o dată, dar

sunt necăjit că în inima mea, încă de atunci, de la prima noastră întâlnire, când cu toată trona cu care v-am tratat, sufeream, eram alături de lerimile Domniei tale, şi n-aveam cum…

— Mulţumesc, am apreciat şi asta şi anume faptul că ironia, când este bine plasată, este o latură a inteligenţei. Acum, trebuie să plec. Mi se pare că se apropie tata; mai dă-mi, te rog, un semn de viaţă. Doar eşti bărbat, nu glumă. Descurcă-te şi nu mă uita, încearcă să mă vezi, doresc aceasta…

Ilinca s-a retras discret, părăsind piaţa…

Ocupat cu oastea şi cu ceata de care răspundea – devenit din căpitan de haiduci, căpitan-ostaş – şi trimis mereu în diverse misiuni, înso ind solii în Moldova sau în Transilvania, au trecut zile, săptămâni, luni şi nu s-au mai văzut. Şi-au scris numai în două-trei rânduri, după cum au avut ocazia să-şi trimită; veştile.

Ceruse şi reuşise să fie în subordinea Spătarului şi nu a lui Filişanu, tocmai pentru a nu-i da ocazia să-l suspecteze. Acum însă îi părea rău şi se gândea că poate i-ar fi fost mai uşor să ajungă la ea, dacă era în cetele marelui boier; şi-ar fi făcut mai des drum pe la Filiaşi. Odată, i-a trimis o scrisoare, amintindu-i că se gândea mereu la ea. Dar de la ea nimic, nicio ştire, până ce s-a trezit cu un ostaş din cetele lui Filişanu care fusese trimis pe la conac, la Filiaşi. Ilinca îi scria că merge la Cozia, însoţită de bunică-sa. Vor să vadă mormântul Teofanei, masa lui Mihai Viteazul, şi al lui Mircea Voievod, mai ales că ea nu fusese pe acolo niciodată…

În seara aceea de primăvară – mai erau câteva săptămâni şi se împlineau doi ani de la sindrofia Spătarului Coţofeanu; Ilinca, împreună cu bunică-sa după tată, Dumitra Filişanu se aflau în rădvanul boieresc tras de patru cai şi încadrat de patru argaţi înarmaţi care mergeau, unul în faţa cailor, iar trei: în spate, pe drumul care, de-a lungul Oltului, pătrunde pe la Turnu Roşu, printre munţi, în Transilvania. Plecaseră de acasă încă din dimineaţa zilei precedente şi au mers din zori şi până la

orele amiezii, când şi-au potolit foamea la Drăgăşani. Au înnoptat la Râmnic şi, în dimineaţa următoare, au pornit mai departe. Pe drum, numai ce făcuseră un popas de vreun ceas, la umbră de codru, unde au dat ovăz cailor, iar oamenii au înghiţit ceva bucate, şi au pornit mai departe, când de pe un drum lăturalnic s-au trezit că se apropie un străin, un călugăr chipeş şi bine făcut care călărea un cal negru de toată frumuseţea…

— Bună ziua, oameni buni.

— Bună să-ţi fie inima, i-au răspuns cele două femei şi la fel au făcut argaţii şi surugiul care mâna caii.

— Dar încotro? bag de seamă că veniţi de departe, dacă nu cumva mă înşel…

— Venim de la Filiaşi – i-a răspuns bătrâna jupânească – şi mergem la Cozia. Nu cumva eşti şi Sfinţia-ta de pe acolo?

— De pe acolo şi nu prea, dar acolo merg. Sunt de la un schit din apropiere, dar am treburi pe la Sfânta mănăstire.

— Frumos cal ai, părinte – intervine unul dintre argaţii boiereşti – parc-ar fi Domnesc. Aşa cal am văzut numai la ostaşii de la Bănie…

— Mai avem şi noi, taică, şi cai arme; că de când cu atâtea răutăţi şi războaie pe capul oamenilor trebuie să încercăm să ne apărăm… când şi când, de sub pelerina neagră îi ieşea vârful unei săbii.

Ilinca îi lua seama tot mai atentă, în timp ce acesta vorbea cu argatul, căci i se părea cunoscut graiul străinului în sutană;

ba şi chipul i se părea ştiut. Dar de unde? Deodată, faţa i s-a luminat într-un zâmbet, schimbare care nu i-a scăpat bunicii sale:

— Ce este? a întrebat-o în şoaptă.

— Cred că ne va fi de folos, pare un om bun! i-a răspuns ea tot şoptind. S-ar putea să avem nevoie de el. Cunoaşte locurile şi chiar te-aş ruga ca după ce vizităm mănăstirea cu cele două morminte să mergem să vedem împrejurimile, vreo stână, vreun schit, sau ce-o mai fi de

vizitat…

— Mergem, dar dacă eu voi osteni prea mult, mă cari în spinare? Că nu sunt tocmai uşoară ca să pot merge mult sau să bat cărările munţilor…

— Tocmai asta este, bunico, ostaşii te păzesc pe dumneata, iar dumnealui se va îngriji de mine, să-mi arate schitul, Masa lui Traian şi altele din împrejurimi – şuşoteau între ele, în timp ce străinul se întreţinea cu argatul din faţă. Aşa să fie, dar să nu stăm prea mult. Peste trei zile trebuie să ne întoarcem. Una a trecut; se apropie seara. Mâine mai stăm pe la Cozia şi poimâine, gata, plecăm acasă.

— Bine, bunico, aşa să fie, cum zici dumneata…

— Numai să fie de treabă călugărul, să nu cumva să fie altă dihanie. E drept că în ultimul timp, parcă s-au mai potolit răutăţile, de când cu înscrierea la oaste a…

— Altfel n-ar sta cu noi de vorbă. Şi dacă merge tot acolo unde mergem şi noi, o să vedem cum este primit şi ne dăm seama… Ce zici bunica mea dragă? Te rog…

— Bine, fie cum zici tu, Ilinca, dar nu uita: poimâine pornim spre caisă.

— Aşa facem, bunico, cum zici matale.

— După cum îţi povesteam încă de ieri – începe bunica – pe drumul acesta pe care mergem noi acum, au trecut şi romanii odinioară şi, tot pe aici, au mers fraţii Buzeşti şi Banul Udrea Băleanu – unchiul Băleanului pe care l-ai cunoscut la Coţofeni, la sindrofie – când au intrat în Ardeal să dea bătălia de la Selimber, în 1599, după ce mai întâi şi-au unit oastea lor, pe care o aduceau din Oltenia cu aceea cu care venea Mihai

Vodă dinspre Braşov şi Făgăraş… E-hei, dar e mult timp de-atunci! Au trecut aproape patruzeci de ani, eram aşa de tânără… Şi eram îndrăgostită de Udrea, deşi abia mă căsătorisem de câţiva ani.

Şi-i mai povestea bunica Dumitra nepoatei sale, că tot pe aici pe Valea Oltului, pe undeva pe la Proeni, un sat frumos lângă Brezoi, şi-a sărbătorit Mihai-Vodă nunta cu frumoasa doamnă Stanca, încă de pe când conducea Bănia

Severinului. Ce-au mai zburat anii!…

Erau acolo Buzeştii şi Calomfirescu, Teodosie Rudeanu, Floreştii şi Căpleştii… Ce mai bărbaţi! Toţi tineri şi bine făcuţi, unul şi unul şi viteji, că luptau fiecare pe câmpul de luptă cu o ceată întreagă; când intrau în rândurile duşmanilor, băgau spaima morţii printre ei… Parcă erau făcuţi anume să-şi apere ţara; o apărau, că se băteau pe viaţă şi pe moarte. Erau multe războaie pe vremea lui Mihai Vodă Viteazul şi nu era lucru uşor să fii ostaş în timpul Marelui Domn. Dar nici soţie să fii nu era uşor, pentru că pe atunci, bărbaţii stăteau mai mult în tabără, şi pe câmpul de luptă, decât acasă, cu nevestele şi copiii… De n-ar fi fost trădat şi ucis în Ardeal, Mihai Vodă ar fi făcut iar ţara mare, ca Dacia altă dată. După ce a unit cele trei ţări, toate erau una, de la Hotin la Sulina şi-până în Ţara Crişurilor. Să ştii, Ilinca, că prin toate părţile din cele trei Ţări Române, ba şi din Dobrogea toţi locuitorii, sunt de o lege, au acelaşi grai, aceleaşi obiceiuri, credinţe tradiţii şi port strămoşesc…

Călugărul discuta cu argaţii care l-au rugat să-i binecuvânteze, spre a-i feri de necazuri, de rele şi a le ierta păcatele, cu promisiunea că se vor obţine de la altele. La mănăstire au fost foarte bine primiţi; li s-a oferit apă caldă să se spele, albituri proaspete cu miresme de levănţică şi suliină, pentru paturile lor. Argaţii s-au ocupat bucuroşi şi de calul călugărului.

După ce s-au recules la cele două morminte – cel al lui Mircea Vodă şi al Doamnei Tudora (Maica Teofana), mama lui

Mihai Viteazul, au servit cina şi s-au retras în chiliile în care urmau să se odihnească.

A doua zi dimineaţă, s-au închinat în Sfânta mănăstire, au vizitat în împrejurime aşezările Căciulata şi Călimăneşti şi au băut apă de la izvoarele lor tămăduitoare. După masa de prânz, Ilinca a mers să vadă locurile din apropiere, făcând o mică excursie însoţită de călugăr. Pe malul Oltului, în apropiere de punctul numit Masa lui Traian, ea a plâns în braţele fostului căpitan de

haiduci, atât de bucurie că s-au regăsit, cât şi pentru că trebuiau să se despartă iar…

Căpitanul se învoise trtei zile de la oaste şi a ieşit în drumul lor, travestit. Cum ştirea o primise cu şapte-opt zile mai devreme, a luat legătura cu pustnicul de la schitul din apropierea mănăstirii, care i-a procurat o sutană, cu care s-a îmbrăcat peste hainele de ostaş…

Şi tot ea, întrerupse tăcerea, spunând:

— Până când mă vei chinui cu aşteptarea asta lungă? Parcă îţi este teamă să mă săruţi. Mă priveşti doar ca pe o bijuterie de care ţi-e teamă să nu se spargă; ce mai aştepţi şi nu mă ceri în căsătorie?

— Ştii bine că nu mi te vor da.

— Mă iei fără voie, fugim împreună…

— Uiţi că sunt ostaş şi că mă aflu în fiecare zi în mâinile celor care, oricând, pot pune să mă închidă, să mă ucidă…

— Asta înseamnă că era mai bine să fi rămas ca mai înainte haiduc?

— Nici aşa nu era bine. Unde te-aş fi dus, în pădure? Haiducii nu stau în codru decât vara; iarna doar în cazurile de mare pericol, de hăituială caută adăpost acolo…

— Trebuie să facem ceva. S-ar putea să mă mărite fără voia mea şi, mai bine mor decât aşa… Şi începe a plânge, rezemată de umărul lui, încât îi frângea inima.

— Am dorit să mi-l apropii mai mult pe Spătar, gândindu-mă că ne-ar ajuta. Dar, deocamdată, pentru ei eu nu sunt decât un bun ostaş, în care mulţi îl văd tot pe fostul haiduc.

— Vorbeşte cu el. îl voi ruga şi eu pe Barbu, fratele meu, să-l înduplece pe tata. Aş renunţa la un sfert din drepturile mele de moştenire, numai să ne susţină. Şi la jumătate… Ziceai că ai crescut printre săraci, dar nu ştiu ce mă face să cred că eşti fiul vreunui boier sau, oricum, vreunui ostaş de rang mai mare. De ce nu-ţi foloseşti adevăratul nume? Căci eu cred că-l ai…

— Pentru că nu i-ar fi făcut plăcere tatălui meu, şi nu mi-ar fi făcut plăcere nici mie. Speram că se va gândi

singur la mine şi o va face el, mă va recunoaşte; dar acum este prea târziu…

— Spune-mi, te rog, care este povestea ta?

— Crezi că este bine s-o cunoşti, când nici eu n-o ştiu aşa cum va fi fost?…

— Spune-o; nu-ţi fie teamă de nimic. Mi-eşti drag de când te-am văzut şi nu te ştiu altfel decât ca pe un haiduc oarecare, dar mult mai isteţ decât alţii şi cu ceva carte. Însă, acum, încep să cred că eşti de-a dreptul învăţat, dacă nu şi de neam…

— Am fost haiduc ostaş şi acum, după cum vezi, călugăr. Mâine, cine ştie?

— Mâine vei fi ginerele lui Filişanu; nu ţi se pare interesant?

— Ba da; foarte interesant dar nu ştiu dacă şi pentru lumea ta este interesant. Mă gândesc uneori că năzuind şi visând la tine este tot una cu a mă gândi la regina Angliei…

— Nu înţeleg, ce vrei să spui?

— Adică tot aşa de greu este să ajung la tine, ca şi la regina Angliei! Nu-ţi imaginezi câte piedici ne vor pune? Vor fi toţi împotriva noastră, a mea.

— Ce-ţi pasă de ei dacă eu te vreau pe tine? Sunt sătulă de lumea lor. Cei mai mulţi sunt doar pentru ei, doar atât. Jecmănesc în dreapta şi în stânga să-şi crească moşiile, dar nu în interesul ţării, ci pentru ei, aducându-i la sapă de lemn pe cei mulţi, pe ţărani. Apoi ridică biserici şi mănăstiri pentru pomenirea lor în veci, cu banii adunaţi din hoţii, din jaf, ca la drumul mare. Numai că cei de la drumul mare nu sunt toţi hoţi. Unii sunt haiduci, cum ai fost şi tu, când luptai pentru apărarea săracilor. Cel puţin Buzeştii şi cei care au fost cu ei, alături de Mihai Vodă, şi-au rotunjit pământurile, dar le-au folosit pentru fără. Ce oameni, ce timpuri de glorie, ce eroi! Bunica îmi povesteşte mereu despre ei…

— Să nu mă socoteşti fricos; Nu putem fugi în lume şi nu pot părăsi oastea – datoria de ostaş mă reţine – iar pe tine n-am unde te duce. Te pot ţine ascunsă o vreme, dar

până când? Trebuie să avem încuviinţarea lor, iar ei nu văd în mine decât un haiduc.

— Şi călugăr, cum ai ajuns?

— Mama s-a stins din vreme. L-a iubit mult pe tata şi s-a stins de supărare. Era dintr-o familie scăpătată, sărăcise, iar tata, la îndemnul părinţilor a părăsit-o… Pe patul de moarte, mama mi-a dat actul meu de naştere, cu numele părinţilor şi mi-a spus trista ei poveste. M-a rugat să-i promit că nu mă răzbun. I-am respectat dorinţa deşi de multe ori, îmi venea s-o fac.

Când eram copil, s-a îngrijit de mine să învăţ carte cu un diac de la mănăstirea Bistriţa, unde am stat cu întreruperi, aproape doi ani de zile. Am învăţat repede să scriu, să citesc şi să socotesc. Am prins ceva latină şi slavonie; mai greu a fost până am învăţat alfabetul; îmi plăcea mult să citesc. Uneori făceam rezumate de pe manuscrise şi de pe cărţi. Aşa am făcut cu Alixăndria – legenda lui Aexandru Macedon… Am prins şi ceva muzică; formaseră un mic cor cu noi, cei zece – doisprezece copii – învăţăcei de acolo. Şi cântam imnuri de slavă sau pripeale, cum le mai spune, vechi încă de pe la 1 400, scrise pe vremea lui Mircea Vodă, zice-se, de către un diac, pe nume Filos, Filotei, sau cam aşa ceva. Notele muzicale îmi mai sună şi astăzi în minte: pa, vu, ga, di, ke, zo, ni, pa… şi de-a-ndărătelea: pa, ni, zo, ke, di, ga, vu, pa… Am mai învăţat şi la Cozia, unde s-a mutat ruda noastră, diacul care, apoi, s-a călugărit. Căutăm să fiu în jurul tatălui meu, fără să ştie, pentru că nu mă cunoştea; sau aşa credeam eu, Băgăm de seamă că mă plăcea tot mai mult şi-i devenisem apropiat. Era atunci căpitan în oastea Băniei. Socoteam că n-a venit încă momentul să încerc să-i vorbesc şi până să vină acest moment, a căzut într-o luptă în şesul Bucureştiului, luptând alături de Matei Vodă; care – aşa cum ştii – şi-a cucerit tronul cu sabia.

La moartea lui, m-am ocupat de cele de trebuinţă, după ce mai întâi i-am închis chiar eu ochii. Şi mă simţeam atât de singur… După acest eveniment dureros, însoţeam uneori birnicii prin sate, observând viaţa chinuită a

ţăranilor şi sărăcia lor, m-am hotărât şi, în urma pierderii tatălui meu, am fugit de la oaste. M-am oprit la ruda mea, călugărul, de unde – după ce am luat legătura cu alţi răzvrătiţi ca mine, am apucat calea codrului. Când eram mai hăituiţi, ne ascundeam la câte un schit, sau prin codri, în vreo peşteră… Şi de acolo apăream iar în calea celor din lumea Domniei tale. După ce le uşuram pungile şi lăzile, plăteam birul celor nevoiaşi şi ne travesteam în călugări…

Au mers la o stână din apropiere. La început au fost însoţiţi de doi dintre argaţi care, observând preocupările străinului şi ale jupâniţei de probleme filozoficeşti, au cerut voie să meargă să se scalde în Olt şi poate că vor prinde şi ceva peşte…

— Bine, mergeţi, dar după ce mâncăm ceva la stână.

— Nu ne e foame, jupâniţă; oricum – au grăit argaţii mai avem în traistă…

— Dacă aşa vă este voia, mergeţi – le-a mai spus Ilinca Filişanu – dar pe la scăpătatul soarelui să ne întâlnim în cărarea care coboară de la stână, pentru a merge împreună în vale, la rădvan…

La stână, fostul haiduc şi Ilinca au făcut cunoştinţa păstorilor; Cel mai bătrân aproape că uitase câţi ani are; dar n-a uitat să le povestească o legendă despre Masa lui Traian:

„Pornise împăratul iar cu război să cuprindă Dacia, că nu reuşise prima oară să-l răzbească definitiv pe Decebal, cu toate că şi atunci a avut oaste, mult mai mare decât a dacilor. Şi după ce a trecut Dunărea pe o mândreţe de pod, cum nu se mai pomenise până atunci în lume, pe care l-a durat peste Dunăre, la Drobeta, şi-a împărţit oastea: o parte a pornit prin Banat spre Orăştie, alta pe Valea Jiului, iar el, cu grosul, a pornit, înaintând cu mare grijă pe aici, pe Olt în sus… Şi, zice-se că la stânca asta mare care se cheamă „Masa lui Traian” a poposit împăratul şi a pus să i se aducă bucate, să-şi astâmpere foamea. Şi a ţinut sfat cu generalii şi cu căpitanii săi cum să strângă cercul legiunilor şi cohortelor care încetineau înaintarea pe măsură ce. pătrundeau între munţi, pentru

că mereu apăreau din întunericul pădurilor călăreţii daci şi le atacau coloanele. împăratul a hotărât să trimită cete de soldaţi în cercetare, în dreapta şi în stânga, înainte şi înapoi, să afle ştiri despre oastea dacilor, ca nu cumva să fie atraşi în vreo capcană, la vreo strâmtoare, să le cânte dacii prohodul… Şi s-au întors iscoadele sale fără niciun rezultat; abia într-un târziu, o grupă de soldaţi a adus un ciobănaş – să tot fi avut cincisprezece – şaisprezece ani – chiar aci, unde suntem acum şi unde se afla împăratul, cu tot sfatul său de căpetenii:

— Ce faci pe aici, fecioraş? – l-a întrebat Traian.

Pesemne că băiatul ori nu ştia cu cine stă de vorbă, ori făcea pe prostul, pentru că a răspuns mirat:

— Pe aici? Nimic. M-au adus soldaţii.

— Dar de unde te-au adus?

— De la stână. Dereticam pe acolo, că eram de rând să fac curăţenie, să adun vreascuri şi, ce să vezi, m-am trezit cu ostaşii că m-au luat…

— Şi de unde eşti?

— Eu? De aici; V-am spus; de la stână.

— Dacă-mi spui unde este Decebal, eşti volnic să pleci unde ai treabă. Ce zici, îmi spui?

— Da; este în fruntea oştilor sale…

— Dar unde este oastea lui acum?

— Nu ştiu; Regele n-are obiceiul să treacă pe la mine să-mi spună unde se află sau unde merge…

Împăratul a zâmbit şi, la rândul său, i-a spus, subliniind cuvintele:

— Îţi promit că te las să pleci dacă-mi spui unde se află oastea dacilor. De ce te joci cu viaţa ta? Sau nu ştii că pot pune să te ucidă?!

— Ia uite colo! Ce viteji mari trebuie să fiţi, ditamai căpitanii şi o ceată întreagă de ostaşi înzăuaţi şi împlătoşaţi, înarmaţi până în dinţi, dacă vreţi să ucideţi un băiat ca mine, singur şi neajutorat. În ce priveşte oastea Dacilor şi a Regelui Decebal, ştiu tot aşa de bine ca şi voi unde se află; adică nicăieri şi pretutindeni, prin codri. Altceva nu ştiu şi unde este dimineaţa nu mai este la prânz

şi cu atât mai mult, seara. Eu n-am fost după ei. Altceva nu ştiu, iar dacă aş şti, de ce v-aş spune? Să-mi trădez neamul şi ţara?

— Eşti un fecior curajos şi isteţ. Poţi să-mi spui, sunt mulţi tineri ca tine în Dacia?

— Sunt mult mai curajoşi decât mine, dacă ajung ei să dea iama călări prin garda imperială. Iar în ce priveşte isteţimea, pe lângă ei, eu sunt un netot, tare prost. Altfel, nu m-aş afla acum în mâinile voastre…

— Poţi să pleci la stână şi să-ţi vezi de treburi, i-a spus împăratul, nemulţumit, dar plin de admiraţie, privind în urma lui.

Abia plecase micul păstor şi au început să curgă săge de împrejurul ostaşilor romani, zbârnâind şi frângându-se de stânci, înfigându-se în copaci, ori plesnind în zalele şi coifurile ostaşilor.

Aşa s-a încheiat popasul şi dejunul împăratului la stânca numită de atunci „Masa lui Traian”. Apoi, bătrânul păstor a reluat cuvântul cu o poveste numită: Catârul lui Căciulă.

Pe locurile astea – a început el – erau băltoace mai mari sau mai mici şi zmârcuri de-a lungul Oltului, pe unde se află astăzi satele Călimăneşti şi Căciulata. În rest, doar poieni bune pentru păşunat şi păduri nesfârşite; iar Oltul curgea, ca şi astăzi, năvalnic la vale, alături cu drumul de piatră roman care vine de la Dunăre şi trece în Transilvania… Nu se întâlneau, decât din loc în loc, păstori şi arareori un călător. Ca şi astăzi, pe aici, prin apropiere de vadul Oltului, erau târle şi din loc în loc câte o stână, câţiva păstori; printre ei se afla unul mai vârstnic şi mai necăjit, mai sărac, pe care-l chema, sau poate că era numai porecla, Căciulă. Pe lângă oile sale, avea şi un catâr cam trecut cu vârsta şi poate de aceea, se mişca tot mai încet. Îi deveniseră grele bătrâneţele şi picioarele…

— Hai, hai, taică Breazule, hai! – îl îndemna stăpânul înţelegător.

— Haide, că am îmbătrânit amândoi; te-or fi durând picioarele şi nu-mi poţi spune. Pe mine mă dor şi picioarele

şi şalele; de şale, înţepenesc câteodată, că nu mă mai pot mişca…

Cam aşa vorbea omul cu catârul său, când acesta rămânea în urmă de turmă; căuta să-i pună în spate desaga cât mai mică, mai uşoară, numai cu strictul necesar; pentru alte lucruri, mai avea un măgăruş mai tânăr şi se ajuta cu el.

Ajungeau păstorii uneori şi prin apropierea băltoacelor de lângă cursul Oltului şi, cum la unele animale le plac şi ierburile din jurul bălţilor, mai cu seamă cailor, catârul lui Căciulă, într-o bună zi, ajungând în preajma izvoarelor a zmârcurilor, a intrat păscând prin ele. Apa nu era rece. Dimpotrivă. Părea mai curând călduţă. Şi azi aşa, mâine tot aşa, Breazu intra zilnic în apa care, în anume locuri, îi ajungea până aproape de genunchi. „Îi place catârului meu să facă baie ta, picioare” – îşi spunea Căciulă, mirat că Breazu stătea mai tot timpul în baltă; uneori se lăsa pe burtă, culcându-se acolo, în zmârcuri şi stătea aşa, câte un ceas-două, în timp ce încerca să mai rupă din iarba din jurul lui, la care ajungea.

— Măi Căciulă, îi spunea câte unul din păstori, du-te şi spală-l pe spate că de asta s-a lăsat jos, să-i faci frecţii pe spinare, că poate se mai înviorează; altfel, cine ştie ce poznă ar putea să facă! Se poate să fie ultima lui dorinţă, să moară sătul şi scăldat în baltă!

— Mai bine i-ai pielea şi fă-o opinci, măcar te mai alegi cu ceva, că i s-o fi făcut de ducă Breazului tău! – adăuga un altul.

Poate că s-o fi temut Căciulă pentru prietenul său, catârul, neştiind ce se întâmplă cu el că se tot duce acolo în apă, dar nu le răspundea celor care îl luau în răspăr. De la o vreme, însă a băgat de seamă că Breazu devenise altul; era tot mai vioi, ba părea şi mai tânăr; şi nu renunţa la culcatul său acolo, în zmârcuri. Pe zi ce trecea se făcea tot mai bine, înzdrăvenindu-se definitiv mergea fără să-i pese şi fără să se poticnească. Atunci ce şi-a zis Căciulă: „Dacă s-a făcut sănătos Breazu meu, băltoacele astea – cu mirosul lor de ouă clocite – trebuie să fie bune şi pentru

picioarele şi şalele mele”. Şi, spre hazul celorlalţi păstori, s-a pornit şi el să se scalde împreună cu Breazu, acolo, în bălţoace.

— Fraţilor, bietul Căciulă s-a scrântit de tot, săracul! Uitaţi-vă la el, a dat în mintea catârului!

Aşa se veseleau păstorii, privindu-i pe cei doi.

Dar Căciulă a continuat să se scalde în acele bălţoace, până ce s-a înzdrăvenit de-a binelea. Când şi-au dat seama ceilalţi păstori că apele sunt atât de bune pentru tămăduirea durerilor din oasele lor, în care răceala şi durerile au pătruns de-a lungul timpului, umblând după vite prin ploi şi vânturi – deşi, la început, neîncrezători – s-au pornit şi ei să-şi lecuiască picioarele, lovite de dureri reumatice, scăldându-se în acele bălţoace; lecuindu-se de dureri, au dus vestea mai departe, printre oameni, despre minunea acelor izvoare.

Cu timpul, unuia dintre satele care s-au înfiripat acolo, la izvoarele tămăduitoare de pe malurile Oltului i s-a spus Satul lui Căciulă, sau – mai scurt – Căciulata…

După câteva clipe de tăcere, moşul, privind în depărtare şi poate ascultând la cucul care cânta când într-o parte, când în alta, ba uneori cântau doi trei cuci, îngânându-se, a grăit uşor, parcă mângâindu-şi cuvintele: „Cântă cucul, cântă pentrecute, că dacă vine vara, tace până la anul, aşa cum zice şi cântecul:

Vine postul Sfântul Petru, Păsări cucul bungetul şi turtureaua vâlceaua şi mândruţa poteceaua…

Zicea frumos bătrânul. A tăcut o vreme, apoi a tras cavalul de la brâu şi a cântat cântecul păstorului care şi-a pierdut oile… Duios, dureros la început; se simţea, se auzea în sunetul cavalului cum parcă îşi cheamă oile pierdute, cum le strigă… Găsindu-le, cântecul devine vesel şi săltăreţ – păstorul din cântec se bucură şi joacă de bucurie…

În continuare, bătrânul le-a cântat, din caval şi cu vocea, câteva doine haiduceşti, căci ei, ciobanii sunt prieteni cu haiducii; îşi spun necazurile, îşi cântă durerile şi bucuriile…

Doina se înfiripa parcă materializată, plutind peste vârfurile brazilor, ale codrului, peste creste până-n zare, spre orizontul care se rumenea, pe măsură ce soarele se apropia de scăpătat, învăluind crestele:

„Foaie verde foi ca nucul Trece prin codru haiducul; Singur, numai el şi cucul, şi cum trece singurel, Plânge frunza după el…”

Fostului haiduc i s-au umezit ochii…

Când au plecat de la stână, au mulţumit şi au vrut să plătească pentru opitalitate; păstorii au refuzat şi le-au spus: *Ne-a făcut plăcere şi vă rugăm, să mai poftiţi şi altă dată*; *mai vedem şi noi lume şi mai vorbim despre una şi despre alta*…

Cei doi au pornit uşor la vale; mergeau şi tăceau. Ea l-a privit şi simţea nevoia să-i spună ceva, un cuvânt bun, o vorbă caldă. O, ce frumos ar şti să-l abată de la gândurile triste, amintiri şi dureri trecute… Oare numai trecute? Cât de mult îl înţelege dar nici acum şi, poate niciodată, s-ar putea să n-aibă cum să-l mângâie în durerea şi singurătatea sa. Poate că el are dreptate, ei nu vor putea fi niciodată alături…

În urma lor, la câţiva paşi, mergeau uşor cei doi argaţi înarmaţi, care făcuseră baie şi se înapoiau cu traista cu peşte; aveau tocmai atât cât le trebuia pentru cină, aşa au spus. Erau însă tot mai nedumeriţi de prezenţa acestui personaj care avea aşa mare trecere în toată părţile pe unde treceau; la mănăstire, la stână, la schit…

— Trebuie să fie vreun Mitropolit, a şoptit unul dintre ei.

— S-ar putea; dar parcă Mitropoliţii nu poartă sabie ş-apoi, de ce se plimbă atâta prin munţi?

— Poate are nevoie de aer… însă jupâniţa noastră e numai ochi şi urechi când stau de vorbă împreună…

A doua zi dimineaţă, rădvanul a pornit înapoi spre casă…

Călăreţul părea a fi mai degrabă vârstnic decât tânăr; dacă era privit în grabă, tinereţea i se ascundea sub barba şi mustăţile crescute. Avea o ţinută mândră şi naturală în

şa, de parcă dintotdeauna călărise. Părul castaniu închis, care-i ieşea în plete de sub căciula-potcap, îi flutura uşor spre ceafă. Barba, mustaţa, nu exagerat de mari, precum şi statura potrivite la care se adăuga privirea interiorizată – ochii săi ardeau ca doi cărbuni de jar nestins – toate acestea făceau ca trecătorii cu care se întâlnea să întoarcă privirea după el, întrebându-se: cine să fie? Arăta tare bine şi era frumos călăreţul… Dacă ipângeaua n-ar fi neagră ar putea fi luat mai curând drept un voievod. Venea dinspre Craiova; iar pe la scăpătatul soarelui, a intrat în Filiaşi şi calul a domolit pasul; stăpânul nu trebuia să-l îndemne prea mult, pentru că murgul îi înţelegea nu numai cuvintele şi gesturile, dar parcă-i simţea şi gândurile. Până la intrarea în Filiaşi, mersese mai mult la trap, ba uneori, între sate, a mai şi galopat. Amurgul înroşea la apus cerul şi norii se învolburau deasupra pădurilor, de parcă acestea luaseră foc… La marginea de dincolo a satului, răsăreau, printre arbori, curtea şi conacul. A bătut uşor în poartă şi a făcut un semn cu mâna unui argat care, trebăluind prin curte, când a auzit loviturile întorsese capul. S-a apropiat de poartă: – „Sărut mâna, domnia ta”.

— Bună seara. Spune-mi, rogu-te, jupâniţa Ilinca este acasă?

— Este în odaia dumneaei. Cred că citeşte ceva, că mereu citeşte. Sau poate coase, a răspuns cam guraliv argatul, voind să arate că are cunoştinţă de preocupările celor din casa Filişanului.

— Dar boierul, dumnealui e acasă?

— Nu; boierul, jupâneasa şi boierii cei tineri sunt plecaţi. Boierii ăi mari, bătrânii, sunt duşi la Strehaia şi se întorc numai mâine; dumnealor, boier Barbu şi fraţii săi, toţi trei sunt duşi la Bănie cu treburi ostăşeşti, pentru câteva zile. Dar dacă aveţi treabă, puteţi vorbi cu dumnealui, cu vătăşelul, care trebuie să sosească de la moşie, sau cu jupâniţa Hinca.

— Anunţă-mă la jupâniţa!…

După ce a anunţat-o pe Ilinca, prin fata din casă, argatul s-a întors, a deschis poarta şi i-a spus drumeţului

să intre şi să descalece, că este aşteptat.

— Ţine un galben – i-a spus călătorul şi fii bun să freci bine calul meu cu un şomoiog de paie sau de fân, în timp ce el va mânca ceva grăunţe; dacă n-ai, vezi că mai am eu într-o traistă legată la oblâncul şeii. Poate-i dai şi ceva fân.

— Am înţeles, voi face cum porunceşte Domnia ta – a răspuns, satisfăcut şi supus, argatul.

Şi-a aranjat ţinuta, îndreptându-i cingătoarea în aşa fel încât să nu se observe spada de sub pelerină şi a intrat în pridvorul casei. Ilinca l-a poftit în odaie, dar el a socotit că e mai bine să rămână în hol la intrare, unde au stat de vorbă amândoi mai puţin de două pătrare de ceas; se putea să fi fost şi mai mult, dar în asemenea momente, timpul zboară mai repede.

— Tu, aici, haiducule?! Mi-a grăit fata că un străin vrea să-mi vorbească, dar nu m-am gândit…

— Mai încet să nu se afle, nu-ţi vreau neplăceri din cauza mea, pentru că nu mai ai trai cu ai tăi, nu mai spun de mine, că nu ştiu cum m-aş descurca dacă aş fi descoperit… Poate aş fi pus în situaţia neplăcută să mă apăr şi-ţi dai seama că mai degrabă m-aş lăsa prins în mâinile lor, decât să lovesc pe vreunul din ai tăi. Te rog să mă ierţi, am venit să te văd. Mi-era tare dor de tine şi ţi-am adus Alixăndria, povestea lui Alexandru Macedón. Este şi un motiv pentru mine de a-mi face cale să te văd. Nu e uşor să treacă săptămâni, luni de zile să te port mereu cu mine în gând, în inimă – mă usuc de dorul tău.

— Ce bine-mi pare că ai venit! Şi eu ţineam mult să te văd. Îţi mulţumesc şi pentru Alixăndria; n-ai uitat că ţi-o cerusem şi asta mă bucură. Acum citesc o copie după învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie… Dar te poftesc înăuntru.

— Nu, mulţumesc. E mai bine pentru Domnia ta să rămânem aici; ar putea oricând să intre careva, să treacă dintr-o odaie în alta, şi să ne vadă că ne-am închis amândoi acolo. Ţi-am adus şi ceva amintiri de la Căciulata. Şi zicând aceasta, i-a întins o casetă mică, de mărimea şi formatul

unei gutui mai mari, foarte frumos lucrată.

— Dar ce mândră mai este! E minunată! E frumos din partea ta că te gândeşti mereu la mine.

— Nu e cine ştie ce. Dacă-ar fi din aur, atunci, da. Nu e nici măcar de argint. Şi veţi fi având destule lucruri scumpe prin casă, însă, sărac cum sunt, n-am avut de unde şi cum să-ţi aduc un dar pe măsura dorinţei mele. N-am ţinut nimic pentru mine din aurul adunat de pe la marii boieri şi negustori, când mă ocupam de ei; am dat totul pentru birul săracilor. Astăzi, cea mai mare comoară pe care o am, o port mereu cu mine şi aceea eşti tu, este chipul tău…

— O, ştiu, nu e nevoie să mi-o mai spui, deşi îmi face plăcere să te aud. Vreau să spun că te cred şi chiar dacă această casetă ar fi din aur şi pietre scumpe, nu ar avea preţul care-l are aşa cum este ea, numai pentru că mi-ai adus-o tu şi-mi vorbeşte de locurile acele…

Aşa i-a răspuns, zâmbind uşor şi învăluindu-l cu privirea caldă, duioasă – cea mai duioasă privire din lume – aşa i se părea lui…

Stăteau faţă în faţă, sorbindu-se din ochi, iar alături, pe peretele din stânga intrării, se afla o oglindă mare ovală, între sfeşnice mici, aplicate pe perete, cu câte două braţe fiecare, în care ardeau lumânări albe, înmiresmate… Ea era îmbrăcată într-o rochie lungă de casă, elegantă, de un albastru deschis iar părul, strâns uşor pe spate – cu o fundiţă de aceeaşi culoare – strălucea, reflectându-se în lumina lumânărilor din oglindă. Ochii căpătaseră reflexele azurii ale unui cer cu lună plină. Lui i se părea că ea pluteşte aeriană, ireală şi luminoasă, încât dacă s-ar stinge lumânările, în locul lor ar lumina chipul ei. Îşi dădea seama că, dacă ar fi după el, n-ar mai pleca de lângă ea niciodată şi totuşi… În aceste clipe, ea a desfăcut uşor capacul casetei din care a scos un şirag de perle, apoi punându-le la locul lor, a exclamat: „Ce mândre sunt”. Şi a dus repede mâna la gură, adăugând: „Uit că nu trebuie să mă bucur în voie de nimic de la tine sau în legătură cu tine. Trebuie să grăiesc numai în şoaptă. Ce frumos din partea ta! Numai

tu poţi face asemenea surprize; întâi, că vii să mă vezi aşa de departe şi apoi, îmi aduci şi daruri. De altfel, să» ştii că te-am chemat mereu cu gândul, cu inima, cu dorul. Gândurile mele te caută mereu pe unde eşti prin lume. Le trimit pe urmele tale în fiecare zi şi mi le închipui stoluri de rândunele care-mi duc solia la tine… Spune-mi, darurile tale simbolizează cheia cu care se deschid inimile? Tu eşti de mult timp acolo unde trebuie să fii, încât nu mai ai nevoie de vreo deschizătoare. Încă de pe când plângeam în lunca de la Valea Rea, te admiram. Nu-ţi mai spun cât de mult mi-a plăcut modul în care ai pătruns cu oamenii tăi în ceardacul lui Coţofeanu, sărind din tei, de parcă aţi picat din stele…”

Îi spunea toate acestea surâzând atâta de uşor atâta de dulce, încât ar fi dat, o lume întreagă numai să-i zâmbească mereu asitfel. Clipele acelea valorau pentru el cât veşnicia. Ea a închis caseta tot aşa de uşor cum o desfăcuse, punându-i capacul şi, în timp ce-l privea, trecea uşor palma peste ea, mângâind-o de parcă ar fi fost vie…

Nu le venea să-şi creadă ochilor, era de parcă visează, prea era frumos; dacă ar fi putut, ar fi oprit clipele pe loc, timpul, eternitatea…

Cu o seară în urmă, pe când el se culcase, numai ce aţipise, o văzuse pe ea aşa cum este acum, de parcă coborâse din seninul nopţilor pe o scară din raze de lună; stătea tot la fel, luminoasă în faţa lui şi i-a spus că părinţii vor s-o căsătorească fără voia ei…

Să-i spună şi ei ce-a visat? A fost ca o vedenie de o clipă; s-a trezit abătut şi s-a gândit că ar putea fi adevărat. La urma-urmei, cine este el pentru lumea aceasta a stăpânilor de pământuri, de oameni şi de ţară? Este aşa de departe de această lume… Ca şi cum i-ar fi auzit gândurile, Ilinca a întrerupt tăcerea:

— Ştii că vor să mă căsătorească? Nu-l văzusem niciodată pe cel care vor să-l iau de bărbat. Mi l-au prezentat zilele trecute. Nu-mi place nici cum arată şi nici ca fire; vârsta nu contează. Nimic nu contează în lumea noastră; numai moşia, rangul şi interesele politice. Atât.

Bărbaţii noştri pot să fie nişte copii tembeli, vârstnici beţivi şi ticăloşi. Dacă au moşie şi ranguri, restul nu contează. În schimb, dacă dorim să ni-i alegem noi, ceea ce nu se prea obişnuieşte, dacă sunt, tineri, ni se spune că-s copilăroşi şi proşti, dacă sunt mai în vârstă, că-s prea bătrâni. Aşa că noi, fetele, nu avem voie să visăm, să ne facem iluzii. Au simţit ai mei că îmi stăpâneşti inima şi vor să mi te scoată din minte, din suflet. N-am avut treabă şi le-am spus impresia bună despre tine. Am vorbit cam mult de tine şi ţi-am luat apărarea şi acolo la sindrofia lui Coţofeanu şi după aceea, susţinându-vă pentru a vă ierta şi primi la oaste pe toţi haiducii care vor să se înscrie.

— Aşa se întâmplă uneori cu copiii buni, crescuţi în ascultare, cuminţi şi sinceri faţă de părinţii lor, faţă de toţi cei din jur. Se întâmplă că, după o vreme, părinţii, în dragostea oarbă pentru odraslele lor, fără voie, le zdrobesc inimile, viaţa întreagă; iar când îşi dau seama e prea târziu. Aceasta pentru că merg până acolo încât îi descos în amănunte şi le întorc inimile pe dos, să nu rămână nimic necunoscut de ei. Şi poate este bine dar, la o vârstă, poate fi şi rău, pentru că fiecare dintre noi are un locşor, un ungher în inima sa, cu ceva sacru, de taină, unde păstrează cele mai frumoase impresii, şi scumpe clipe din viaţă, cu dorurile sale; şi acolo nu poate pătrunde nimeni, sau n-ar trebui, nici cei mai apropiaţi. Câteodată, nici El sau Ea, adică omul drag. Altfel n-ar mai fi nimic atât de frumos, pentru inima în care răsar cele mai mândre flori, unde păstrăm chipul celui ales. Pătrunzând acolo şi alţii, oricât de apropiaţi, cu sau fără voia lor, risipesc toată poezia care se destramă ca un vis pe care căutăm zadarnic să-l reconstituim. Cel puţin acolo, în sufletul nostru, să ne putem reculege ca într-un altar, să fim numai noi înşine… Cunosc un caz în care o mamă, iubindu-şi feciorul, i-a distrus casa şi viaţa. Se căsătorise din dragoste; fata – se înţelege – îl iubea la fel, fără rezerve. Totul a fost bine până după nuntă, când mirii, trecând în odaia nupţială au fost însoţiţi de mama mirelui care, nici mai mult, nici mai puţin, s-a culcat între ei. Da, nu te mira, s-a culcat între ei,

de teamă ca nu cumva mireasa să-i obosească feciorul, că s-ar putea îmbolnăvi; acesta, crescut să nu iasă din cuvântul părinţilor, n-a protestat şi lucrurile s-au repetat încă de câteva ori. Mireasa exasperată şi-a părăsit soţul, la care nu s-a mai întors niciodată…

— Dar este de necrezut; aşa ceva e grotesc, este…

— Şi totuşi, lucrurile aşa s-au întâmplat. Este purul adevăr. Toate au nişte limite în viaţă, în lume. Am spus aceasta, fiindcă a venit vorba; dar cu noi, lucrurile sunt mult mai grave căci noi facem parte din lumi diferite şi din generaţii diferite.

— Ai un rang; e drept, ai fost şi căpitan de haiduci, dar acum eşti căpitan în oastea Băniei şi nici părinţii tăi sau cel puţin tatăl tău nu a fost dintre oamenii de rând.

— Am mai discutat despre asta. Ei nu uită că am fost un răzvrătit, un *hoţ de codru*. Ei nu fac deosebirea între hoţi şi haiduci şi nu mi te vor da niciodată mie, oricât de mult am dori-o. Asta mă doare atât cât n-o să pot spune nimănui, niciodată…

De câte ori se întâlneau – şi se întâmpla aşa de rar – îşi propuneau să-şi povestească toate câte le trăiseră şi cum petrecuseră unul în lipsa celuilalt, aşteptându-se, căutându-se cu gândul. Ilinca îşi pusese în gând să-i spună atâtea de mândre cuvinte şi cu cel mai duios grai de pe lume, aşa cum vorbea cu el în gând, aşteptându-l. Dar când se întâlneau pierdeau firul cuvintelor. Ce să-şi spună mai întâi? Timpul era scurt, la aceasta se adăuga emoţia revederii după lungile aşteptări…

Cerul se înnourase şi tuna puternic; fulgerele se aprindeau unul de la altul, luminând încăperile conacului.

— Mi-e teamă – a şoptit ea, lipindu-se de el şi sprijinindu-şi capul de umărul lui; el i-a sărutat creştetul şi i-a trecut mâna peste părul lung şi mătăsos.

— Totdeauna mi-e teamă când este furtună, când bubuie şi trăsneşte…

— Nu-ţi fie frică, astea sunt toanele naturii. Aşa este ea. Dar trece repede. Sunt ultimele toane ale ploilor de vară… O mângâia în continuare peste pletele bălaie, apoi i-

a prins faţa cu amândouă mâinile şi s-a uitat adânc în ochii ei, care erau când căprui, când albaştri, datorită reflexelor rochiei. Ploaia a trecut repede iar ei trebuiau să se despartă şi nu ştiau dacă şi-au spus tot ce doreau să-şi spună. De fiecare dată, cuvintele le rămân neisprăvite…

După ce a ieşit pe uşă, l-a urmărit de la fereastră cum a încălecat şi a dat pinteni, pornind cu calul său negru, iar pletele şi pelerina îi fluturau în vânt. Îi admira ţinuta mândră în şa şi modul cum îşi poartă căciula. Şi îl privea cum dispărea pe drumul care se topea în amurgul serii de început de toamnă. Undeva, spre Jiu, peste pădurea de dincolo de la Gura Motrului, secera lunii aurie strălucea pe cerul transparent după furtuna care trecuse şi care durase nici atâta cât întâlnirea lor. Din ochii ei, lacrimile, în care se reflectau razele cornului de lună, se rostogoleau doruri grele, tăinuite, după ce mai întâi străluceau pe rând între gene şi picau peste gulerul de horbotă albă… Vapurla această imagine săptămâni, luni de zile, până ce norocul poate le va surâde iar. Dar când va fi această zi?

Nu ştie ce este cu el astăzi; este copleşit de tristeţe. A venit la fântână şi o hăulită gorjenească la caval, care se aude de undeva din apropiere, îl întoarce pe dos. Pune căldarea pe cheile fântânii şi câteva clipe stă de parcă n-ar mai face nimic. S-ar tot duce… După ce scoate apă, lasă căldarea alături. I se umezesc ochii… Acuma, cel care cântă la caval zice dansul Mândrele! Şi mândre mai erau! Parcă veneau din altă lume. Poate că erau din altă lume, din alte vremi… Mult timp a mai trecut. Asta ce mai este? A, da, Chilabaua, îndrăcitul dans Chilabaua”. Cu mâna dreaptă pocnind din degete, capul uşor ridicat şi, privind la mână, surâzând, le duce pe amândouă deasupra capului, în faţă, la spate, bătând din palme, în timp ce picioarele, când pe călcâie, când pe vârfuri sau frânte – cu genunchii îndoiţi – lasă impresia că sunt trase de sfori nevăzute…

Nu şi-a dat seama când a început. A durat câteva clipe? Nu ştie cât a durat. Pe la porţi, pe la ferestre, oamenii priveau la el cum omoară pământul cu picioarele pe lângă fântână. Alţii, porniţi să ia apă, se opriseră miraţi

în drum…

Deodată, trezit ca din vis, se opreşte şi îşi reazemă fruntea de gardul de care se ţine cu mâinile; umerii apoi spatele şi întreg corpul se scutură de plâns…

— Ce este, vecine, ce faci? 11 întreabă cineva venit la apă.

El priveşte ruşinat parcă de el şi:

— Nimic, venisem să iau apă… A luat căldarea cu apă şi a plecat…

A visat? Ce ciudat! A visat că făcea ceea ce îi povestise altă dată, pe când trăia, mama, despre un om pripăşit prin satul vecin, căsătorit acolo, venit nu ştie de unde…

Prin fereastra întredeschisă, el aude cum afară, undeva, melodia cavalului pluteşte în depărtare…

Când a deschis ochii, nu-şi dădea seama dacă visează în continuare sau este realitate. Odaia în care se afla era mică, doar cât să încapă patul în care sta culcat, un scaun lângă o masă, alături de perete şi un mic dulap la capătul patului. Pe masa acoperită cu o faţă de pânză albă, imaculată, era o carafă cu apă şi un pahar; alături, într-un sfeşnic, ardeau câteva lumânări. Patul se afla fixat între perete, dulap şi fereastră, de care era la un pas-doi distanţă. Stătea întins în pat, cu capul spre dulap şi cu picioarele spre fereastră; nu ştia că este acolo din seara trecută. A închis din nou ochii, nu-şi dădea seama unde se află şi dacă nu visează. De altfel, toată viaţa trăise parcă plutind, între vis şi realitate. După câteva clipe, a întredeschis iarăşi ochii şi era mirat că vede în faţa sa un portret mare cât fereastra cu chipul unei femei. O femeie foarte frumoasă… De unde o ştie? I se pare cunoscută şi nu-şi aduce aminte de unde cunoaşte femeia din portretul acesta mare; şi este atâta de frumoasă! A, da! Când a fost în Ardeal, însoţind solia lui Matei Vodă la Rackoczi, a văzut-o la un ostaş din garda principelui. Ostaşul avea un mic portret, gen medalion, de mărimea unui galben florentin; zicea că i l-a adus cineva de la Veneţia. Era Madona Sixtină le Rafael… Dar aceasta din faţa sa n-are

copilul în braţe… Şi ce mult seamănă! Numai că este prea mare spaţiul gol de deasupra capului madonei şi cam întunecat tabloul de la mijloc în jos. Clipeşte din ochi şi priveşte atent. *Dar ce se întâmplă*? *Madona plânge*… *Este vie*? *Şi de ce plânge*?

Se trezea de-a binelea… De lângă fereastră, de unde se afla, ea a făcut câţiva paşi şi s-a apropiat de patul lui; i-a pus uşor mâna pe frunte şi, în timp ce el murmură *Ce vis frumos*! Ea, mângâindu-i faţa şi părul, îi spune: *ai fierbinţeli*, *dragul meu*, *stai liniştit*, *sunt eu*…

Începea să se dezmeticească. În bătălia de la Ojogeni, luptase în detaşamentele Spătarului, alături de paharnicul Brădescu şi se distinseseră în luptă. El fusese uşor rănit; după bătălie, s-a retras la ruda sa, pustnicul, în munţi, până ce s-a făcut bine. Apoi, după vreo două luni de zile, a fost poftit la o petrecere a boierului de la Brădeşti – Barbu Brădescu. Venise însoţit de trei ostaşi mai apropiaţi şi de doi căpitani prieteni. Erau acolo, pe lângă alţii, Spătarul Mihai Coţofeanu cu familia şi Filişanu, de asemenea, cu cei trei fii şi cu fiică-sa; Ilinca se căsătorise recent cu Preda Brătăşanu. Cum nu a avut veşti de la Ilinca, privirile lor s-au întâlnit şi, uimiţi, nu le venea să-şi creadă ochilor, el văzând-o alături de bărbatul ei, iar ea îl privea ca înviat din morţi, în urma unui zvon că el ar fi căzut pe câmpul de luptă… Ea a căutat o ocazie şi i-a spus cum a fost şi că îi pare rău. Toţi ai săi au stăruit să se mărite cu Preda Brătăşanu, iar ea, crezând că zvonul e adevărat, voise să meargă la mănăstire; ai săi n-au lăsat-o până ce nu s-a căsătorit…

— Nici nu se putea altfel, pentru că nimic nu e mai potrivit decât tuşea cu junghiul; sunteţi amândoi din aceeaşi lume! Şi nu vei avea neplăceri şi necazuri cum s-ar fi putut să le ai dacă te-ai fi măritat cu mine. Şi acum, ce mai vrei? Ţi-e teamă să nu rămâi văduvă şi încă aşa de curând?

Ea îi cerea, îl ruga, să se ferească de bărbatul ei, pentru că acesta vrea să-l ucidă…

— Să nu fii aşa de duşmănos cu mine, că n-am dorit-o

nicidecum, dar n-am avut ce face. De ce atâta cruzime? Doar atât, voisem să te rog să ai grijă de tine, că te ucide, asta doreşte. Tu-l vei învinge dacă te provoacă, te cunosc, dar el te va ucide într-un mod laş. Va pune să fii urmărit şi, cu primul prilej… Asta voiam, să te previn… A podidit-o plânsul.

— Şi ce dacă? Este prima oară când se ucide mişeleşte în lumea voastră? Pe ţăranii de pe moşii nu-i ucideţi în fiecare zi, aducându-i la sapă de lemn, lovind astfel în neamul nostru întreg? Că, nu vedeţi în ei decât nişte robi şi vite! Vitele cu care muncesc ei pe ogoare le sunt mult mai apropiate decât vă sunt ei vouă. A ţăranilor e ţara, al lor e pământul pe care-l muncesc doar pentru voi. Ale lor sunt plaiurile cu iarba legănată la adierea vântului şi semănate cu flori şi cu turme de mioare! Ale lor pădurile care le freamătă în suflete şi hora cerului cu stele, după care-şi îndrumă viaţa odată cu rotirea anotimpurilor, cu plecarea păsărilor toamna şi înapoierea lor primăvara… Acestea sunt comorile lor sufleteşti care răsună în tradiţii şi în cântece. Da, a lor este natura care li se oglindeşte în sufletul în care se răsfrâng zorile şi amurgurile purpurii ca rozele, ca sângele pe care-l varsă să apere un pământ pe care-l iubesc şi-l muncesc, dar nu pentru ei! Ale voastre sunt minciuna şi ticăloşia! V-aţi rupt de ţară, nu mai aveţi pământul sub picioare, în timp ce ei îl mângâie şi cu palmele şi-l fac să dea roade, iar iarba atingând-o cu tălpile, le dă sănătate… Şi toate acestea trăiesc în lumea lor spirituală, pe care voi n-o mai puteţi înţelege. Vouă nu vi se cântă după naştere un cântec de leagăn şi n-ar avea rost să vi se doinească:

„… Să creşti mare, voinicel, Să te duci cu oile, Pe câmpul cu florile…”

Voi nu paşteţi oile, le consumaţi numai brânza şi mieii. Nu veţi înţelege niciodată ce este în sufletul unei fete de ţăran când se spală pe cap la venirea primăverii cu Iarbă Mare, sau când, dimineaţa în revărsatul zorilor, udându-şi palmele cu roua de pe iarbă şi de pe flori, se roagă să fie frumoasă ca ele şi să fie „dragă la feciori”! Voi,

la ora aceea, dormiţi în neştire, osteniţi de trândăvie şi petreceri! Nu mai faceţi parte din lumea atâta de pură, de suavă poezie. Şi de la mine ce doreşti? Să nu-ţi ucid bărbatul, cumva? N-avea nicio grijă, mă voi bate, dacă mă provoacă, cinstit, cavalereşte, ca să nu-mi rămână iubita văduvă!

— Nu-mi mai zdrobi inima sau ce-a mai rămas din ea şi nu ne băga pe toţi în aceeaşi oală, că mai sunt şi printre noi iubitori de ţară! Ştii şi tu asta, nu suntem toţi nişte nemernici! Doream să-ţi grăiesc să te fereşti. Pentru toate acestea care zac în tine, pentru astea, aş vrea să trăieşti…

— De ce să trăiesc? Nu pot îndrepta lucrurile de unul singur! Cu o rândunică nu se face primăvară… Dar va veni o primăvară a lor, a neamului întreg, pe care voi, boierii, n-o s-o doriţi niciodată sau cel puţin nu toţi…

Preda Brătăşanu observând lipsa Ilincăi, aflând şi văzându-i împreună retraşi la o parte, a trimis să o cheme. S-au despărţit; ea a plecat plângând. Apoi, el, soţul, apare brusc în faţa fostului haiduc:

— Cum îndrăzneşti, căpitan de hoţi, să-i vorbeşti jupânesei mele?

Căpitanul nu i-a spus că Ilinca l-a căutat şi i-a vorbit mai întâi ea.

— Boierule, iertare, n-am avut timp să-ţi cer voie, dar te rog, ţine minte că nu sunt căpitan de hoţi; am fost de haiduci, dar nu de hoţi şi aş dori, din respect pentru jupâniţă, să încheiem discuţia noastră aici…

— Auzi, ticălosul, vrea să spună că nu se teme! Şi s-a repezit cu mâinile în pieptul căpitanului. Era cam de aceeaşi statură, poate ceva mai solid, mai lat în spate şi puţin cam rotofei. Căpitanul l-a îndepărtat, izbindu-l de perete. Se aflau lângă mesele întinse, alături de pridvorul conacului Brădescu. Lumea se adunase în jurul lor. Femeile au strigat să nu-i lase să se bată. Spătarul a intervenit şi cu vorba i-a despărţit pentru o clipă, dar Brătăşanu l-a provocat din nou, deşi Dumitru Filişanu îi ruga să se potolească. Zadarnic. Boierul se baza poate şi pe intimidarea şi pe discreditarea fostului haiduc în faţa

tuturor… A intervenit Ilinca:

— Eu l-am întrebat ce face, cum a înviat din morţi? Pentru că mi-aţi spus toţi că a dispărut din viaţă…

N-o mai asculta nimeni. În timp ce ea vorbea, Brătăşanu a luat o cupă cu vin şi a aruncat-o în faţa căpitanului. Acesta, uimit că toate cele spuse de Ilinca se adevereau mai curând decât şi-ar fi închipuit, şi-a şters faţa cu batista, s-a scuturat pe haină şi în aceeaşi clipă, a tras spada pentru că Brătăşanu făcuse la fel…

— Cine pierde de trei ori, cedează. Şi să luptaţi după toate regulile duelului! a strigat Spătarul Coţofeanu; atât a mai putut face. Brătăşanu, ca turbat a urlat în faţa tuturor: Priviţi-l pe ticălos până nu-l spintec!

S-a repezit şi a izbit cu spada. Fostul haiduc a parat lovitura şi, după câteva eschive, nimeni n-a văzut cum şi unde a lovit, aşa de repede s-au petrecut lucrurile, că sabia boierului i-a sărit din mână la câţiva paşi. Căpitanul i-a dat răgaz s-o ridice. Mulţimea care nu se aşteptase la asemenea spectacol, se adunase jur-împrejurul lor la o distanţă destul de mare de altfel şi urmărea cu privirea încordată de emoţie şi de teamă pentru cei doi adversari. Mesele încărcate cu tot felul de bunătăţi din curtea Brădescului nu mai atrăgeau pe nimeni. Brătăşanu a sărit pe masă, lovind întâi năprasnic sprec capul căpitanului, care a parat fulgerător cu muchia spadei astfel încât sabia boierului s-a rupt în două; atunci a aruncat cu o carafă de pe masă; căpitanul s-a ferit şi vasul era cât pe-aci să-l lovească pe Barbu Filişanu, cumnatu-său dacă acesta nu se ferea şi el, iar vasul s-a spart de perete…

— Respectă onoarea rangului, cumnate, a cinului! – i-a strigat el lui Brătăşanu, apoi a adăugat: – Ţine spada mea şi luptă cinstit, cavalereşte; Barbu, zicând acestea, i-a întins sabia.

— A pierdut cinstea la Tismana, a lăsat-o acolo când a spart vistieria mănăstirii, a strigat unul dintre ostaşii aflaţi de faţă. Aluzia era străvezie. Brătăşanu, trimis în misiune la mănăstire, a abuzat de putere şi a jefuit vistieria, însuşindu-şi e parte din obiectele de preţ…

— Nu-i mai daţi altă sabie, să înceteze! – a strigat una dintre jupânese.

— Aşa este! – au strigat glasuri din mulţime. Dar, degeaba…

— Dă-te jos, boierule, este păcat de mesele şi de vasele Domniei sale, boier Brădescu.

— Ţi-e teamă, hoţule, că ţi-a venit rândul să plăteşti? îi întorc pagubele Brădescului dublu, odată cu capul tău!

— Îl face hoţ pe fostul haiduc care n-a păstrat un galben din haiducie pentru el, în timp ce ei, Brătăşeştii au dat iama prin vistieria ţării şi prin a mănăstirii, jefuindu-le? – a strigat iar careva dintre ostaşi. Boierul se bătea bine, loviturile lui cădeau ca trăsnetul, dar căpitanul, suplu şi flexibil, se mişca foarte repede şi scăpa loviturilor duşmanului său. Apoi a sărit după el, pe masă. Ce mult îl ura acum! Şi pe cei ca el şi ce singur se simte printre ei! Cine este alături de el? Poate doar slujitorii de la curte, argaţii şi ostaşii săi din subordine, cei doi-trei prieteni. Dar aici ce se poate face? Nimic. În asemenea împrejurări, nimic. Nu se teme, dar nu ştie cum e bine, pentru că ar putea să-şi lichideze duşmanul din câteva lovituri. Dar n-o poate face. L-ar urî toţi cei de faţă, toate mărimile; şi cum să ucidă? Şi totuşi acesta îi vrea moartea. Se repede după boierul burduhănos şi loveşte dar acesta parează; iar loveşte şi iată, acum, l-ar putea da gata, că era să cadă de pe marginea mesei. Îi dă răgaz să-şi revină şi acesta sare greoi jos. Fostul haiduc, după el. Duelul s-a înteţit din nou. Loviturile curg una după alta. Simulând de câteva ori, fostul haiduc îl derutează pe Preda Brătăşanu şi, printr-o lovitură de maestru, îi zboară iar sabia din mână, care cade zbârnâind lângă el. Acesta i-o întinde cavalereşte şi duelul reîncepe. În retragere, boierul urcă scările, căpitanul după el şi loveşte repede de câteva ori; boierul gâfâie ostenit. Fostul haiduc îi dă o clipă de răgaz, apoi fandează, izbeşte năprasnic şi îl răneşte uşor în umăr, după care sare din pridvor în curte. Boierul rănit a privit jos la el şi, cu o strâmbătură, a coborât uşor scările spre căpitanul care-l aştepta la câţiva paşi, sprijinit în spadă.

— Încetaţi, încetaţi! – au strigat cei de faţă, boieri şi ostaşi, mai mari sau mai mici. Boierii, de teamă pentru Brătăşanu, ceilalţi pentru fostul haiduc sau poate pentru amândoi…

— Să se-mpace! – a strigat Spătarul Coţofeanu. împăcaţi-vă!

— Să se dea bătut Brătăşanu – a adăugat boier Brădescu. Dar, atât i-a trebuit lui Brătăşanu, că s-a năpustit iar asupra căpitanului, care – suplu şi flexibil cum era – părea că se joacă, parându-i loviturile. Apoi, deodată, îşi reia mişcările repezi, meşteşugite şi din nou îi zvârle spada; de data aceasta cade de sus chiar lângă el, unde se înfige în pământ.

— Nemaipomenit! De trei ori l-a dezarmat. Parcă ar fi cavalerul de Brabova, aşa frumos i-aruncă spada din mână, strigă careva încântat. Poate că era Spătarul, care-şi amintea de duelul său – duel în glumă – petrecut cu ani în urmă între el şi de Brabova, care a căzut în bătălia de la Plumbuita, în 1632. Pe fostul căpitan de haiduci n-a avut nimeni ocazia să-l vadă duelând ca astăzi, cu atâta meşteşug. Se luptase, în special, în război, unde altele sunt legile…

Bătrânii îşi aduceau aminte de celebrul duel dintre Stroe Buzescu şi cumnatul Hanului tătar, din 1602… Dar nu era timp de meditaţie, de amintiri. Ce suplu şi mândru, ce repede se mişcă fostul haiduc, aşa de frumos de parcă se joacă şi nu se bate pe viaţă şi pe moarte. Şi-a dezarmat de trei ori adversarul şi o dată i-a rupt sabia… De data aceasta, cu paşii rari, cu spada lui Brătăşanu prinsă de vârf, înaintează spre boier şi i-o întinde cavalereşte, pentru a treia oară. Boierul, în loc s-o prindă tot la fel cum i s-a întins, o trage învârtindu-i-o în mână, spintecându-i astfel palma. Apoi, împunge cu ea, repede, în coastele fostului haiduc. Acesta s-a ferit, dar era prea târziu…

— Mişelie, mişelie! – au răsunat vocile ostaşilor. Nu e drept, l-a ucis prin mişelie pe învingător! El de trei ori l-a iertat, l-a dezarmat şi, generos, i-a dat arma şi răgaz… Huo, huo! Se auzeau glasuri din mulţimea sătenilor

adunaţi în jurul curţii şi în apropierea duelului, unde unii pătrunseseră între timp…

Căpitanul a căzut, lăsându-se uşor pe spate. Pomii, oamenii, casele se învârteau tot mai repede, tot mai sus, acolo sus, unde este norul acela alb care se învârte atât de repede încât ameţeşte.

Undeva, departe, departe, se auzeau glasuri multe şi planşete… O fi Ilinca?…

Fraţii ei au vrut s-o îndepărteze când şi-au dat seama de mişelia soţului, dar ea nu i-a ascultat. O minţiseră suficient până atunci şi iată urmările! Ajutată de oamenii Brădescului, în a cărui curte se aflau, şi de prietenii căpitanului, l-au dus într-o odaie mică, pe care boierul o ţinea mai mult pentru refugiu personal, când obişnuia să se reculeagă, să mediteze la vreo problemă personală sau să citească ceva… A fost adus şi vraciul peste noapte, şi cam atât, era târziu…

Revenindu-şi şi-a dat seama că nu este vorba de niciun portret; ea desprinzându-se de lângă fereastra de care stătea rezemată cu spatele, s-a apropiat. El a şoptit:

— Apă, apă… Ea i-a dat şi el a gustat din pahar – apoi, a continuat: iartă-mă, iartă-mă!

— N-am ce să-ţi iert. Tu să mă ierţi, să mă ierţi, dragul meu – murmura ea printre suspinde, printre lacrimi.

— Ilinca, Domniţa mea…

— Era prima şi ultima oară când îi spunea pe nume, apoi a adăugat: „nu mai plânge, nu plânge. A fost frumos, era şi mai frumos dacă… Dar a trebuit să ne mulţumim cu atât de puţin”.

De afară, prin fereastra întredeschisă, se auzea tot mai depărtată doina din caval…

VALEA LUI PATRU

Urmărind povestea bunicului cu haiducii de la Valea Rea, mi se părea că somnul mă părăsise cu totul. Că auzisem de multe ori vorbindu-se despre întâmplări mai vechi sau mai noi petrecute acolo, este adevărat, dar în ultima vreme se vorbea mai mult despre hoţii obişnuite şi

nu de faptele haiducilor de altă dată…

După câteva clipe de tăcere, nenea Marin, unchiul după tată, începe să cânte cu vocea sa melodioasă:

Floricică micşunea. Trimise mândruţa mea, Pe doi pui de turturea să mă duc până la ea; Răspunsei pe-un pui de cuc, Dintr-un lăstărel de nuc. Că nu pot să mă mai duc…

Deodată, spre părerea mea de rău (începuse să cânte aşa de frumos) şi-a întrerupt cântecul şi l-a întrebat pe bunicul:

— Cum zici că a fost cu Pătru – haiducul, tică, (feciorii bunicului îi spuneau *Tică*, diminutivul de la tăticultă tică), de la el şi-a luat numele satul Valea lui Pătru?

— Or fi fost şi înaintea lui Pătru haiducul case mai mari sau mai mici, bordeie, dar nu mai ştie nimeni cum s-o fi chemat satul în vechime; după ce a haiducit Pătru şi-a făcut – aşa cum zice povestea – o colibă acolo în vale, lângă pârâu, locul a devenit a lui. Pe vremurile acelea grele, oamenii îşi încropeau colibe şi bordeie prin luminişuri şi ochiuri de pădure, ca să nu-i găsească năvălitorii.

Poate că tot atunci, sau altă dată, mai înainte sau mai târziu, turcii care veneau cu război, cu foc şi pară pe capul nostru, ceruseră la Argetoaia să li se coacă câteva cuptoare de pâine; cu cine să vorbească pentru treaba asta? Au vorbit cu preotul, că în vremea aceea el era mai mare în sat. Apăi, popa a vrut sau n-a vrut, întâmplarea a făcut că atunci când s-au întors turcii să ia pâinea, PÂINE, IOC! cum spuneau ei, adică nimic. Nu o copseseră, nu era gata sau aşa ceva. Ce credeţi că au făcut păgânii? L-au luat pe bietul popă aşa cum era, viu şi l-au aruncat în cuptorul de copt pâine, înroşit şi cu jăraticul în el. Şi a murit, ca în chinurile iadului…

De aceea, românii când îi prindeau la strâmtoare, nu-i iertau în niciun chip. Se spune că odată, un detaşament de turci prădase satele de prin părţile Argetoaiei, până încoace, spre Valea lui Pătru şi se întorceau cu pradă bogată: vite cornute, cai oi şi robi. Căci luaseră mulţi robi,

bărbaţi, femei, şi mai ales tineret; erau toţi legaţi cu frânghii şi-i mânau şi pe ei, şi pe vite, fără alegere, la fel…

Haiducul Pătru cu ceata lui îi urmărise din pădurea care şi astăzi este mare la Valea lui Pătru, darămite atunci când era peste tot, şi pe vale şi pe dealuri. Numai drumurile şi câteva luminişuri mai mari sau mai mici apăreau pe aici, pe acolo, pe unde, îşi păşteau oamenii vitele, pentru că în apropiere îşi aveau şi bordeiele. Se mai găseau unele păşuni din loc în loc, de o parte şi de alta a drumeagului; o poiană mai mare era la marginea de răsărit a satului, pe unde, ca şi astăzi, un drum de care şi cărările păstorilor sau ale drumeţilor treceau dealul Nămăieştilor, pe la curmătură, de la Valea lui Pătru la Sfârcea, străbătând printre crânguri şi stejarişuri. În rest, pădure cât vedeai cu ochii; ceea ce a rămas astăzi pare nimica toată pe lângă codrul de odinioară.

În poiana aceea mare de lângă sat, la marginea pădurii, au lăsat haiducii câţiva cai să pască, dinadins, ca să-i vadă turcii care veneau dinspre Argentoaia, mânându-şi prăzile prin Salcia şi Valea lui Pătru. Caii aceia erau aleşi şi îi pregătiseră pentru treaba asta, mai multe zile în şir. În fiecare zi, îi duceau la păscut, apoi intrau în pădure şi, de acolo, haiducii momeau caii cu ovăz, fluierându-le; la început treaba asta se făcea de la câţiva paşi, apoi numărul paşilor creştea mereu, până ce caii au învăţat să cunoască fluieratul, care semăna cu al mierlei, pentru că nu trebuia nimeni să bănuiască, cu atât mai mult duşmanii, că undeva, în apropierea cailor, se află oameni ascunşi în pădure. După ce au dresat caii, aceştia când auzeau fluieratul, porneau în galop să-şi primească ovăzul…

Când au ajuns păgânii la marginea satului cu sutele de vite, au poposit în poiană să le mai pască, iar ei să se odihnească. Şi totul a fost aşa cum gândiseră haiducii. Când au dat cu ochii de cei cinci-şase cai, unul mai frumos decât celălalt, câţiva călăreţi turci au pornit în trap spre ei; dar s-au oprit repede, pentru că cineva din ai lor le-a strigat ceva; au încălecat aproape toţi şi au pornit în galop, spre locul unde păşteau caii. Cum distanţa nu era nici de

un kilometru, vă daţi seama ce atenţi trebuiau să fie haiducii să nu-şi piardă caii, care au ridicat capetele, privind la cavalcada detaşamentului care se apropia. Duşmanii parcurseseră deja drumul jumătate şi, în câteva clipe, ar fi înconjurat caii: dar atunci, Pătru şi fraţii săi într-ale haiduciei au început fluieratul cunoscut cailor care, imediat au nechezat şi, cu coamele în vânt şi cu cozile ridicate, au pornit în goană, intrând pe drumeagul din pădure. Turcii, fără să-şi dea seama că este o înşelătorie, au ciupit din momeală şi au pătruns pe drumul îngust, care-i obligă la subţierea detaşamentului, în pădure, după cai. *Trebuie să fie mai mulţi, poate o herghelie întreagă undeva, ascunsă în* vreo *poieniţă. Aceşti cinci-şase cai, au scăpat supraveghetorilor şi au ieşit din pădure*. Aşa gândeau şi aşa au dorit şi haiducii, care pregătiseră totul, de parcă ştiuseră că aşa va fi. Era doar o încercare. Dacă nu reuşeau să-i momească, o altă capcană se afla mai la vale dincolo de Coţofenii din Dos, la Sudoame.

Deocamdată, a prins bine capcana de aici, de la Valea lui Pâlru. Turcii erau mulţi. Cine ştie câţi, poate peste o sută, Cine a stat să-i numere? Au rămas cu vitele şi cu oamenii înrobiţi şi legaţi, adunaţi de prin sate cincisprezece – douăzeci de păgâni. Toţi ceilalţi goneau pe drumeagul din pădure, după caii haiducilor. Or fi auzit şi ei fluierăturile, dar semănau aşa de mult cu ale mierlei, că n-ar fi putut bănui că astfel intră în gura lupului. Îngustând coloana, călăreţii s-au înşirat pe o distanţă mai lungă în pădure, în timp ce caii haiducilor au dispărut în negura codrilor…

De-o parte şi alta a drumului, prin tufişuri, se aflau aşezaţi la pândă haiduci şi ţărani arcaşi care au început vânătoarea duşmanilor. Cum se aflau în galop, până să-şi dea seama de capcană, turcii cădeau de pe cai, săgetaţi de cei ascunşi, iar în faţa lor, dintr-o parte în alta a drumului îngust, se aflau frânghii legate zdravăn de câte doi copaci groşi, în aşa fel încât să fie manevrate uşor de doi flăcăiandri vânoşi şi curojaşi, urcaţi şi ascunşi în frunzişul

acelor copaci. Astfel, duşmanii care au scăpat de săgeţile din tufişuri erau aruncaţi din şa… Totul s-a petrecut atât de repede şi de neaşteptat pentru duşmani, dar şi pentru oamenii noştri, care, deşi pregătiseră totul, nu le venea nici lor să creadă într-o capcană atât de reuşită. Duşmanii, până să-şi dea seama, pierduseră jumătate din efectiv; o bună parte dintre cei căzuţi de pe cai şi-au frânt oasele în cădere. Restul detaşamentului trezindu-se ca dintr-un vis urât, s-a întors destui de greu, pentru că locul era strâmt şi desişul pădurii de nepătruns, iar din urmă, veneau în goana cailor alţi călăreţi. În îngrămădeala creată – un învălmăşag nemaipomenit – curgeau săgeţile ca ploaia, ucigându-i pe duşmani. În sfârşit, în gălăgia pe care o creau, vociferând şi strigând unii la alţii, au înţeles până la urmă comanda ofiţerilor şi au reuşit să iasă din capcană, urmaţi îndeaproape de haiducii şi ţăranii care, acum, ieşeau din tufişuri, încălecând din mers şi urmărindu-i…

Când au ieşit din pădure, duşmanii au observat, spre mirarea lor, că în poiană, unde lăsaseră vitele şi oamenii robiţi, nu mai era nimeni. Ce se întâmplase? Haiducii puseseră arcaşi ascunşi în apropiere, în tufişurile răzleţe din marginile poienei, de unde i-au vânat pe păzitorii vitelor şi ai oamenilor legaţi. Apoi au mers şi i-au dezlegat pe nefericiţii care au pus mâna pe armele şi pe săbiile duşmanilor ucişi, pe prăjini şi pari şi aşteptau ascunşi, iar acum ieşeau în calea turcilor. Vitele au fost mânate de către femeile şi copiii eliberaţi, ascunzându-le în pădurea de pe deal, de dincolo de drum. Haiducii au ieşit din pădure şi ajutaţi de ţăranii şi păstorii care au fost cu ei acolo, au urmărit duşmanul până la Sudoame, unde îi aştepta o altă capcană, din care n-a mai scăpat niciunul…

Se zice că de atunci, în amintirea colibei haiducului Pătru şi a faptelor sale, satul se numeşte Valea lui Pătru.

DRUMUL LUI MARCU

Încheind povestea despre Valea lui Pătru, bunicul a tăcut o clipă, apoi a rostit îngândurat ca şi cum ar fi fost singur: „multe a mai pătimit şi neamul nostru românesc; toate câte se povestesc şi s-au povestit din bătrâni sunt

adevărate…” Apoi a tăcut iar. După o clipă de tăcere, nenea Marin l-a întrebat:

— Să fi fost chiar aşa şi în vremurile vechi ca astăzi, drumurile şi satele astea de pe aici?

Ascultam, privindu-i pe rând, să văd ce mai urmează:

— Au fost… Chiar dacă nu se numeau toate la fel ca astăzi şi nu erau exact pe aceeaşi vatră pe care sunt acum, se aflau mai alături, prin vâlcele, după cum li se părea oamenilor că-i apără mai bine codrul de năvălitori: de asta îl cântă românul întotdeauna. Fie că îşi cântă durerea, bucuria sau dragostea, el începe cu pădurea, cu frunzele ei şi cu florile câmpului. Cântând pentru ei, oamenii acestor pământuri au cântat şi pentru codrul care i-a adăpostit atâta amar de vreme.

Am fost un timp cantonier de drumuri şi poduri şi am lucrat şi prin comuna Salcia. De acolo, m-am ales cu încă un nume: pe inginerul, şeful meu, îl chema Cârâianu. Acesta avea multe lucrări şi m-a lăsat la Salcia să termin un pod, iar el a mers pe alte şantiere: Oamenii, confundându-ne, mi-au spus pe numele inginerului; tot pe numele lui i-au spus şi podului: Podul lui Cârâianu… Şi uite aşa se poate intra în legendă…

Tot acolo, în comuna Salcia din Dolj, am aflat despre Drumul lui Mar cu Este o legendă despre Drumul lui Marcu Aurel. Cică aşa îl chema pe un împărat roman care ar fi fost pe aici după ce Traian a ocupat Dacia şi ar fi făcut drumul său, poate doar la reparat. Cine să mai ştie astăzi cum o fi fost? Ce ştim, este că se numeşte *Drumul lui Marcu Aurel*. Se poate să nu fi făcut altceva decât să fi trecut pe el, în fruntea vreunui corp de ostaşi; sau să nici nu fi fost el pe aici, ci să fi trimis vreun general al său cu armata prin Dacia, către Craiova, că şi acolo era o cetateaşa se spune – sau la Răcari, ori la Brădeşti, pe unde, la fel, erau cetăţi în care stăteau de pază soldaţii… Or fi mers în ajutor, că veneau de la răsărit năvălitorii care prădau şi ardeau satele şi cetăţile…

Mai târziu, peste ani, am aflat şi altele despre acest drum din povestea bunicului, deşi este drept, cam sumare.

Se spune că drumul care vine de la vest de Argetoaia şi trece spre răsărit, prin Valea lui Pătru, ocoleşte dealul Nămăieşti şi prin satul Sfârcea trece mai departe spre Răcari este numit Drumul lui Marcus Aurelius.

Este acelaşi spre Craiova unde, în imediata apropiere, se afla antica Pelendava; braţul drumului care trece prin satul Sfârcea şi merge la Răcari este doar o ramificaţie a drumului Imperial. Dacă va fi trecut sau ba împăratul pe el – e greu de ştiut. Având în vedere războaiele grele purtate de acest împărat în apusul Daciei, cu marcomanii, populaţiile migratoare de la răsărit au profitat de faptul că unităţi militare din aceste zone au fost dislocate şi trimise pe câmpurile de luptă din Panonia şi Noricum – Austria de astăzi – slăbind astfel apărarea Daciei, lăsând-o descoperită în calea năvălitorilor, împăratul a fost nevoit să ia unele măsuri împotriva acestora şi este cunoscut faptul că s-a preocupat de reorganizarea administrativă a Daciei romane, cu care ocazie, se poate să fi refăcut unele drumuri. Parcă-l mai văd şi-l mai aud pe tata de la vale, bunicul după tată în seara aceea de Anul Nou, când îşi depăna poveştile sale şi când, referindu-se la acest drum, adăuga: „Apăi clacă drumul era pe vremea romanilor, eu cred că va fi fost şi mai înainte şi ei n-or fi făcut decât să-l întreţină, să fie bun pentru a merge cu ostaşii pedeştri şi cu călăreţii; să se poată deplasa mai repede unde aveau nevoie, să nu se împotmolească în noroaie. Vor fi trecut pe el trupele, spre cetăţile de pe stânga Jiului…”

A tăcut apoi şi, după câteva clipe, a reluat discuţia, revenind la situaţia prezentă. S-a făcut c-am târziu; ar trebui să mai plecăm pe la casele noastre.

— Ne-a plăcut ce ne-ai povestit, tată; a zis mama. N-am simţit când a trecut timpul, că povesteşti aşa de mândru…

Ţineam tot mai tare de genele care deveniseră grele, grele, şi-i auzeam vorbind tot mai departe. Pe măsură ce se îndepărtau cei din odaie, apăreau în imaginaţia mea şi în visul meu cohortele romane, mărşăluind pe Drumul

împăratului, spre Răcari sau, poate, spre Craiova, nu-mi dădeam seama, dar ştiam că acolo, undeva, au ajuns duşmanii cu care purtau lupte apărătorii cetăţilor. Cohortele treceau în pas alergător, urmate de călăreţi cu coifuri strălucind în soare; săltau în trapul cailor albi, roibi şi negri; călăreţii veneau grupaţi pe detaşamente, după culoarea cailor. Şi erau tare frumoşi… Apoi, se făcea că duşmanii puseseră foc la sate, că luaseră robi şi vite. Vedeam în vis coloane de călăreţi duşmani ale căror şiruri unduiau ca un val îngust şi lung şi mi se părea, la un moment dat, că valul se prefăcea într-un balaur uriaş cu solzii mari şi strălucitori ca scuturile lor; şi au venit haiducii, au slobozit robii care şi-au recăpătat vitele. Rămăsese, în mâna lor doar caleaşca lui Filişanu, cu mândreţea sa de fată şi o duceau cu ei; pe bătrâna jupânească o dăduseră jos. Ea plângea, smulgându-şi părul de pe cap. Atunci un grup de haiduci împreună cu căpitanul au gonit spre caleaşcă. În toiul luptei; aceasta s-a răsturnat, duşmanii au fugit şi căpitanul s-a întors călare cu copila în braţe…

Şi iarăşi au apărut escadroanele de călăreţi romani – cu coifurile lor lucitoare – precedate de un grup de trompetişti care sunau din trompetele de care erau aninate flamuri. După ei urma împăratul, în armură aurită şi cu o pelerină purpurie care flutura în vânt. Era însoţit de o suită de generali şi alţi ofiţeri superiori. Veneau apoi cohortele de infanterişti şi-l auzeam pe bunicul cum, în fruntea soldaţilor, dădea tonul şi cânta împreună cu ei:

Pe vremuri, militarul, la oaste când pleca, îşi sigila nevasta şi lacăt îi punea…

Dar ea, cum e femeia, Cu multe viclenii, îl descuia, isteaţă, şi-apoi să mi te ţii…

Toate cele povestite de bunicul în seara aceea se suprapuneau în visul meu, în felurite imagini şi se succedau ca într-un film…

Adormisem rezemat de o pernă, la capătul patului… M-a trezit mama, să mă dezbrac şi să mă culc. Bunicul începuse un cântec de dragoste, poate din tinereţile sale;

mai auzisem cântecul, dar parcă niciodată nu mi se păruse aşa de frumos şi n-aş fi crezut că, după el, puteau merge în cadenţă cohortele infanteriei romane. Îmi dădeam seama, odată trezit din somn, că acesta era alt cântec pe care-l cânta tata de la vale, adică bunicul, împreună cu soldaţii romani pe Drumul împăratului… Se sculaseră musafirii să plece şi bunicul continua să cânte:

M-am jurat de mii de ori, Hai, hai, Lenuţa mea!
Că n-o să-ţi mai scriu scrisori, Hai, hai, Lenuţa mea!

Nenea Marin şi ţaţa Păştiţa, gata de plecare, îşi luaseră fetiţele adormite în braţe. Bunicul, în timp ce cânta, îl ţinea cu mâna de peste umeri pe nenea Marin iar tata zâmbea tăcut, bucuros în sinea sa, pentru că în ultimul timp cei doi, bunicul şi fiul său – nenea Marin – nu se aflau în relaţii prea bune; acum erau semne că supărarea le trecuse…

Astăzi, după atâtea decenii, stau de multe ori şi mă gândesc cum treceam în fiecare zi pe Drumul lui Marcus Aurelius, fără să fi bănuit măcar că ar putea fi un Drum Imperial…

Pe moş Iancu Cătănescu nu-l ştiam nici ca povestitor şi nici glumeţ sau cântăreţ, cum erau alţii din sat ca moş Matei zis Pişcoace sau nea Ioniţă Şerban zis Niţie. La acesta din urmă te aşteptai întotdeauna la o glumă sau la un cântec, dar moş Matei îşi deschidea sufletul mai greu: cu mai multă stăruinţă scoteam şi de la el câte o istorioară, un cântec şi, îndeosebi, colinde. Pe moş Iancu Cătănescu, în schimb, nu-l auzisem niciodată cântând sau povestind.

La vârsta aceea fragedă – clin prima copilărie – aveam o nedumerire şi nu mi-o puteam explica în niciun fel; mă întrebam în sinea mea de ce bătrânii satului purtau haine albe, spre deosebire de ceilalţi bărbaţi sau flăcăi, îmbrăcaţi în culoare închisă, mai cu seamă cu haine negre. Doar noi, copiii, purtam cămăşile albe ca laptele şi lungi, până la genunchi, cusute cu arnici roşu şi albastru şi cu pantalonaşul – indispensabil – tot din pânză, cusut la fel cu râuri de arnici, cum era şi cămaşa. Şi tot îmi puneam întrebarea: de ce doar bătrânii, în afară de noi, copiii,

poartă culoarea albă, ba unii dintre ei, printre care şi bunicii mei, începuseră să îmbrace haine închise? În schimb, moş Matei, nea Ioniţă Niţie şi frate-său, moşu' Iancu zis Trocan, moşu Cătănescu se îmbrăcau numai în alb. Şi nu ştiu cum n-am rugat pe niciunul dintre părinţii sau bunicii mei să-mi lămurească această nedumerire; poate şi pentru faptul că-i asaltam mereu cu întrebări care începeau întotdeauna cu „de ce", până ce pe biata mamă, nu o dată o auzeam „mai taci odată cu întrebările, fi-ţi-ar *de ce-ul* al păcatelor să-ţi fie!"

Aşa că am apelat tocmai la moşu Iancu Cătănescu, cu care nu discutasem sau discutasem mai puţin până atunci. Ocazia s-a ivit într-o seară când tatăl meu, tata Păun, cum îi spuneam noi spre a-l deosebi de tata de la deal şi de tata de la vale, bunicii după mamă şi după tată, pleca la târg, la Ţânţăreni. În cazurile acestea, care erau o dată la un an sau la doi, tata îl chema pe bătrânul Cătănescu să ne păzească ograda şi casa. Şi cum plecările aveau loc vara, moşul se culca pe tinda magaziei – o mică platformă – în faţa celor două uşi, cea de la pătulul cu porumb şi cea de la magazie, unde se aflau grâul şi făina. Alături, dedesubtul pătulului, era legat câinele care încerca a se obişnui cu moşul. În seara aceea, după ce ne-am sculat de la masă, tata a pornit la târg, iar moşu' Iancu se aşezase pe prispă, la postul său de pază şi, în timp ce îşi scutura luleaua de scrum, murmură un cântec. Cum eram întotdeauna numai ochi şi urechi la bătrânii care povesteau sau cântau, după ce am dat mâncare câinelui, am încercat să mă apropii de bătrân, dar acesta a întrerupt cântecul. Mi-a părut rău şi nu ştiam cum să-l fac să cânte, fără să ştiu dacă este un cântăreţ adevărat sau ba; mi-a fost jenă să-l rog să cânte, dar, hodoronc-tronc i-am aruncat întrebarea:

— Moşule, de ce dumneata şi alţi bătrâni din sat purtaţi haine albe?…

Bătrânul, parcă-l văd şi astăzi, aşezat pe tinda magaziei pe care mama îi întinsese o scoarţă, stătea aşezat cu picioarele pe treapta de mijloc a scării; avea mustaţa mare ca un fuior alb, la fel ca şi părul care îi ieşea de sub

căciula albă dată uşor pe spate. S-a uitat atent la mine, a părut să zâmbească, apoi a privit peste capul meu câteva clipe. Deasupra dealului, încotro îşi îndreptase privirile, se vedea coama neagră-verzuie a salcâmilor care-l îmbrăcau şi peste care stelele licăreau strălucitoare. Greierii îşi încercau instrumentele şi cântecul lor începea să se înfiripe; cântec prin care, zice tradiţia, anunţau că în curând vine toamna şi se coc strugurii. Aerul era înmiresmat de mirosul de Peliniţă, de Izmă şi de Regina nopţii, flori care se aflau în grădina noastră de alături. La ce s-o fi gândit moşul, în acel moment? Poate privea în lumea trecutului şi a amintirilor sale. Îmi era teamă că l-am supărat, văzând că tace; apoi, după câteva clipe, trezindu-se din gândurile sale, m-a privit iar atent, învăluindu-mă cu o privire duioasă, scăpărata de ochii săi, pe sub sprâncenele stufoase şi albe şi a zis doar câteva cuvinte: „hei, băiatul moşului, ce bine faci că întrebi şi vrei să ştii lucruri care n-or să se mai ştie…” şi iar a tăcut, privind acolo, departe, către stelele, de unde credeam eu că îşi culege răspunsul. Apoi, a reluat firul: „mai înainte, în vremea de demult, toţi oamenii în Ţara Românească se îmbrăcau în alb. Aşa a fost întotdeauna poporul nostru, al românilor şi aşa ar trebui să rămână, în culoarea albă; şi mari şi mici se îmbrăcau în alb şi iarna şi vara. Numai boierii se mai îmbrăcau şi altfel. Rareori ţăranii, aveau vreo haină închisă la culoare; câteodată, hainele erau seine, făcute din lâna oilor negre sau în amestec cu lână albă. Dar cele mai multe haine erau albe şi întotdeauna, sau aproape întotdeauna, cămăşile erau cusute cu arnici, cu flori frumoase la poale, la guler şi la mâneci; şi copiii şi cei mari, feciorii şi bărbaţii le aveau la fel. Tot aşa erau şi ale fetelor şi ale muierilor: şi iile, şi poalele erau cusute cu floricele sau cu frunzişoare la mâneci, la altiţe şi la poale. Numai fotele, catrinţele, vâlnicele erau colorate, cele mai multe cu roşu şi negru. Bărbaţii, aveau căciuli ca şi astăzi: şi negre, şi albe. şi fumurii. Dar să ţii minte, nepoate, că întotdeauna în portul nostru românesc, culoarea albă avea primul loc. De aceea se vorbeşte de *Lumea Albă. În ţara*

noastră era Lumea Albă. Pentru că aşa gândeau moşii şi strămoşii noştri că trebuie să le fie şi gândurile şi hainele, curate ca zăpada când o cerne cerul de sus… Aşa gândeau oamenii că trebuie să le fie hainele şi inima şi sufletul, curate ca lumina soarelui; Românul a venit pe lume de la începutul veacurilor, învăluit în alb ca într-o lumină. Şi de asta, băiatu' moşului, să ţii minte, se îmbrăcau oamenii, altă dată, în alb, pentru că albul este semnul curăţeniei, al gândului mândru şi curat. Şi să ştii, nepoate, că la fel zice şi cântecul despre graiul şi despre portul nostru:

„Mândru ni-i portul şi plaiul, Dulce cântecul şi graiul…"

Aveau să treacă mulţi ani până să mi-l reamintesc pe bătrân, şi cuvântul său. Şi, spre bucuria mea, să constat că în epocile vechi, în protoistorie, pe când miturile şi credinţele solare erau în zonele Daciei la ele acasă, în aceste zone a fiinţat un personaj, simbol al cultului solar, şi al culorii luminii – culoarea albă – el însuşi mai apoi zeificat ca Zeu al soarelui, al luminii, al cântecului şi al poeziei; este vorba de Apollo sau Apollon. împrumutat de către popoarele vecine, a ajuns până în Elada şi în Asia Mică, intrând apoi în mitologia clasică, prin care a ocupat un loc definitiv în cultura universală. Şi atunci, am înţeles rădăcinile adânci şi viguroase ale tradiţiilor, ale legendelor şi ale portului popular românesc, în care – în unele zone – mai domină încă culoarea albă, de unde şi zicala: *s-a dus în lumea albă*.[1]

a zeilor, a lu' în seara aceea, acolo, pe tinda magaziei, moş Iancu, încheindu-şi povestea, a tăcut, retrăgându-se în gândurile sale; eu mă lipisem parcă de scara magaziei şi nu îmi mai venea să mă dezlipesc de acolo. Dar moşul tăcea şi privea orizontul săgetat de razele stelelor şi legănat de corul greierilor, asculta poate ecourile unor doruri străbune. Totuşi, am reuşit să-i mai smulg o istorioară…

FÂNTÂNA LUI MIRCEA

---

1 Lumea albă — simbolizând şi Lumea de dincolo, minii soarelui şi a stelelor...

Între timp, am observat că mama şi fratele meu au intrat în odaie; se vede lumina lămpii pe fereastră. Ştiam că mama pregăteşte patul pentru culcare şi tare mi-era teamă că mă va chema în casă; eu rămâneam ca vrăjit lângă bătrânul alb ca iarna, cu trăsăturile sale de parcă erau dăltuite în piatră, cu căciula albă, scurtă şi conică dată uşor pe ceafă. Faţă de ceilalţi l atrâni cunoscuţi, în preajma cărora mă aflasem mai mult sau mai puţin, el avea totdeauna căciula albă şi dreaptă, poate pentru că era scurtă. Ceilalţi le aveau îndeosebi negre, mai lungi şi cu vârful uşor înclinat într-o parte, pe spate sau în faţă. De exemplu, moş Niţie purta căciula aproape dreaptă, cum o purta şi moş Matei; nea Dumitru Turcu o purta rotată sau turtită, bunicii mei le purtau drepte iar tata, aplecată în faţă, ca dacii. Căciula lui moş Iancu Cătănescu semăna cu o ciupercă mai mare, cum avea şi pălăria, care era neagră; singurul obiect de care îmi amintesc că îl avea de această culoare. Dar şi pălăria, ca şi căciula, erau tare vechi şi roase, cum nu mai văzusem decât căciula lui moş Matei Pişcoace. După ani, aveam să constat asemănarea izbitoare a trăsăturilor acestor oameni şi a portului lor, cu chipurile strămoşilor noştri geto-daci sculptate pe celebra Columnă a lui Traian.

— Moşule, îi zic după câteva clipe de tăcere, de teamă că n-o să mai vorbească şi n-o să cânte cum mă aşteptasem, când l-am auzit murmurând, ce ziceai de nişte poduri la căi grele şi fântâni cu apă lină?

Îmi dădeam seama că întrebarea nu prea e bine formulată sau poate nu e la locul ei, dar în nerăbdarea mea de a-l face să vorbească până nu mă cheamă mama la culcare, i-am aruncat-o pentru a-l trezi din visare şi a-l provoca la vorbă.

— L-ai noi, la români, a reluat el cuvântul, întotdeauna, oamenii locului s-au gândit şi la cei care sunt călători. Iată, Podul cu Măciuci de peste şosea, la hotarul cu Scaieştii; s-ar putea trece peste pârâul acela şi fără pod, dacă eşti numai cu picioarele, dar, chiar dacă n-ar fi vorba de carele care trec într-o parte şi în alta pe el, străinii

necunoscători ai locului nu s-ar descurca noaptea prea uşor, cu toate că vara apa seacă, nu mai ajunge nici până la glezne. Cei din sat pe vremuri, rar aveau nevoie să plece undeva cu carul. Lumea era puţină şi săracă… Nu mai vorbesc de cei ca mine care nu aveau şi nu au care şi vite. De aceea, îţi spun că podurile se fac şi pentru călători. Tot aşa este şi cu fântânile. Să iei seama, fie că oamenii le-au făcut în grup, sau numai de către o familie, le-au săpat în afara curţii, pentru facere de tine, să bea şi trecătorii însetaţi, să nu fie nvoie să ceară la poartă o cană cu apă; ori este omul acasă să-i dea să bea, ori nu este… De aceea, mai toate fântânile s-au construit în afara curţilor sau la răscrucile drumurilor. Aşa este şi a bunicului tău de la deal, lângă hotarul cu Ochişorul, tot aşa cea de la Beucă, sau de la moşul tău Iancu Trocan şi cea pe care o aveţi aici, lângă curtea lui Ion Iepure. Fântâna aceasta au făcut-o Ioniţă Şerban, zise Niţie, împreună cu Pavel Nicolin Mărgineanu – străbunicul tău; şi cum fiecare dintre ei au contribuit în mod egal cu cheltuielile, pentru a nu se simţi vreunul nedreptăţit, au hotărât să sape fântâna lângă curtea unui al treilea, vecin cu ei: Socrul lui Ion Iepure, zis Boteşu. Acesta a retras gardul de la şosea cu vreo patru-cinci paşi şi a lăsat loc pentru fântână care se află astfel lângă marginea şoselei, să poată lua apă când este nevoie şi să bea călătorii însetaţi. Aşa mai sunt şi altele, cum este fântâna lui Preda din vale sau a lui Ică de lângă şcoală, şi mai multe altele… Toate se află în calea oamenilor. Şi cele de la câmp, la fel: a lui Gheorghe Mâţu de din vale de tarlaua scurtă, aproape de zăvoi şi cea dintre izlazuri… În ţara noastră, oamenii făceau fântâni şi poduri pentru folosul tuturor şi pentru pomenirea lor în veac. Este drept că boierii îşi făceau fântâni mai întâi în curţile lor, să aibă apa acasă. Dar de la Domnul ţării şi până la omul de la sate, toţi se gândeau să lase ceva în urma lor, pentru folosul urmaşilor… Şi să mai ştii că odată oamenii puneau pe la porţi, pe lângă băncile de odihnă de la umbra pomilor, câte o cutie de scânduri fixată în gard, deasupra băncii; cutia avea o uşă şi o poliţă pe care se aşeza o cană

cu apă şi o bucată de turtă de mălai sau de pâine pentru călătorul străin şi flămând; aşa făceau românii altă dată. Şi tot aşa a făcut şi Mircea Vodă cu fântâna de la Cornu.

— Mircea cel Bătrân? am întrebat nerăbdător, părându-mi apoi rău că l-am întrerupt.

— Da. Mircea care a fost Domnul ţării noastre, odată, mai demult. Poate c-ai învăţat, după câte văd, la şcoală. Eşti încă mic, dar odată vei ştii mai multe…

Domnul, care aflase prin iscoadele sale, că împăratul turcesc vine cu război împotriva ţării îl aştepta, crezând că trece Dunărea pe la Vidin. Doborâse turcul deja Bulgaria şi Serbia, le trecuse prin foc şi sabie şi acum voia să facă la fel şi cu ţara noastră, mai ales că românii îi ajutaseră pe sârbi împotriva lui. E tare mult de-atunci; au curs multe valuri pe vadul timpului…

— Aproape şase sute de ani. moşule; am zis, voind să-i arăt că ştiu şi eu câte ceva. Însă el a continuat:

— Era toată ţara îmbrăcată în păduri. Se întindeau codri pe dealuri şi pe şesuri până la Dunăre; numai din loc în loc, se aflau curături pentru ogoare şi pentru păşuni. Pentru că se semăna în lunci şi prin codri, la adăpost ele urgie, pe unde aveau şi satele a doua vatră a lor, la care se refugiau la nevoie de bejenie. De altfel, satele şi târgurile erau aşezate la adăpostul pădurilor şi în apropierea lor.

Şi cum spuneam, Mircea îl aştepta pe împăratul păgânilor la adăpostul codrilor, acolo unde este astăzi satul Cornu şi unde, pe vremea aceea, va fi fost poate vreun cătun sau câteva colibe răzleţe de păstori.

Ştiam că bătrânul nu este născut în satul nostru şi l-am întrebat:

— Dumneata eşti de la Cornu, moşule? Voiam să aflu atâtea de multe.

— Nu, nu sunt de la Cornu, sunt de la Sopot. Am ajuns şi pe la Cornu când eram fecior. Am umblat pe multe drumuri şi am muncit pentru o bucată de pâine; am fost sărac întotdeauna şi sărac am rămas. Tot aşa am ajuns şi în satul ăsta, la Sfârcea, unde m-am priponit şi n-am mai plecat după ce m-am însurat cu Maria mea. Dar să-ţi spun

mai departe. Acolo, la Cornu, am văzut fântâna lui Mircea; poate o mai fi şi astăzi. I-am ascultat povestea de la un bătrân, aşa cum o asculţi tu acum de la mine. Şi începu iar a povesti:

În vara aceea, zice-se că, acolo la Cornu, să fi pus tabăra şi să fi aşteptat Domnul câteva săptămâni să apară duşmanul. Încă din primăvară, trimisese cete de călăreţi prin partea locului, pentru că nu ştia de unde va năvăli. Apoi a venit cu oştirea după el, acolo, mai aproape de hotare; şi a stat şi pe la Cornu, unde a poruncit să se sape pentru a căuta apă şi au făcut fântâna; au găsit acolo izvoare cu apă limpede şi rece, că bei sănătate, nu alta… Tot aşa de bună era şi pe vremea când mă aflam eu acolo. Era bună apa, că izvora din adâncul pământului; şi era pentru oameni, ca laptele mamei pentru copiii săi.

Locul unde a fost tabăra de la Cornu a rămas însemnat prin fântâna răsăritä ca o poveste, să fie pentru pomenire în veci.

Până să vină duşmanul, unii ostaşi din tabără, lucrau alături la fântână, iar o fată din partea locului a îndrăgit un căpitan al lui Mircea…

În timp ce moş Iancu Cătănescu povestea, mi se părea că vorbele sale vin din alte vremuri; eram numai ochi şi urechi şi culegeam povestea cu amănuntul, mai stufoasă şi mai romantică.

MĂRGĂRITĂ

Într-o zi, căpitanului i-a fost adusă o fată de către doi ostaşi; fata avea în mână un buchet de flori.

— A trecut hotarul în tabără, căpitane, raportează unul dintre ei.

— Ce cauţi pe aici? Nu ştii că nu este voie să intri în tabăra oştirii?

— Ştiu, căpitane, dar n-am fost atentă, n-am băgat de seamă la parii cu steagurile; nici străjile care erau departe nu le-am văzut decât atunci când mi-am dat seama că sunt în ocolul oştirii; culegeam flori. Te rog să mă ierţi, căpitane! a răspuns uşor speriată fata, dar stăpânindu-se.

— Dar ce cauţi? Cătunul vostru este la marginea

cealaltă a codrului.

— Aici, aproape de tabără, în pădure, este o curătură veche pentru semănatul grâului şi meiului şi mai sunt runcuri şi poieni pentru păscut vitele. Acolo se află. tatăl meu şi fratele mai mic decât mine, cu vitele şi avem câţiva stupi – o prisacă – şi un bordei unde ne adăpostim, dacă ne prinde vremea rea. M-a trimis mama şi le-am adus ceva de mâncare. Dar să ştiţi că nu fac niciun rău; şi tata a fost ostaş de seamă, era cetaş. A fost rănit în timpul lui Vlaicu Vodă, pe când făcea parte din armata condusă de pârcălabul Dragomir şi când a fost schilodit la picior…

Fata purta în picioare o pereche de opincuţe şi era îmbrăcată cu un vâlnic cu râuri de flori galbene, roşii, albastre şi verzi, pe un fond cărămiziu. Bustul îi era acoperit de o cămaşă, o le albă ca spuma laptelui, iar altiţele şi mânecile, cusute cu vişiniu; pe cap, avea un batic uşor, de culoarea frunzelor gălbui de toamnă. Culoarea albă a feţei, părul ca mătasea porumbului toamna, strălucirea ochilor aproape negri, îi creau o imagine aproape ireală, de vis, de basm; era ca o fiică a câmpului, a codrului.

— Bine, fetiţo! Dacă ai treabă pe aici şi vii pe la ai tăi, poţi trece când doreşti pe lângă tabără, dacă-ţi este mai aproape.

— Mulţumesc, căpitane!

— Să fie slobodă să meargă unde doreşte; aţi înţeles, oşteni?

— Înţeles, căpitane!

— Poţi pleca, dar nu ne-ai spus cum te cheamă.

— Mărgărita, căpitane, a spus fata, roşindu-se, văzând că e privită insistent, atât de cei doi ostaşi, cât şi de cei care lucrau la fântână.

— Frumos nume; bine, Mărgărita, poţi să pleci.

— Mulţumesc. Dar înainte de a pleca, pot să te rog ceva?

— O poţi face, ce vrei să mă rogi?

— Este mai aproape fântâna ostăşească decât cea din sat. Pot lua apă de aici atunci când mă aflu în curătură, la

muncă sau la vite?

— Este voie, este slobod tot omul să bea apă din ea. *După ce vom părăsi noi tabăra, vă rămâne vouă fântâna şi o veţi avea câtă vreme o veţi îngriji; şi să ţineţi minte că ea a fost săpată în vremea lui Mircea Vodă, când Domnul ţării a pus tabără aici, la poalele codrului.*

S-au mai văzut după aceea. Fata venea de multe ori să ia apă cu ulciorul şi i-a picat cu drag căpitanul, cu toate că era mai apropiat, ca vârstă, de părinţii ei decât de ea; era chipeş şi ca tras prin inel. Şi i s-a părut tare bun în ziua când l-a cunoscut. S-au împrietenit şi, în timpul liber, atât cât îl avea, căpitanul o însoţea când venea la fântână, cu ulciorul, până aproape de bordeiul din pădure.

Asta a fost ele câteva ori… căci, într-una din zile, când mergeau pe marginea pădurii, fata a observat la brâul căpitanului un fluier.

— Ştii să cânţi cu fluierul?

— Da, şi cu fluierul şi cu graiul. Când am răgaz, dar acum nu mai prea avem, pentru că ne pregătim să întâmpinăm duşmanul.

— O să-i bateţi şi acum, o să-i alungaţi ca şi atunci, când trecuseră Dunărea pe la Vidin, în vremea lui Vlaicu Vodă.

— Aşa nădăjduim, dar sunt mulţi şi vor veni mult mai numeroşi decât în 1369 sau în 1377, când a luptat şi tatăl tău cu ei. Dar sperăm să-i biruim. Cu noi este ţara, că este a noastră, sunt codrii care ne adăpostesc satele şi oastea; cu noi sunt râurile şi pământul, în care se odihnesc strămoşii din veacurile trecute. Şi tot cu noi este timpul, tot viitorul; vom birui, deoarece noi ne apărăm libertatea… Dar să lăsăm pentru o clipă politica şi istoria; să vorbim despre altceva. De altfel, totul este istorie; fiecare pas pe care-l facem în viaţă, la muncă, la nuntă sau la război, totul este istorie.

— Ce mândru ştii să le spui, căpitane, de parcă citeşti în carte.

— Nu; mai frumos ştiu să cânt, dar nu ne lasă duşmanii. Vremurile nu ne lasă să cântăm, să ne veselim şi

să mă bucur că sunt astăzi împreună cu tine, Mărgărita. Fata îi sorbea cuvintele şi îl sorbea cu privirile. El purta mustaţa mare, pleoştită, ca a lui Vodă, aşa cum se purta atunci; peste tunica închisă la culoare, era încins cu o centură lată, cu pafta de argint, şi purta o spadă mare la şoldul stâng. Cizme şi pinteni, ca toţi călăreţii; iţarii albi, strânşi pe picior, îi subliniau supleţea corpului. Peste pletele mari, castanii, purta o căciulă, înclinată uşor spre stânga, iar în partea dreaptă a căciulii, câteva pene albe prinse cu o agrafă, în care strălucea o piatră de safir. Fata nu-şi mai lua privirile de la el.

— Cântă, te rog, căpitane! Şi mie-mi place să cânt. Ce bine este când ştii să cânţi. Bunica mea spune că omul care cântă are inimă bună.

— Îţi voi cânta o doină. Este cântecul cel mai vechi al neamului nostru; care a adunat în el suferinţe, nădejdi şi doruri, de mii de ani. În doină se află lacrimi şi duioşie de la toate generaţiile care au trăit pe pământul Daciei până la noi. Am să-ţi cânt doina Oltului…

S-au aşezat pe un copac doborât de furtună şi căpitanul, uitând de sine, cânta; În cântecul său trăiau parcă toate suspinele oamenilor, murmurul izvoarelor şi freamătul pădurilor; era în cântecul său, destinul unui neam întreg. Mărgărita, aşezată alături de el, uitase, tulburată, cu teutl de ea şi de toate…

— Sunt, după bunicii mei, de neam din marginea Sibiului; erau oieri de pe acolo, a spus el după o vreme. Bunicul meu a venit cu oile prin părţile acestea şi s-a aşezat definitiv ceva mai sus de oraşul Craiova; şi n-a mai plecat, în Ardeal; acolo, pentru români, odată cu suirea pe tron a lui Ludovic cel Mare, sau înmulţit persecuţiile, li se răpesc pământurile, credinţa şi limba… A făcut casă la margine de codru şi nu s-a mai întors în Ardeal.

— Şi de asta te cheamă Mărgineanu? Pentru că eşti de loc din marginea Sibiului, sau pentru că bunicul a pus casa la margine de codru?

— Poate şi pentru una şi pentru alta, dar este sigur că suntem din neamul mărginenilor sibieni, ajunşi pe

aceste meleaguri.

— Şi cum te mai cheamă altfel? întreabă Mărgărita.

— Nicolae, Mărgineanu.

— Îmi place numele tău. Şi unul şi celălalt.

— Nu sunt rele numele, dar tu ai, fetiţo, un nume foarte mândru; Mărgărita vine de la mărgăritar…

— Mi se mai spune şi Lăcrămioara. Mai ales bunicii îmi spun câteodată Lăcrămioara, alteori Mărgărita…

— Este frumos numele tău, oricum ţi s-ar spune, pentru că imediat îţi aminteşte miresmele acelei flori minunate care se cheamă mărgăritar şi face florile mici ca nişte lacrimi. De aceea, tu, Mărgărita, vei fi pentru mine lăcrămioara mea, iar dacă vei voi, îmi vei înmiresma casă, viaţa, pentru că doresc ca, după ce alungăm duşmanul, să te cer de la ai tăi să fii pentru totdeauna a mea, femeia mea. Îmi vei înveseli casă, care este aproape pustie; şi dacă nu e de tot pustie, este că am un copil numai de cinci ani. I-a murit mama şi îl cresc părinţii mei; am rămas văduv cu vreo trei ani în urmă.

— Ooo! Aş vrea, cum să nu vreau, căpitane, dar sunt aşa mică pe lângă tine.

— Ai dreptate. Abia dacă ai trecut de jumătatea vârstei mele. De aceea, îţi spun să te gândeşti bine şi, dacă doreşti, te mai aştept vreun an, să mai creşti…

— Dar în primăvara trecută am împlinit şaptesprezece ani! Nu sunt chiar atât de mică… Numai nu ştiu dacă ai mei mă vor da… Tata, mama şi bunicii…

— Când mă întorc de la război, acum nu mai avem timp, vin să te iau, să te cer de la părinţi; să le spui de mine, dacă nu le-ai vorbit până acum, să le grăieşti că amândoi suntem înţeleşi să fim uniţi să facem casă…

— Am să le spun. De altfel, am mai grăit cu ei. Şi zici că plecaţi totuşi. Asta înseamnă că vin duşmanii…

— Da, au sosit iscoadele trimise de Domn şi au adus vestea că Baiazid înaintează spre inima ţării. Este adevărat, nu atât de repede, cum ar dori; nu-l lasă cetele de călăreţi trimise de Vodă, care-l hărţuie mereu. Şi apoi, tot ce n-au reuşit oamenii să ia în codrii din calea

duşmanului, au ars, iar fântânile le-au otrăvit. Şi asta îi îngreunează marşul. Vodă îşi întocmeşte oastea şi la noapte pornim pe sub pădure…

— Unde mergeţi?

— Nu ştiu; şi dacă aş şti, nu ţi-aş spune. Despre lucrurile astea nu se grăieşte, ori câtă încredere vom avea unii în alţii. Numai Vodă ştie şi doi-trei dintre căpitanii mai vârstnici, care sunt şi în Sfatul Ţării. Numai aceia vor fi ştiind unde *ne aşteptăm musafirii pentru petrecere*. Dar aş dori să te rog ceva…

— Spune, căpitane, roagă-mă! Mărgărita avea lacrimi în ochi.

— Dacă plângi, nu te mai rog. Lasă lacrimile pentru când vei fi mireasa mea şi-ţi vor cânta lăutarii:

„Ia-ţi mireasă, ziua bună, De la tată, de la mumă…

— Iar ţie, adaugă Mărgărita, zâmbind printre lacrimi, când te vor bărbieri cu vin:

Ginerică, ginerel, Roagă-te de bărbier, Să-ţi mai lase-un firicel, De când erai tinerel…

— Aşa este, dar să-ţi spun drept că şi la nuntă, dacă te-aş vedea plângând, mi-ar părea rău şi încă de două ori.

— De ce, de două ori?

— Întâi, pentru că-mi pare rău să te văd plângând; apoi, pentru că m-aş gândi că nu-ţi place să vii după mine. Oricum este ştiut că despărţirea de părinţi şi cântecul te fac a plânge, chiar dacă îţi este drag cel după care mergi… în ceea ce mă priveşte, cântecul ginerelui aşa spune, că acesta să se roage de bărbier, „să-i mai lase-un firicel / de când ertinerel”, dar pentru mine, dacă până să fiu bătrân, va mai trece vreme, nici *tinerel* nu mai prea sunt la aproape treizeci şi patru de ani; tânăr, da, dar nu tinerel…

Au râs amândoi, în timp ce el încerca să-i şteargă lacrimile cu degetul arătător şi nereuşind, le-a înlăturat, sărutându-i ochii.

— Ce voiai să mă rogi?

— Să-mi spui ce doreai tu să mă rogi, a râs ea, au râs amândoi din nou.

— Voiam să te rog să vorbeşti cu ai tăi, să-i pregăteşti

să fie de acord să te dea după mine. Ne întâlnim aici, la fântâna lui Vodă, după ce terminăm cu bătaia; vii aici să-mi spui cum te-ai înețles cu ai tăi şi stabilim ziua când voi veni însoţit să te cer de nevastă şi poate ne va cununa chiar Vodă;

doar fac parte din garda Sa, îmi cunoaşte situaţia şi sigur se va bucura.

— Ar fi aşa frumos! Dar cum o să ştiu când să te-aştept?

— Cunoşti cântecul:

Spune mândră când să viu, *Devreme sau mai târziu*? *Să nu vii seara devreme*, *Că vecinul taie lemne*…

A răspuns zâmbind, mângâindu-i cosiţele; apoi a continuat:

— După ce afli că s-a terminat prăpădul, laşi să treacă trei zile; apoi numeri şapte răsărituri de soare şi în a şaptea zi, mă aştepţi aici, lângă fântână, când dă soarele spre chindie. Dacă nu vin, dar să nădăjduim… Totuşi, dacă nu vin în a şaptea zi, laşi să mai treacă încă şapte zile şi, dacă nici atunci n-am ajuns aici, mai vii o dată după alte şapte zile; de trei ori şi dacă nu voi fi ajuns înseamnă că nu mai vin.

— De ce să nu vii?

— Nu te speria. Eu doresc să vin; prin foc şi prin apă aş veni, aş goni calul până la tine, vorba cântecului:

La fântâna cu dor mare.

M-aşteaptă mândra-n cărare… O, cum aş mai veni, numai să fie bine. Dar dacă n-oi mai fi, de unde să mai viu?

În acel timp, s-a auzit un sunet prelung de corn; la vest, peste creasta pădurilor, soarele scăpăta, rumenind zările şi aşterna peste coama codrului vălurile purpurii ale amurgului. Apoi, au început să sune trompetele şi tobele… Şi se observa cum se adunau cetele în poiană, rânduindu-se după steaguri; arcaşii, lăncierii, călăreţii răsăreau ca din pământ. Fiecare copac părea că se transformă în oştean. Suna adunarea; Domnul voia să vadă întreaga oaste înaintea înserării, când vor porni la drum.

— Trebuie să plec. Peste puţin timp, pornim. Mâine,

cine ştie pe unde vom fi.

Şi-au luat rămas bun.

— Te las cu bine şi cu bine să te găsesc.

— Mergi sănătos şi să vii tot aşa. Să facem nuntă mare, i ai spus…

El a încălecat şi s-a dus…

Şi a trecut timpul. A venit sorocul revederii şi Mărgăriţi a mers la locul întâlnirii. Dar căpitanul n-a mai venit; nici la prima întâlnire, nici la următoarele…

Acolo, la Cornu, lângă locul *Padina Adâncată*, şi în apropiere de *Valea Cornului*, erau pe atunci o mândreţe de poieni de un verde aproape ireal în care, în primăvara aceea, au înflorit tot felul de flori: ghiocei, viorele, tămâioare şi, ceva mai târziu, câmpul parcă a fost smălţuit cu romănite, care înălbiseră poienile. Ea stătea jos în poiană şi privindu-le. i se umplea mai tare inima de dorul lui şi trăia între clipe de speranţă şi de disperare. Privea cerul primăvăratic, azuriu, mai transparent, şi mai curat decât lacrima, toate florile din ooiană, explozia de muguri şi de verdeaţă a codrului, asculta cântecele şi ciripitul păsărilor. Toate acestea o făceau să sufere şi mai tare; şi totuşi venea acolo de parcă asculta o tainică chemare, numai de ea auzită, şi înţeleasă, o chemare ca un cântec care îi inunda inima… li se părea câteodată că îl vede cum vine spre ea, aproape, tot mai aproape şi atunci frumuseţea peisaiului dobândea pentru ea noi dimensiuni şi noi înţelesuri. Imaginea celui aşteptat îi apărea ca aievea, iar florile şi iarba, care la adierea zefirului se aplecau uşor, făceau să i se pară Mărgăritei că se înclină de dragul lui, a imaginii logodnicului ei, de dragul şi de dorul iubirii lor neţărmurite… Şi el nu era, dar ea îi vedea ochii mari, aproape negri, a căror privire duioasă o învăluiau. Îi vedea pletele ieşind de sub căciula cu pene, înclinată uşor spre stânga şi parcă-l auzea spunându-i: *„Am venit să te iau. Ai vorbit cu ai tăi? Iată, eu am venit să mergem la ei să le spunem că amândoi ne-am înţeles şi am hotărât să facem împreună casă, să ne luăm…”*

Într-un amurg de sfârşit de toamnă, un călăreţ îi

adusese vestea tristă… Fata nu credea; a continuat să meargă la fântână, la fiecare şapte zile, mai mulţi ani la rând. Acolo, lângă fântână, retrăia clipele petrecute cu cel care trebuia să-i fie bărbat. Apoi, s-a stins înainte de vreme. Se spune că umbra ei mai vine şi astăzi în preajma fântânii şi trece pe cărările pe care altă dată s-au plimbat împreună. Oamenii povestesc că uneori, în amurgurile senine, ea se aude suspinând în apropierea fântânii:

„Pe cărare, la fântână, Plânge mândra şi suspină…”

Îl aşteaptă pe cei care n-a mai venit niciodată…

Moşul a tăcut din nou, căzând pe gânduri; şi mi se părea că este un străbun venit prin secole, ca o ştafetă a strămoşilor ajuns până în zilele noastre, între oamenii prezentului, o chezăşie a legăturii neîntrerupte dintre generaţii, de-a lungul timpului…

Aş fi dorit să-l mai întreb ceva, dar mama a deschis fereasta şi m-a chemat la culcare. Se apropia miezul nopţii. Bătrânul a rămas murmurând – „Făcui poduri la căi grele să treacă oameni pe ele şi fântâni cu apă lină, Cine bea de dor i-alină…”

CAVLERUL DE BRABOVA

Într-o zi de vacanţă eram mai mulţi copii grupaţi pe izlaz cu vitele şi vorbeam aprins despre război.

— Aţi auzit, a început Nicu lui nea Ioniţă, zis Burlanu, nemţii vor să pornească iar războiul, ca în 1914; tata citeşte ziarul şi zice că sunt nemulţumiţi că n-au câştigat războiul mondial şi că ei voiesc să înrobească alte popoare. Acum s-au pregătit iar şi sunt înarmaţi până în dinţi. N-aşteaptă decât momentul…

— Păi nu ştiţi ce zicea nea Ghiţă Dumitriu zilele trecute? Că aşa ne trebuie, că i-am lăsat să se înarmeze şi acum îşi fac de cap; au ocupat Austria şi cer Cehoslovacia şi mâine, cine ştie ce mai vor, până ce pornesc prăpădul. Şi mai spunea că, în timp ce francezii făceau pudră şi parfum, nemţii au făcut tunuri şi motorizate. Dar eu cred că e mai frumos să faci parfum, să creşti vite, să semeni şi să seceri holdele de grâu şi să fie pace.

— Aşa ar fi bine, dar vezi că nemţii nu ne întreabă pe

noi ce dorim sau cum e mai bine, m-a întrerupt Coştică al lui nea Mitrică Preduleasa zis Cocoş.

— Am aflat cum îl cheamă pe ăla de vrea să facă război; le-am spus eu. De la tata ştiu, îl cheamă Hitler; el este acum conducătorul Germaniei şi face pe grozavul, crede că o să-i meargă, dar lasă-l uşor, o să vadă el… să nu-l lăsăm de capul lui! Trebuie să mergem la hotare să apărăm ţara şi să ne cumpărăm caii; eu, tata Păun, frate-meu, îl luăm şi pe nenea Marin, fratele tatii ăl mijlociu şi pe cel mic, Grigore; are şaisprezece ani, dar nici eu nu sunt mic. La toamnă, împlinesc unsprezece. Fraite-meu e mai mic cu doi ani, dar până porneşte Hitler mai creştem. îl luăm şi pe vărul nostru, Marin Negru zis Bulea; poate mai merg şi alţii şi fraţii mamei, are doi, nenea Tudoriţă şi cel mare, nenea Virgil şi deodată suntem şapte, ba opt, şi cu Costică, fratele tatii cel vitreg, suntem nouă. Bunicii nu mai merg, sunt bătrâni… Când vom porni în trapul cailor şi apoi la galop, satul se va înfiora şi vor veni bătrânii pe la porţi şi femeile, şi fetele şi vor face semne cu mâna şi cu batista, unele poate vor plânge; apoi ne-om duce… Parcă aud de pe acum hărmălaia câinilor…

Tata şi cu fraţii săi vor fi ca Buzeştii; căpitanii care au dus faima românilor alături de Mihai Viteazul, în luptele cu duşmanul. Să poftească Hitler, dacă îi convine; poate n-a auzit de noi, dar lasă-l încet… Nu ştiu ce să facem cu recele; el merge cu noi la bătaie, aşa cum mergeau domnii de altă dată: Mircea, Vlad Ţepeş, Ştefan sau Mihai? Dacă nu, îl schimbăm, puunem unul dintre noi care s-o arăta mai viteaz. Însă, mai întâi, trebuie să ne pregătim, să avem cai. Era bună iapa sură a lui tata de la vale, ce mai fugea, Doamne, Doamne! Fulger, nu alta! Nu mai ştiu sigur, parcă o chema Rândunica, eram mai mic pe atunci. Oricum i-ar fi zis, nenea Grigore, fratele tatii cel mic, a câştigat cu ea întrecerea cu Gicu lui nea Nicoliţă Săvulescu, oare avea un cal frumos, alb, cel mai bun din sat… Ne trebuie cai şi săbii; îi spunem lui nea Dinu. fierarul satului, să ne facă. Eu vreau un paloş şi să ne facă pinteni că ai lui tata Păun; sunt frumoşi, îi are de când a făcut armata cu ei, la

cavalerie. Căpitanul ăl mai mare va fi tata. Apoi, în timpul luptelor, vom alunge şi noi căpitani şi vom primi conducerea cetelor de ostaşi şi un nume. ca pe vremuri. Cum în lupte n-avem timp să ne tundem, îmi va creşte părul mare şi frumos, ca al lui tata şi mustăţile, la fel, negre… Tata o să fie Banul Craiovei şi fraţii săi, ajutoarele, căpitanii. Nenea Virgil să fie Ban de Severin şi frate-său, nenea Tudoriţă, ajutorul Banului. Eu am să mă fac tot un fel de Ban, mai mic, la început, sub ascultarea tatii: e cam aspru, dar n-am ce face… Un Ban mai mic, dar unde? Stai. nu-mi aduc aminte, am citit sau ne-a spus la şcoală domnul învăţător, sau popa Briac, când a fost învăţător la noi, că era mai demult, cam pe vremea lui Mihai Vodă, un fel de şef care stăpânea prin părţile Brabovei şi îi zicea ot *Brabova*. Dar ce era acest *ot Brabova* nu mai ştiu. Se zice că „ot” înseamnă „de „sau „din „dar care este povestea, n-o mai ştiu. O să-l întreb pe tata, deşi tare mi-e teamă c-o să-mi spună că-mi trage câteva, de-mi stinge lampa; ce ai uitat?

ce altă grijă ai! Ce, îţi plâng copiii de foame? De aia nu-l mai întreb… îmi vor zice Conte de Brabova. Nu este prea rău nici Conte. Aşa ştiu din istorie că erau unii Conţii, alţii Duci sau Marchizi, adică Bani, care purtau numele domeniului; aşa erau Ducele de Lorena sau cel de Burgundia şi, tot pe acolo, în apus; prin Anglia, au fost ducele de Somerset, contele de Warwic şi alţii.

Mi-ar trebui un nume, şi eu n-am domeniu ca să-mi zică „de”… Dar ce fel de „de „să fiu? Satul nostru, Sfârcea, nu sună prea frumos, şi nici comuna; e drept, are multe sate, dar niciunul n-are un nume mai de Doamne ajută! Ia stai, satul Purcăreşti n-ar fi bun? „De Purcăreşti”. A nuuu! Purcăreşti, Porcăreşti, e chiar urât. Dar satul Schit! Nu, nu merge; cum o să fiu „de Schit”? nu se potriveşte; Ochişor ar suna mai frumos, dar e prea mângâiat; nu se poate. Trebuie căutat un nume în altă parte; tot aşa rămâne, că sună mai frumos *de Brabova*. Este vorba de o localitate veche românească care, se vede treaba, îşi trage numele şi existenţa din vremuri vechi. Este un sat, poate o comună

mai mare, undeva spre sud-vest de satul nostru, pestedealuri. N-am fost acolo niciodată dar trebuie să merg s-o văd ca să ştiu ce nume port. Oricum, deocamdată, până una, alta, am să fiu conte de Brabova. Nu sună urât; şi, după ce îi vom dovedi pe duşmani în lupte, o să fim răsplătiţi după fapte…

Am fost odată la Ţânţăreni, la târg şi acolo nu erau decât vite de vânzare; tancuri, avioane şi tactică nu erau. Zicea vărul meu că tancurile sunt nişte maşini mari de fier, din care duşmanul trage cu armele în noi, în noi să tragem în fier şi poftim de-i răzbeşte… Trebuie să ne cumpărăm şi tancuri; cu ele şi cu avioanele se ucide mai uşor şi se fac mai mari distrugeri. Dacă m-ar lăsa tata, m-aş duce să văd dacă sunt de vânzare la piaţă, la Filiaşi sau la Craiova. Şi tactică, trebuie să avem şi din asta; să aflăm unde se găseşte. Iar când le-om avea pe toate, să le tragem o săpunealâ… Şi când se va face pace, părinţii – după război – vor sta cuminţi pe la casele lor, în timp ce noi plecăm să ne căutăm neveste, pe unde vom fi umblat cu războiul. Voi găsi o fată frumoasă, s-o iau cu nuntă, cu colăcari. Dacă nu ni le vor da părinţii fetelor, le furăm; mai ales dacă ele vor vrea să vină „cu noi. Se mai fac de astea şi în zilele noastre, ca pe timpul strămoşilor, când latiniii au răpit fetele sabinilor… Dacă părinţii nu vor, fata fuge eu flăcăul; când nu vrea nici ea, este mai greu. Şi cu voia şi fără voia fetelor, ca să le furăm trebuie cai. Sau, o fi vreo nefăcută şi te pomeneşti că este nevoie şi pentru treaba asta tot de tancuri, ca la război! Dacă aşa este moda acum, cu tancuri… Hitler, dacă s-o fi însurat, va fi făcut nunta cu tancuri; el are destule! Se spune că are motorizare, puzderie! Să fiu cinstit, nu ştiu, dar nu prea văd cum ar sta mireasa în tanc; să stea în turelă, în picioare, ca în trăsură, s-o vadă lumea cât e de frumoasă. Mireasa să stea în tanc! Dacă este ceva mai micuţă, abia dacă i se vede capul din pântecul tancului; nici lăutarii nu se mai pot auzi din cauza zgomotului. Altă belea! Ca să se audă muzica, ar trebui să tacă tancurile! Tot cu trăsura e mai mândră nunta… Da, să tacă tancurile şi să cânte lăutarii…

Cam aşa zburdăm, ameţit de vise, sub cerul copilăriei. Şi cum nu-mi ieşea din cap *de Brabova*, am mers la moş Iancu Cătănescu…

În seara aceea, pe moş Iancu Cătănescu l-am găsit la poartă, pe un scăunel, îngândurat; trăgea tacticos din lulea. M-am aşezat jos, alături de bătrân; după câteva glume avea să-mi spună despre oşteanul viteaz de prin părţile Brabovei, localitate care socoteam că trebuie să fie cam în zona satului natal al bătrânului. Şi tot gândindu-mă la acel *Ot Brabova* sau *Braboveanu*, care nu-mi ieşea din cap nicidecum, mă şi vedeam ca acest erou din poveste, ridicat prin fapte de arme la rangul de căpitan…

— Moşule, l-am întrebat, satul în care te-ai născut dumneata este aproape de Brabova?

— Este şi nu prea. Depinde cum înţelegi depărtarea.

— Dar ai fost pe la Brabova vreodată?

— Am fost; pe unde n-am fost după lucru, ca să am o bucată de pâine, după cum ţi-am mai spus data trecută, când am fost la voi.

— Nu ştii o poveste de pe-acplo, cu un oştean viteaz care se numea Braboveanu sau Ot Brabova, adică din Brabova?

— Aaa, aicea voiai să ajungi? Măi, să ştii că eşti un băiat isteţ. Mă iei pe ocolite, până când ajungi unde doreşti; de unde ai mai aflat şi despre *Ot Brabova* ăsta?

— De la şcoală – am răspuns stânjenit de teamă să nu-mi ceară să istorisesc povestea pe care poate n-o înţelesesem cum trebuie, dar i-am luat-o înainte. Mi-a plăcut, moşule, însă n-am înţeles-o bine şi doresc s-o mai aud încă o dată de la dumneata, că povesteşti aşa frumos. Aşi vrea să ştiu dacă satul are numele acelui viteaz sau el pe al satului.

Apăi să încerc să-mi amintesc povestea căci, este vreme la mijloc, de când am ascultat-o. Dar în legătură cu satul, nu mai ştie nimeni care a fost mai înainte: oul sau găina. Nu putem spune că viteazul acela pe care îl chema *de* sau *din Brabova* a dat numele satului, pentru că satul era mai vechi, îndată ce el avea conac acolo şi era din

Brabova; asta înseamnă că el sau strămoşii şi au luat numele de la sat, iar dacă spun unii că abia după Vladimerescu sau după revoluţia de la ’48 să fi fost înjghebat satul – în vremea boierului Constantin Braboveanu – nu este tocmai aşa; oamenii se aflau risipiţi de multă vreme, din cauza năvălirilor străine, prin codri şi, când apele lor s-au mai liniştit, au ieşit de pe unde se ascunseseră din calea răutăţilor şi s-au aşezat cu casele pe valea Brabovei, la linie…

După câteva clipe de tăcere, moşul a început să vorbească din nou, încet şi cu glasul rar:

— În vara aceea, am lucrat la via unui boier de pe dealurile Brabovei; am rămas acolo din primăvară, de la săpatul viei, şi până după culesul strugurilor. Odată, era într-o seară ca asta, cu lună plină; ce mândră seară! Se apropia de sfârşit culesul viilor din satele de acolo. Seara rămâneam cu paznicul la vie; m-a adormit cât am muncit la vie, cu snoave şi poveşti. Nu eram decât un flăcău necopt îndeajuns, poate cu trei-patru ani mai mare decât tine. Câţi ani ai?

— Aproape unsprezece, moşule.

— Hei, am zis bine; cu trei, patru sau poate cinci ani mai mare ca tine să fi fost. Că tare amărât eram; să pleci de-acasă la paisprezece – cincisprezece ani, să-ţi câştigi pâinea, nu e lucru uşor. E mult de-atunci; au curs anii ca apa Jiului la vale. S-a dus veacul mai mult de jumătate; sunt aproape şaizeci de ani de-atunci. I-i-i, Doamne, Doamne – murmura încet ca pentru sine, bătrânul – cum au trecut şi n-am trăit, doar m-am amărât, n-am trăit…

Auzindu-l, mi-era teamă că moşul îşi îndreaptă gândurile pe alt făgaş şi mi-ar fi părut rău. După câteva clipe de tăcere adâncă, a continuat:

— Parcă aud şi acum ce mândru cânta în serile cu lună paznicul de la vie cu cavalul, în uşa covercii – o colibă mică, mică şi tot aşa grăia şi din gură:

Legăna-m-aş legăna la frunza şi ca iarba Tot ca iarba de pe munte Bătută de vânturi multe… Mai mult murmura cântecul. L-am reprodus, la rândul meu, din memorie,

după atâtea decenii, aşa cum l-o fi reprodus şi bătrânul în copilăria mea, după cum zicea, la aproape şaizeci de ani de când i-l cântase paznicul. Este atâta timp de atunci. Ceea ce ştiu este că m-a mişcat foarte mult, şi cuvintele şi melodia, spusă încet, parcă şoptită. Îmi lăcrima inima. Ceea ce ştiu este că m-au mişcat foarte mult, şi cântecul şi melodia. Cântecul suna uşor, tare uşor, încât viersul moşului îmi părea un clarinet, sau poate un flaut. Niciodată n-am crezut că moş Iancu Cătănescu poate fi aşa răscolitor rapsod. Dacă ar fi continuat, nu m-ar fi mirat ca frunza celor trei-patru pomi din mica sa grădină de lângă casa care era cât o colibă şi nu numai frunza, dar şi lemnele uscate ale podului de peste şanţ şi pietrele să suspine, legănate în ritmul melodiei: „De e ploaie, de e soare /, eu n-am nicio sărbătoare Apoi a tăcut iar. Luleaua se stinsese şi o ţinea când în colţul gurii, când în mână, din obişnuinţă. Nu i-am tulburat tăcerea. Îmi părea chiar rău că i-am răscolit amintirile…

De dincolo de dealul Tatomireştiului, luna suia mândră pe scările cerului… După ce bătrânul a murmurat cântecul, ca un suspin, greierii de prin grădini şi de prin vii şi-au încercat câteva clipe strunele şi au început să cânte, în timp ce luna învăluia valea şi satul pitit la subsuoara dealului, eu voalul său argintiu; în razele ei au strălucit două lacrimi prinse între genele moşului. Şi atunci, privindu-l, cu mustăţile şi sprâncenele sale colilii, cu căciula scurtă albă, conică şi roasă, chipul său mi se părea desprins dintr-o icoană veche. El tăcea; tăceam şi eu. Cântecul mă mişcase profund şi mă gândeam la trecutul său, la copilăria sa necăjită, despre care îi amintea cântecul, şi, după câteva clipe de tăcere, timp în care eram disperat că nu va mai vorbi, a reluat povestirea cu o fată mai *duioasă decât o doină şi mai mândră decât o colindă*…

— Şi ziceai să povestesc despre *Ot Brabova*, a început el, adunându-şi gândurile.

— Dacă vrei, i-am spus cu vorba moale, pentru că mi-era teamă să nu-l supăr. A reînceput cu glas domol:

Era odată, pe dealurile din apropierea Brabovei, o

curte nu prea mare, a unui boier care se purta mai blând cu oamenii din satele sale. Nu-i asuprea cum obişnuiau alţii din cinul său boieresc. Era acel boier ostaş de meserie şi iubitor de ţară; fusese în tinereţele sale căpitan vestit sub Mihai Vodă Viteazul. Cu o ceată de voinici, unul şi unul, lup la şi acum, deşi bătrân, alături de oastea Băniei, dacă năvăleau duşmanii după pradă. Veneau turcii de la Vidin sau de la Ada-Kaleh şi de la răsărit, tătarii care treceau peste Moldova şi ajungeau până la Bucureşti şi până la noi... Eroul zice-se că se numea *Aga Fărcaş din Brabova*.

Într-o zi fusese plecat bătrânul la Craiova, iar când s-a iniţors acasă, a găsit curţile şi conacul în flăcări; câteva mii de turci prădaseră satele din acele locuri şi le daseră focului. Pe lângă jaful şi vâlvătăile care mistuiau averea, năvălitorii îi luaseră şi fata, o nepoată de vreo zece – unsprezece ani; copila rămăsese orfană şi o creştea el. Cu cei doi fii ai săi, Ştefan şi Giura, se vedea rar pentru că erau cu slujbă în oastea Băniei şi fiecare cu casa şi rostul său. Bătrânul a pornit în grabă cu cetele pe care le avea la îndemână şi i-a prins pe duşmani aproape de Dunăre, în câmp deschis. Se bătea bine bătrânul; era meşter în ale războaielor, dar vârsta înaintată îl făcea să simtă oboseala. I se muiau braţele. Ah! – îşi zicea el – unde sunt anii când eram ziua întreagă pe cal şi luptam, alergând în dreapta şi în stânga, încurajându-mi oştenii!... Şi parcă se vede iar la Vidin când, trimis de Mihai Vodă, s-a luptat cumplit cu păgânii şi, deşi a fost respins, (erau prea numeroşi duşmanii), le-a făcut mari pagube... A luptat în Transilvania, la Şelimber, apoi a fost căpitan al cetăţii Făgăraşului; după căderea lui Mihai la Turda a luptat alături de Buzeşti, în oasitea lui Radu Şerban, bătându-se pe viaţă şi pe moarte cu tătarii la Teişani... Dar acum... Unde-i sunt tinereţele, unde-i sunt puterile? Se încuraja, şoptindu-i calului: „Hai, murgule, hai! Să-ţi arăt la bătrâneţe cum luptam în tinereţe!... Pe ei, flăcăi, a strigat, croindu-şi drum cu paloşul în învălmăşeala luptei... Bătălia a fost grea şi, cine ştie dacă scăpa vreun român din

încleştare, că erau tare puţini – câteva sute – iar duşmanii care-i înconjuraseră erau câteva mii. Tocmai atunci a ajuns la locul luptei oastea Băniei; însă toţi la un loc nu erau pe jumătatea năvălitorilor, dar, luaţi prin surprindere de cetele craiovene, duşmanii au fost zdrobiţi. S-a întors acasă rănit. Un oştean tânăr de la curtea Banului l-a ajutat în toiul luptei să-şi salveze copila. Puţin timp după aceea, s-a stins din viaţă şi fata a rămas singură. Ea nu avea pe nimeni ca rude mai apropiate, decât pe mătuşa-sa, mama Rada, cumnata unchiului care se afla în casa lor şi se ocupase de ea de când era mică. Smaranda, aşa se numea fata, suferise prin pierderea părinţilor şi a unchiului; speriată de când cu răpirea, era deprimată, aproape bolnavă. Oamenii abia o vedeau de dragă; ţinuseră la ei şi la ea, mai ales că o ştiau orfană. Vechilul care era un unchi îndepărtat, i-a adus un vraci s-o facă bine, sănătoasă; acesta i-a spus că se va înzdrăveni dacă schimbă locul şi aerul; aşa a ajuns Smaranda la conacul de lângă mănăstire şi lângă codru, la munte. A mers însoţită de mama Rada care era, şi ea, singură pe lume; avusese un fiu care căzuse într-o bătălie şi îşi dăruise inima şi viaţa creşterii şi educării Smarandei. La mănăstire, mama Rada avea o rudă tot aşa de bătrână ca şi ea, era maica Sevastiţa, călugăriţă. Amândouă s-au ocupat mai departe de instruirea şi educarea Smarandei care învăţase încă, de acasă să scrie, să citească şi să socotească. Pe când trăia tatăl său, îi adusese de la Curte domnească un profesor, un grec, care a deprins-o să înţeleagă câte ceva din slavonă, greacă şi latină; era o adevărată domniţă. Cu timpul s-a înzdrăveni t. Aerul de murite i-a făcut bine, însă o tristeţe moale îi inunda inima, iar glasul îi devenea pe zi ce trecea mai unduios şi mai dulce; trecuse prin atâta suferinţe în prima copilărie… Dar a crescut; anii trec repede…

Mănăstirea Tismana arăta şi atunci, privită din afară, ca o mică cetate sau ca un vechi conac boieresc; în zona aceea submontană, râul Cerna curge murmurând cu undele sale cristaline printre dealuri împădurite şi contribuie la completarea peisajului cu atmosferă de

poveste. Zidurile puternice care înconjoară clădirea fac din ea o mică cetăţuie. Nu departe, se afla şi conacul boieresc în interiorul curţii căruia se aflau acareturile: magazii, grajd, coteţe pentru păsări şi grădina cu zarzavaturile şi legumele necesare uinei bune gospodării, cu familie numeroasă, Cu argaţi la grajduri, cu fete în casă. Tot acolo era o frumoasă livadă cu pomi. La toate acestea se adaugă numeroase strautri şi ronduri de flori diferite, întreaga curte, ou casele şi acareturile sale, se afla sub supravegherea unei măicuţe vârstnice de la mănăstire, mătuşa vechilului, administratorul care se ocupa de curţile şi moştenirea Smarandei; călugăriţa era rudă apropiată cu ei toţi şi sora cu mama Rada, cu care Smaranda a fost adusă acolo. Frumoasa gospodărie a conacului de sub codri, cu cele câteva zeci de hectare, trebuiau să fie împărţite între aga Farcaş de Brabova, părinţii Smarandei şi vechilul care – după moartea părinţilor feltei – administra averea ei. Atât căpitanul Farcaş, cât şi părinţii ei, amânaseră această treabă, ţinând seama că vărul lor era mai scăpătat şi nu ar fi rămas cu mare lucru din această gospodărie, în timp ce ei aveau moşii mai rotunjite. De aceea, îl lăsaseră deocamdată numai pe el să îngrijească de conacul de sub codri, ou toate câte îi aparţineau, promiţându-i să-i vândă fiecare partea sa. Acesta, neavând copii, nu s-a prea grăbit să cumpere, cu atât mai mult cu cât ceilalţi nu-i pretindeau dijmă de la conac; se mulţumeau cu ce le aducea el din produsele de acolo: câteva coşuri cu fructe, ou nuci, câteva puţini cu brânză – aveau acolo şi o turmă de oi – şi, de asemenea, câteva zeci de kilograme de miere. De altfel, verii săi primeau acestea toate ca un fel de surplus, de plocon, deoarece ei nu duceau lipsă de asemenea bunuri. Vechilul dusese la conac, să-i fie de ajutor mătuşii sale, un nepot, bărbat tânăr, căsătorit, care s-a instalat acolo cu întreaga familie şi, harnic fiind, nu se simţea lipsa vechilului, de când acesta se îngrijea de moşia şi curţile Smarandei. Călugăriţa Sevasitiţa, mătuşa care se ocupa de gospodărirea conacului ajutată de fetele din casă şi de

soţia nepotului, se împăca bine cu mama Rada, sora sa, şi cu Smaranda, bucurându-se că acestea au venit la munte, la aer sănătos – cum le spunea ea.

Codrii, care îmbrăcau munţii până în zare, coborau pe dealuri şi pe coline, învecinându-se cu livezile de pomi şi cu ogoarele sătenilor din apropiere sau cu cele ale conacului. Acolo fusese adusă Smaranda, pentru a se înzdrăveni, pentru a se întrema cu sănătatea ei, devenită cam şubredă, după pierderea părinţilor şi a unchiului Farcaş de Brabova. Smaranda se afla sub supravegherea călugăriţelor de la Mănăstirea Tismana.

Uneori, fata şi mama Rada, mergeau pe acasă căci curţile şi casele fuseseră reparate după incendiu, sub ochiul experimentat al mamei Rada şi al vechilului. Odată, la sărbătorile de iarnă, au mers câteva zile acolo. Smarandei îi plăcea să fie în mijlocul oamenilor cu care crescuse. Se făcuse mare şi tare frumoasă, avea părul castaniu închis şi trupul unduios ca trestia, iar obrajii, ca florile de măr, luminaţi de doi ochi ca murele, vorba cântecului: *Doi ochi negri, ca mura/Să-i vândă i-aş cumpăra/* … Când vorbea sau când zâmbea, dinţii apăreau ca două şiraguri de mărgăritare între buzele ca fragile pădurii. Aşa a văzut-o şi a cunoscut-o căpitanul Izvoranu, invitat de cei doi veri de Sărbători, la curtea lor la Brabova. Era un bărbat la douăzecişilopt-treizeci de ani, nici mare, nici mic, tras ca prin inel, cu părul şi cu mustăţile ca tăciunile, iar ochii la fel, ca doi cărbuni, îi luminau faţa. Căpitanul trecea drept unul dintre cei mai vrednici ostaşi ai Băniei. Deşi nu prea solid, era agil în mişcări, cu tenul şi trăsăturile potrivite şi cu dantura ieşită din comun de frumoasă, încât era mereu întrebat în glumă unde şi-a comandat-o. Ochii interiorizaţi fascinau prin duioşia şi blândeţea privirilor care, în acelaşi timp, pătrundeau parcă, dezvăluind interiorul gândurilor interlocutorului, iar la supărare scăpărau fulgere. Prin felul său corect de a fi, de a vorbi, de a se prezenta, era atrăgător şi lăsa impresie foarte plăcută; deşi hainele sale nu se deosebeau de ale celorlalţi ostaşi, îmbrăcate de el,

dobândeau eleganţă şi distincţie. Ţinuta, mersul şi modul cum îşi purta capul, mâinile şi sabia sau felul în care călărea căpătau la el un farmec aparte, pentru cei din oastea Băniei şi pentru toţi cu care se întâlnea. Din această cauză ceilalţi, care erau mai neglijenţi, i-au zis „Cavalerul” – poreclă pe care prietenii şi chiar el au acceptat-o. De asemenea, în legătură cu destoinicia sa ostăşească, circula o anecdotă şi anume, se spunea că s-ar fi duelat, în glumă, cu Spătarul Coţofeanu, recunoscut ca foarte bun spadasin; acesta i-ar fi spus căpitanului, care era încă foarte tânăr:

— Şi cum, mânzocule, ai curaj să-ţi încerci puterile cu mine?

— O încercare, Domnia-ta, fără supărare, moarte n-are…

Şi au început a se bate cu spadele; când lupta era mai înverşunată şi cei de faţă credeau că în câteva clipe spătarul va da gata pe tinerelul căpitan, acesta – cu o lovitură meşteşugită – i-a azvârlit sabia lui Coţofeanu la câţiva metri depărtare. Spătarului nu-i venea să-şi creadă ochilor şi, după o clipă de buimăceală, i-a spus:

— Măi, fecioraş, eşti nebun?

— Nu, Domnia-ta, sunt cavaler!

— I-a răspuns căpitanul Izvoran întinzându-i spada zâmbind… Spătarul l-a felicitat…

Pe cât era de cumpănit la vorbă şi comportament, pe atât era de aprig pe câmpul de luptă, unde s-a dovedit un temut luptător şi nu numai cu spada. De la întâmplarea cu Spătarul Coţofeanu, erau rare cazurile când cineva îndrăznea să se mai dueleze cu el, fie şi în glumă. Numai cei doi fraţi. Ştefan şi Giura i se mai potriveau; cei trei erau nedespărţiţi, fapt pentru care neprietenii se ţineau la distanţă de ei. Toate acestea ajunseseră la urechile Smarandei mai înainte. De sărbători, când a venit ia curte cu mama Rada, privirile celor doi, ale fetei şi ale lui Izvoreanu, s-au întâlnit şi inimile le-au sfârâit, ca fulgerele. S-au plăcut unul pe celălalt şi faptul nu le-a scăpat celorlalţi, mai ales verilor, care asta urmăriseră; şi au început a glumi pe seama prietenului şi să-i spună, mai în

glumă, mai în serios – *de Brabova*, pentru că fata era din neamul Brabovenilor. Astfel, căpitanul a devenit dintr-o glumă, *Cavalerul de Barbova*…

De atunci chipul Smarandei îl urmărea şi ziua şi noaptea în somn, visând-o adesea, iar dacă se întâmpla să treacă un timp fără să-i apară în vis sau în gând, îi părea rău şi îi simţea lipsa. Până la urmă, numai cu tăria sa de caracter şi cu voinţa puternică la care se adăugau preocupările ostăşeşti, s-a eliberat oarecum de obsesie. Însă, undeva în ungherele inimii, imaginea ei stătea ascunsă şi ieşea când şi când la lumină, ca o stea sau ca luna printre nori; O melodie îndrăgită, un peisaj, cântecul păsărilor, un gând frumos, toate acestea se asociau cu imaginea Smarandei, în jurul căreia se rotea întreaga sa lume sufletească…

Într-una din zile s-a întâmplat ceva deosebit. A fost de parcă cineva i-a şoptit: este Ea care, cu şapte opt ani în urmă, când era doar o copilă, căzuse în mâinile turcilor şi, împreună cu unchiul ei, ai salvat-o din mâinile lor…

O suferinţă dulce îi inunda inima; îi era dor de ea…

În acelaşi timp, Smaranda avea sentimente asemănătoare; se întreba de unde îl ştie, pentru că îi făcea impresia că l-a mai văzut undeva şi nu ştie unde. Era de parcă trăiseră în altă viaţă, în altă lume şi acum se reîntâlneau după mulţi ani de înstrăinare. Apoi şi-a amintit ca de un vis, un coşmar: năvala turcilor, jafurile de bunuri, de animale, înrobiri de oameni şi incendierea satelor… Ea, o fetiţă de zece ani, a fost smulsă din mijlocul casei şi purtată călare de un călăreţ păgân, în goană spre Dunăre, împreună cu ceilalţi năvălitori. Din urmă, i-au ajuns, într-un galop disperat, cetele unchiului şi ale Băniei. A urmat lupta, o luptă grea, o vede ca prin vis; răniţi şi morţi de-o parte şi de alta, cai sfârtecaţi, strigăte şi nechezat. Unchiul său l-a doborât de pe cal pe păgân dar au sărit asupra lui vreo cinci-şase duşmani; a fost rănit grav. Atunci, în toiul vacarmului, unchiul Farcaş de Brabova, abia se mai ţinea şi era cât pe-aci ca pe ea s-o ia din nou turcii. Au apărut în juru-le câţiva ostaşi ai Băniei care l-au ajutat… El, da, el

era acel care şi-a făcut drum cu spada printre duşmani şi a salvat-o. Pe atunci, era un simplu oştean foarte tânăr, abia îi mijea mustaţa… Peste ani îşi va aminti mereu cu duioşie de el, cum a scăpat-o de robie… Apoi, revedea seara aceea când i l-au prezentat verii săi, Ştefan şi Giura, la sărbătorile de iarnă… Dacă l-ar putea aduce cu gândul şi cu dorul s-o ajute iar…

Aşa se gândea, şoptindu-i numele şi inima îi suspina într-un cântec duios şi trist pe care îl auzea undeva, în sufletul ei; şi era atâta de pur, de elevat, cântecul că nu se poate descrie în cuvintele din graiul viu niciodată. Acorduri ale inimii, răsărite din doruri fără margini, balsam pentru cei dragi, despărţiţi în timp şi în spaţiu, care nu pot comunica între ei decât pe calea gândului, a dorului călător!

Smaranda, a rămas până la urmă la mănăstire, unde o adusese vărul tatălui, vechilul lor care era foarte îngrijorat pentru sănătatea ei şi aranjase cu vracii să o facă să înţeleagă că e bolnavă şi trebuie să rămână la munte, pentru a se reface. Smaranda – după vreo trei-patru ani – avea să mai primească o dublă lovitură; mama Rada s-a stins de bătrâneţe, mai apoi şi sora ei, bătrâna Sevastiţa, astfel încât fata nu mai avea pe nimeni care să-i fie aproape, cu care să se sfătuiască. A fost adusă o nouă femeie, o cumnată a vechilului, care răspundea acum de gospodărirea conacului; aceasta era mama Maria. Cu toate că îi era apropiată, mama Maria nu le putea înlocui în inima ei pe celelalte două. Smaranda, îndurerată, a creat un motiv în plus pentru ca vechilul, prin oamenii săi şi vracii trimişi s-o consulte, s-o sfătuiască să rămână mai multă vreme acolo – dacă este cazul, pentru totdeauna. A rămas izolată. După decesul mamei Rada, vechilul dorea ca Smaranda să nu părăsească zona conacului…

Şi a trecut vara, a venit toamna, a venit şi a trecut iarna şi, din nou, a sosit primăvara, cu explozia ei de verdeaţă, de ciripit şi de cântec, de nestăvilite doruri pentru viaţă; chemări neînţelese parcă o îndemnau, o îmbiau să pornească departe…

Codrii, natura întreagă se primeneau, se deşteptau la viaţă, ca întotdeauna în anotimpul cel mai frumos al anului.

Smaranda, singură, departe de curtea şi casele sale, de ale unchiului, visa şi suferea izolată şi supravegheată de către oamenii vechilului, între zidurile străine inimii sale. Îi devenea tot mai apăsătoare atmosfera din Sfântul lăcaş. Era tot mai convinsă că nu este bolnavă; singura suferinţă care îi seca inima era izolarea de lume şi *dorul de El*... De unde să-l ia? Este sigură că el ar ajuta-o, căpitanul, ar ajuta-o, ar face totul pentru ea; aşa simte, aşa crede, pentru că şi ea ar face la fel pentru el. O, ce n-ar face, şi-ar da şi viaţa dacă iar cere-o! se gândea adesea la căpitan şi uneori nu mai putea; sufletul îi era prea plin de dor, de suferinţe şi lacrimile rupeau zăgazurile şi începea plânsul. Plângea şi se ruga singură în chilie şi nu ştia nimeni ce este în inima ei, în sufletul ei, unde imaginea lui era înrămată. Se ofilea de dorul lui şi după lumea în care crescuse şi din care fusese smulsă brusc şi dusă departe. Când o avea pe mama Rada, parcă nu era aşa de singură. Numai el, dacă ar apărea de undeva i-ar lumina inima, gândurile şi cărările; lumea ar fi alta. Şi el, căpitanul, nu ştie nimic despre ea; şi-au spus atâtea de puţine în seara aceea minunată, a sărbătorilor de iarnă, pe care n-a mai uitat-o şi veşnic o va purta în amintire. Da, şi-au spus aşa de puţine cuvinte. Au vorbit mai mult ochii, cu privirile nesăţioase cu care se sorbeau reciproc şi nu se mai săturau. Îşi aminteşte că în dimineaţa următoare el a plecat la Curtea Băniei, şi că nici ele, ea şi mama Rada, n-au rămas mai mult acasă la Brabova.

Căpitanului i s-a lipit de inimă imaginea ei, i s-a întipărit în minte. Îi preocupa toate gândurile; este atâta de singur. Ar duce-o cu el să şi-o facă soţie. Ce frumos ar fi! El căpitanul, ar pleca la oaste şi, pe câmpul de luptă, ar purta cu el, ca pe o nestemată, imaginea nevestei sale scumpe, rămasă acasă, aşteptându-l să se întoarcă sănătos. Da, cineva drag să te-aştepte acasă, să te-ntorci de la muncă sau de la luptă, este mare lucru, este totul în

viaţă… Până acum, n-a ştiut decât oastea, pregătirea ostaşilor şi a sa, să fie cât mai bună şi să se lupte cu duşmanii care, în ultimul timp, nu ne mai dau răgaz nici să respirăm. El n-a avut când să trăiască altfel, decât pentru oaste şi pentru câmpurile de bătaie; nu tu casă, nu tu masă, nici nevastă şi copii… Şi ani trec fără milă. A trecut deja o parte din tinereţe, ba chiar cea mai frumoasă… Până s-o cunoască pe Smaranda, nu-şi pusese asemenea probleme şi zilele-i treceau ca norii şi ca apa, când, deodată, a apărut ea.

Toată lumea sa sufletească, toate gândurile sale, se rotesc în jurul imaginii acestei iete. Trebuie să întrebe – aşa gândea căpitanul – pe cei doi prieteni ai săi, veri ai Smarandei – ce e cu ea? N-ar putea s-o ia de la mănăstire? Dar cei doi fraţi i-au spus ce ştiau. Fata trebuie să rămână o vreme acolo, fiind suferindă. De aceea, el a trebuit să-şi stăvilească visele deocamdată şi, cu toate că imaginea ei îi stăruia în suflet, prins cu treburile ostăşeşti, îşi aducea aminte tot mai rar de ea…

Era spre sfârşitul zilei. Căpitanul, cu un grup de călăreţi, a poposit în satul de lângă mănăstirea de sub codri; se aflau cu misiunea, de a recruta oşteni pentru oastea Băniei. La poalele pădurii, se întindea o poiană tocmai potrivită pentru păşunat caii şi pentru hodină. Aşa că, în timp ce au lăsat caii să pască, oştenii au îmbucat ceva de-ale gurii, din trăiştiile de la oblâncul şeilor, apoi câţiva, cei rămaşi cu caii, s-au întins la umbră iar ceilalţi au pornit în sat pentru recrutare… Când au terminat treburile, s-au întors în poiană iar căpitanul – nu ştie cum – s-a trezit în apropierea unei ferestre a mănăstirii, care dădea spre poieniţă. La fereastră, se vedea chipul unei tinere, peste ghivecele cu muşcate albe şi roşii; vorbea cu cineva din curte. Căpitanul aflat la câţiva paşi depărtare, a rămas acolo câteva minute, ca pironit locului. Nu ştia unde a mai văzut chipul din fereastră. I se părea cunoscut. Dar cine-ar putea fi, cu cine seamănă? Şi glasul acesta – o auzea vorbind cu cineva – aşa moale, duios, parcă l-ar cunoaşte. Tot uitându-se la ea şi ascultând-o cum vorbeşte

cu vizitatorii, în admiraţia sa s-a trezit şoptind ca pentru sine: „E mai duioasă ca o doină şi mai mândră decât o colindă. Încerca să-i găsească comparaţii printre cunoştinţele sale, să o asemene cu cineva şi poate că semăna, dar nu ştia cu cine. Gândurile îl trimiteau la unele picturi ale Renaşterii, despre care mai mult auzise decât le văzuse, la unele chipuri de pe picturile unor palate şi, mai ales, ale unor mănăstiri din Moldova… şi iarăşi revenea la chipul de la fereastră. Numai la Smaranda nu se gândise nicio clipă.

La timpul stabilit, ostaşii s-au adunat şi au pornit în drumul lor. Târziu, în fruntea cetei, de parcă cineva l-ar fi scuturat şi s-ar fi trezit dintr-un vis, căpitanul a murmurat ca pentru sine: „Ea, este Ea! Dar acum nu mă pot întoarce din drum…”

Trecuseră câteva săptămâni. Căpitanul, revenind la mănăstire, a vorbit cu o măicuţă în vârstă, care a trimis să o cheme din chilie pe Smaranda la căpitan; acesta a fost sfătuit s-o aştepte în faţa bisericii. Acolo l-a găsit fata şi, după câteva clipe de uimire, a şoptit:

— Căpitane, cum ai reuşit să mă afli? Dumnezeu, cerul te-a trimis… De când te caut, te chem cu toate gândurile mele…

— Smarandă, m-am gândit adeseori la tine, dar treburile ostăşeşti… Şi nu ştiam unde eşti. Când am fost la verii tăi, la Sărbătorile de Crăciun, am stat atât de puţin de vorbă şi nu ştiam dacă te-ai făcut sănătoasă şi nici unde te afli ascunsă…

— Ai zis bine, ascunsă; poate că este mai mult decât atât. Dar să ştii că sunt sănătoasă. Şi atunci eram sănătoasă. Când am fost adusă aici, mă aflam într-o stare de deprimare după pierderea mamei, a tatălui meu şi a unchiului… Le aveam aici, în schimb, pe mama Rada şi pe mama Sevastiţa, rude ale noastre, dar s-au stins amândouă. Sunt singură pe lume. Doar dumneata ai venit… Verii mei nu vin pe la mine; unchiul meu – vechilul, nici atât. M-au uitat toţi aici. Aş dori să ies în lume, să merg acasă la mine şi nu mă lasă. Ajută-mă, căpitane,

ajută-mă şi nu te voi uita toată viaţa. Dacă altceva nu ai pentru mine, ajută-mă ca pe un cunoscut apropiat, care are nevoie de ajutorul dumitale, că n-am de la cine să-l aştept. Sunt atât de singură pe lume! Ochii i s-au umplut de lacrimi.

— Şi eu sunt la fel. Te rog să nu plângi… Te-aş lua cu mine acum, pe calul meu care aşteaptă afară, lângă ziduri, nu departe de poartă, dar ştiu că nu o să se poată. Nu va fi aşa de uşor. Totuşi, într-o zi, o voi face.

— Mulţumesc, căpitane. Şi calul e singur? Nu ţi-e teamă că se pierde?

— O, nu. 11 păzeşte Corbea, un dulău ciobănesc.

— Ce bine, ce frumos! Astăzi, oricum, nu pot merge. Şi parcă nu-mi vine să cred… Şi nu ţi-au dat o scrisoare verii mei, nu mi-o dai?

— Ba da! Dar este mai mult formală, ca să ajung să pot vorbi cu tine.

— Asta este bine. Dar nu cred că vechilul meu se va bucura. Încep să am îndoieli; nu mai am încredere în el… Dacă ai şti ce te-am mai aşteptat şi cât de mult am sperat că trebuie să apari de undeva, trebuie să vii! Inima îmi spunea că aşa va fi.

Şi spunând aceste cuvinte, ochii ei s-au umplut din nou de lacrimi. El o privea neputincios, pentru că i-ar fi uscat lacrimile sărutându-i-le; dar acolo, în acele condiţii, n-o putea face. Abia de şi-au strâns mâinile.

— Nu mai plânge, te rog, nu mai plânge. Dacă vei merge cu mine şi vei vrea să fii soţia mea, totul va fi bine; vrei?

— O, mă mai întrebi? Vreau, cum să nu vreau? Pe cine altcineva mai am pe lume?…

S-au mai întâlnit de câteva ori. Ultima oară s-au sfătuit îndelung cum să procedeze. El escaladase zidul, seara târziu, după înţelegere, undeva, în spate, unde pădurea se prelungeşte până aproape. De acolo şi până la fereastra chiliei Smarandei sunt doar câţiva paşi.

— Bună seara, Domniţa mea, i-a spus, îmbrăţişând-o.

— Bună să-ţi fie inima, salvatorul meu… Mi-era atâta

de dor de tine, încât toate zilele îmi trec atâta de greu şi sunt atât de posomorâte. Numai nopţile, în care vii tu, oricât de întunecate şi de lungi sunt, se luminează prin prezenţa ta aici… Dragul meu, căpitanul meu!

— Copila mea, îi şoptea mângâind-o pe obraji… Apoi i-a spus: Ştii la ce mă gândeam, venind la tine?

— La ce?

— Că eu sunt acela din cântecul: *La Tismana-nir-o grădină / Mi-a prins dorul rădăcină*.

— *Şi tu ai vrea să-l iei cu tine şi rădăcinile-l ţine bine*, că aşa zice cântecul mai departe.

— Da, a răspuns el şi au râs uşor amândoi.

Peste crestele pădurii, luna a apărut strălucitoare, îmbrăcând munţii, codrii şi zidurile cu razele sale argintii. Ochii le străluceau în lumina ei, făcându-i parcă mai frumoşi şi înfăşurându-i în aureola romantică a unor eroi de basm.

— Aşa este, dragul meu, numai că, vezi tu, noi suntem aici ca nişte hoţi într-o grădină. Că nu mă lasă duşmanii să părăsesc închisoarea asta…

— Or să ne lase, că dacă nu ne lasă, o să le facem noi o festă, să ne ţină minte. Mai ales că verii tăi sunt alături de noi…

Răpirea s-a petrecut destul de repede, încât nu le venea a crede; a fost un moment greu pe care aveau să-l treacă…

Calul, un cal suplu şi negru corb care ţâşnea din loc ca săgeata din arc şi prietenul său Corbea, câinele ciobănesc, erau lângă zid; calul păştea şi Corbea stătea lângă el şi supraveghea împrejurimile. Stăpânul îi lăsase pe amândoi, după ce îi tratase cu câte o coaje de pâine. În amurg, descălecase în apropierea porţilor mănăstirii. A ocolit zidul cu calul de frâu până la locul cunoscut de ei. Înainte de a escalada zidul, i-a spus câinelui: „Îl păzeşti bine, Corbea; stai aici cu Şoimu – şi ai grijă de el să nu vină lupii”. Câinele a mişcat din coadă şi a scheunat uşor. Calul a început să pască, cu câinele alături, într-un unghi umbros, unde pădurea se învecinează cu zidurile. Acolo,

într-un con de umbră, căpitanul a pipăit zidul, funia era – ca de obicei – agăţată pe zid, la locul pe unde trecuse de atâtea ori când venise la Smaranda. Trage puternic de funie. Era bine prinsă; mai priveşte o dată spre cele două fiinţe, care se aflau la câţiva paşi de el, câinele îl urmărea atent, iar calul păştea liniştit. S-a prins cu mâinile de frânghie şi în câteva clipe a fost pe zid de unde a dispărut în interiorul curţii. Grija era mult mai mare decât în alte ocazii. Nu trebuia să bănuiască nimeni ceva. Nereuşita ar fi stricat totul. A rămas lângă zid. De alături, de lângă un pom, se apropie o umbră; este ea? Parcă nu… S-a lipit de zid. Umbra creşte, plutind parcă… El a şoptit uşor cuvintele de taină doar de ei ştiute, după cum se înţeleseseră:

— Eşti luminoasă, ca luna…

?

Răspunsul trebuia să fie uşor dar imediat: „Cutezător ca un haiduc”… Dar răspunsul ei n-a venit. Prevăzător, trăsese frânghia după el şi avea tot timpul să sară zidul înapoi; dar ceva, nu ştia ce anume, îl ţinea pe loc şi se întreba: „să fie o cursă? O fi vorbit ea? Se poate să se fi destăinuit cuiva şi s-a aflat… O, Dumnezeule, nu te mai poţi încrede în nimeni pe lumea asta!” Dar ce l-a încremenit aşa? Trebuie să acţioneze cât mai repede; dacă nu este cine trebuie, n-are decât să sară zidul înapoi. Altfel, descoperit, poate vor să-l prindă; o mai fi şi altcineva pe aici… Puse mâna pe mânerul sabiei şi gândea înfrigurat „dacă vor fi mulţi, mă vor prinde şi-mi vor cere să mărturisesc planul nostru… Umbra care se apropie nu *este a Ei*, *nu*, *nu este Smaranda*; doar îi cunoaşte până şi umbra:

„Uite, mândra, nu e mândra că eu îi cunosc şi umbra…”

Da, îi cunoştea şi umbra, cu toate că după regăsirea lor, nu se văzuseră decât de câteva ori. Apoi, dacă el întârzia să vină, ea îi scria câte o carte, când avea ocazie să i-o trimită; mai ales că vechilul fusese pus în gardă de cineva, nu ştie de cine şi de aceea, Smaranda îi

comunicase căpitanului obstacolele ivite în calea planului lor. Se urzea răsturnarea planului căsătoriei; vechilul a pus în mişcare oamenii săi de la conac, vraciul şi pe alţii, care să-i urmărească. S-a întâmplat însă ca verii Smarandei. Ştefan şi Giura, să afle gândurile ascunse ale acestuia şi să se împotrivească, protestând energic:

— Trebuia – i-a spus cel mic, Giura – ca cel puţin o parte a veniturilor aduse de moştenirea Smarandei, în anii de când se afla dusă la mănăstire să existe în numerar; fie şi numai douăzeci-douăzeci şi cinci la sută să-i restitui, presupunând că restul s-a cheltuit cu întreţinerea curţilor, cu munca, cu reparaţiile… Doar sunt drepturile ei; ce-o să-i oferi, când după şapte ani, cât au trecut de atunci, se întoarce acasă să-şi ia în primire moştenirea?

Răspunsul a fost neaşteptat:

— Nu se va întoarce! Am aranjat totul şi acolo îi vor putrezi oasele!

— De aceea, ai trimis vraciul s-o convingă de îmbolnăvire? Şi cu problema succesiunii şi a drepturilor ei de moştenire, cum rămâne?

— Ca mai înainte. Am făcut totul să avem acoperire; ca tutore al ei, rămân tot eu, în continuare în aceeaşi situaţie, adică îi administrez bunurile până la întoarcere; dar faptul acesta nu se va întâmpla niciodată!

— Şi crezi că este drept şi cinstit să procedezi astfel? – a intervenit fratele cel mare.

— Cu cinstea şi cu omenia, mori prost! Vă las vouă puţinul meu dar şi moştenirea ei! Sau nu pricepeţi o dată? Cei doi fraţi, nepoţii săi, s-au privit reciproc, uimiţi:

— Noi nu putem să fim de acord, nu ne place fapta aceasta a dumitale – a grăit, tăios, cel mic.

— Nu ne ajunge că am profitat de drepturile ei aproape zece ani, dacă adăugăm şi cei trei ani după moartea tatălui ei?

— De şapte ani, de când a murit Farcaş de Brabova – tatăl vostru – dacă nu eram eu, averea ei se risipea, conacul se părăginea…

— Aşa este, dar trebuie să aibă şi fata ceva, că au

fost ale ei toate. Să-i facem o zestre cât de mică şi să-i lăsăm pământul şi toate ale ei! – a îndrăznit nevasta vechilului, care se găsea de faţă.

— Tu să taci, să nu te-amesteci, că astea nu sunt treburi muiereşti – s-a răstit, autoritar, cu obidă, vechilul la femeia sa.

— Mai bine ai spune, unchiule, că nu sunt treburi tocmai curate. Dimpotrivă, sunt murdare, pentru că, cu viclenie, o îndepărtezi pe Smaranda de la drepturile ei…

Giura, fratele cel mic, este întrerupt brutal, pentru că a îndrăznit să-i sublinieze necinstea.

— Atâta timp – a continuat vechilul – cât vom face să arate faptele ca legale, nu ne pasă şi n-am cheltuit atâţia galbeni ca să renunţ la planul meu. Asta mai trebuie! auzi, colo, să-i fac şi zestre!

— Iartă-ne, unchile, dar nu te vom lăsa să mergi pe calea asta, lipsită de cinste şi de omenie. Şi de ce ai cheltuit atâţia galbeni? Ca să-i plăteşti pe cei care o ţin acolo ca în robie? Vom fi împotriva dumitale…

Fratele cel mare, Ştefan, şi femeia vechilului nu mai spuneau o vorbă. Erau tot mai surprinşi de ce le auzeau urechile, pentru că, în niciun caz, nu se aşteptaseră la aşa ceva. La acest *consiliu ele familie*, soţiile celor doi fraţi nu erau de faţă. Veniseră fără ele. De altfel, nu le spuseseră deocamdată cum stau lucrurile; nu trebuiau să cunoască prea multe amănunte, până ce nu se lămureşte situaţia. În ceea ce o priveşte, nevasta vechilului, lelea Leanca, era mai degrabă roaba decât soţia lui; în schimb, era mândră de nepoţii lor, nu numai pentru că ştiau carte ci şi pentru că deveniseră căpitani în oastea băniei. Şi spre deosebire de unchiul lor, aveau un suflet ales; să-i pui la rană, nu alta. Şi-i mai plăceau aceşti fraţi pentru că erau împotriva nedreptăţii pusă la cale de vechil:

— Nu te vom lăsa să mergi pe calea asta, înţelegi? Suntem împotriva dumitale!

— Vă puneţi de-a curmezişul? Să-ndrăzniţi!

— Vom îndrăzni, pentru că te oprim să faci o faptă nelegiuită.

— Atunci sunteţi nerecunoscători!

— Nu dorim să moştenim zestrea Smarandei şi vom arăta lumii adevărul, dacă nu te potoleşti; şi nu vei reuşi, pentru că te vom împiedica să faci murdăria asta. Noi ne mulţumim cu ce este al nostru şi vom rămâne cinstiţi!…

Între timp, lelea Leanca, femeia vechilului, a stat de vorbă cu cei doi fraţi şi le-a spus:

— Faceţi aşa fel ca totul să fie bine şi Smaranda să-şi ia în stăpânire moştenirea, că este păcat, maică, să iei dreptul, zestrea altuia, că nu ţine de cald; odată şi odată, vine rândul şi plătim pentru nedreptatea făcută cuiva şi se alege praful, că aşa a fost întotdeauna pentru cei care nu s-au mulţumit cu ce-i al lor şi au râvnit la bunul altuia. Iar pe el lăsaţi-l în plata cerului… O să-i pară rău că era pe cale să facă o faptă nelegiuită. Veţi vedea că am dreptate, eu îl cunosc. Voi deja i-aţi zdruncinat gândurile, planul necinstit; chiar dacă mai este supărat pe voi, mâine-poimâine vă va mulţumi, cel puţin în gând, că l-aţi oprit de la o faptă urâtă… Mergeţi şi faceţi cum ştiţi că este mai bine. Vorbiţi cu fata, cu căpitanul, care mi s-a părut un om tare de treabă şi ajutaţi-i să se unească, să formeze o familie, să nu li se stingă neamul… Aşa este bărbatul meu întotdeauna; ar dori să fie toate cum zice el. Dar de data aceasta, l-aţi înfruntat, şi pe drept, că trebuie s-o ajutaţi pe biata fată. Lui o să-i treacă… E-hei! Ce mult am mai suferit cu el, că m-a socotit ca pe-o servitoare, nu ca pe o nevastă. Aşa mi-a poruncit toată viaţa. Dar aşa este el! O să-i treacă, vă spun eu. Poate că pe undeva, i-o mai fi rămas vreo picătură de bunătate în inimă…

— Biata femeie! i-a spus Giura lui Ştefan, când s-au depărtat de mătuşa lor, răspândeşte bunătatea, ca soarele lumina…

Fraţii au plecat fără alte cuvinte; de altfel, spuseseră totul. Şi începând de-atunci, au acţionat febril. Au fost la vraciul cu pricina şi, când acesta încerca să abată lucrurile pe un făgaş mai convenabil lui, i-au ripostat:

— Vei înfunda puşcăria!

Au mers apoi la jude, care trebuia să legifereze

nedreptatea vechilului şi i-au spus:

— De astăzi înainte, veţi acţiona numai în numele ei şi pentru ea, pentru Smaranda, care nu mai este minoră şi nici bolnavă, cum doreşte vechilul şi alţii, interesaţi. Vă conformaţi întocmai, nu vă retrageţi, duceţi lucrurile la bun sfârşit, aşa cum vă spunem noi.

— Adică?

— Îl convingeţi de gravitatea situaţiei dacă se menţine pe poziţie; una la mână. A doua: evaluaţi cu aproximaţie circa douăzeci şi cinci la sută din veniturile bunurilor Smarandei, pe anii cât a stat la mănăstire; cel puţin atât să poată primi din veniturile anilor trecuţi, odată cu întreaga moştenire care i se cuvine. Trei: în limita legii, banii primiţi de la el dacă va trebui să-i restituiţi, că nu m-ar mira să-i ceară, îi veţi primi de la noi; Vom suporta toate cheltuielile. În felul acesta, rezolvăm problema în mod cinstit şi Smaranda va intra în drepturile sale. Totodată, faceţi o faptă bună şi înlăturăm răul care se pregăteşte. Cheltuielile cu repara iile, şi renovările făcute de el în gospodăria ei nu depăşesc, cred, douăzeci şi cinci la sută din venituri. Restul, până la zestrea care i se cuvine din veniturile anilor precedenţi i-au revenit vechilului… Tot aşa, cei doi veri ai Smarandei l-au ajutat pe Cavalerul de Brabova la „urzirea şi aplicarea planului pentru răpirea fetei şi căsătoria lor.

Deocamdată, căpitanul se află singur în curtea mănăstirii… Nu avea de unde să ştie cine este umbra care se apropia. De aceea, toate acestea i-au trecut prin minte în câteva clipe, aşa cum se întâmplă în marile momente… Umbra îl deruta, parcă. Nu ştia ce s-a întâmplat, ce face ea, de ce n-a venit, după înţelegere… în sfârşit, umbra vorbeşte:

— Cutezător, ca un haiduc! Era cuvântul lor de recunoaştere, dar nu era ea.

— Nu vă temeţi, a reluat umbra, nu este nimic grav. E ceva, dar nu grav; veniţi cu mine, a mai şoptit ea.

S-au îndreptat undeva, trecând pe lângă clădirea bisericii, iar umbra a continuat, şoptind: A venit un vraci,

care i-a recomandat, grijuliu, să mai rămână câţiva ani aici sau, dacă vrea să schimbe locul, ar putea-o duce în altă parte. Ca să vezi dumneata ce-i trece prin cap vechilului? Să o mute cine ştie pe unde, să nu mai ştii de ea şi, poate cu anii va scăpa cumva de nepoată, care a devenit de-a dreptul incomodă pentru el. Aşa că ai făcut bine, că ai venit s-o iei de aici. Este tânără şi frumoasă, ştie carte multă şi te poţi mândri cu ea; este un om cu suflet mare, ales, cu inimă bună. Îţi va fi recunoscătoare toată viaţa. E drept, nu are nici douăzeci de ani, şi-mi spunea că dumneata ai cam stat la îndoială, spunându-i că nu ştii ce să faci, că eşti cam în vârstă pentru ea. Biata fată zicea că dacă nu-i spuneai dumneata, n-ar fi crezut. De când te-a văzut, s-a zăpăcit de tot, şi de atunci nu mai doreşte nimic, numai la dumneata se gândeşte.

— Bine, măicuţă, aşa să fie, dar spune-mi ce face acum? Ce trebuie să fac? De ce n-a venit ea? El se gândeşte să nu fie atras într-o capcană şi de aceea stă mereu cu mâna pe mânerul spadei…

— Am spus că este urmărită; cu mine e altceva. Nu pot fi bănuită. Iată, la fereastra aceea – şi, întinzând mâna, îi arată prin întuneric o fereastră luminată slab, la care el se putea duce cu ochii închişi – tremură o lumânare. Este chilia ei. Ea aşteaptă… Când au ajuns acolo, măicuţa a bătut uşor, foarte uşor, cu degetul şi uşa s-a deschis. Smaranda era îmbrăcată într-o rochie de culoare închisă şi lungă. În picioare, avea ghete negre. Alături, în patul ordonat, se afla o bocceluţă cu lucrurile ei. Când le-a deschis uşa, s-a tras un pas înapoi, să le facă loc; faţa îi era albă, marmoreană, uşor rumenă de emoţie în pometi şi luminată de fluturarea unui surâs. Ochii, uşori prelungi, l-au privit duios şi umezi de lacrimi, i-au răscolit inima de iubire şi de milă. Simţea ceva nedefinit; o melodie îi inunda sufletul… Ea i-a luat mâna şi a sărutat-o; el a făcut la fel. Au râs uşor; i-a prins capu’ în mâini şi a sărutat-o, iar ea s-a rezemat de umărul său şi, în timp ce el o mângâia, fata plângea uşor.

— Haide, gata, am venit, draga mea! Luna, unde este

luna mea? Mi-ai trimis altă lună la întâlnire… încerca să glumească, pentru a-i abate gândurile triste.

— Dragul meu, salvatorul meu, tu eşti totul pentru mine…

A venit iar vraciul care m-a declarat bolnavă şi m-a amenenţat că, dacă nu stau liniştită, voi fi dusă în altă parte cu forţa; apoi, a încercat să mă lămurească altfel şi mi-a spus că dacă vreau, ar putea să mă ducă în alt loc, dacă nu îmi place aici… înţelegi tu? în altă parte numai acasă nu. Te rog să mergem unde ştii, unde vrei, numai să le putem dovedi celor care îmi vor răul că nu au dreptate, că sunt sănătoasă…

— Aşa vom face! Că eşti sănătoasă, o ştiu şi ei, dar ar vrea să scape de tine. Îi interesează zestrea ta; dacă ai încredere în mine, să mă urmezi până la sfârşit… Da?

— O da, cu tine merg şi în Iad.

— Te cred, dar să nu uiţi, Smaranda, să nu uiţi că nu am altă avere decât calul şi pe Corbea, câinele; sunt cei mai siguri prieteni ai mei şi, bineînţeles, sabia…

— O, avem destul, nu-mi pasă de avere! Ne ajunge zestrea mea şi, chiar fără ea, te urmez, pentru că ştiu că sunt alături de un om bun, cu intenţii bune şi cu gânduri frumoase…

— Aşa este, dar să ştii că şi căile iadului sunt pavate cu intenţii frumoase – i-a spus el şi a sărutat-o pe frunte; au râs iar amândoi. Fetei îi străluceau lacrimile între gene…

— Totul îmi place la tine – a reluat Smaranda firul discuţiei – cum vorbeşti, şi modul în care porţi căciula şi ipingeaua, mersul uşor şi ochii, a căror privire n-o pot suporta. Ai atâta duioşie şi farmec în ochi, că mă pierd cu totul când mă învăluie cu privirea lor; iar zâmbetul uşor din colţul gurii apare ca un semn de bunătate. Nu degeaba ţi-au spus verii mei „Cavalerul”…

— Ajunge, că mă copleşeşti – i-a zis el – aşa ne face mama natură când vrea să ne pierdem capul…

Ea îl prinde de umeri şi îşi reazemă capul de pieptul lui, suspinând… El o mângâie uşor pe cap şi-i spuse:

— Fata mea, copila mea, parcă eşti o copilă… Să ne grăbim, n-avm timp de pierdut…

— Doamne, Dumnezeule ajută-ne, ajut-o părinte atot puternic să fie liberă şi în afară de orice primejdie. O încredinţez puterii tale, Doamne! Ai grijă de copila mea şi a nimănui…

Se ruga măicuţa care îl însoţise în chilie. Se rugase la început în şoaptă, în timp ce Smaranda plângea în braţele lui, iar acum, continua să se roage, murmurând: „Tatăl nostru carele eşti în ceruri…”

Terminând rugăciunea, se apropie de ei:

— Haide, gata, trebuie să plecaţi – le-a spus ea, cu ochii umezi. Trebuie să ajungeţi departe, înainte de a se lumina de ziuă. Să nu uitaţi că a fost lăsat dintotdeauna ca femeia să-şi urmeze bărbatul, să-i fie soră mamă şi soţie, iar el să fie apărătorul ei, tatăl, fratele şi bărbatul ei. *De-acum logodiţi să fiţi în veci*! Prin iubirea voastră şi prin inimile voastre curate, acum şi în vecii vecilor, Amin!”

În acel moment, căpitanul Izvoran i-a pus în deget inelul de logodnă şi amândoi s-au sărutat… Ochii le străluceau iar odaia era parcă mai luminoasă; candela, sub care se rugase călugăriţa, lumina mai tare, ca un candelabru. Sau poate surâsul fetei, atâta de enigmatic, care îi este aşa de scump căpitanului…

— De-acum înainte, sunteţi logodiţi în faţa cerului şi a pământului, sunteţi unul al celuilalt – a încheiat maica Maria sărutându-i şi a adăugat: când şi când, mai treceţi şi pe la mine; îmi va fi dor de voi. Acum ne despărţim. Păstrează, Smaranda, acest medalion. Medalionul este o madonă; îţi seamănă. Apoi, se adresează căpitanului: îmi spunea Smaranda că aşa o vezi dumneata, ca desprinsă din portretele Renaşterii. Aşa este. Iat-o! Este a dumitale.

Smaranda i-a oferit, în schimb, călugăriţei de care se despărţea cruciuliţa ei de argint.

— Acum ies să văd dacă este linişte pe afară, le-a spus ea; dar să nu uit frânghia, să nu rămână pe zid după ce plecaţi… Voi lovi uşor cu mâna în geam; atunci să ieşiţi şi să veniţi după mine…

Căpitanul Izvoran s-au urcat cu frânghia şi, ajuns sus pe zid, urma ca Smaranda, ajutată de măicuţă să se urce şi ea iar el s-o prindă, întinzându-i mâna şi s-o treacă dincolo. În acel moment, de pe zid aude şoapte şi paşi în întunericul nopţii şi al pădurii; câinele a început să mârâie şi apoi să latre rar, pornind într-o anume direcţie… Căpitanul le-a făcut semn celor două să rămână liniştite pe loc. Din desişul pădurii, s-au desprins rând pe rând mai multe siluete; într-o clipă, le-a numărat în gând: două, trei, patru… a numărat cinci umbre, care se apropiau. A sărit jos de pe zid şi a tras sabia, strigând câinelui: Corbea, şezi cuminte; – apoi, către necunoscuţi:

— Pot să ştiu cine sunteţi şi cine v-a trimis?

— Vei afla îndată, când vei trece în lumea de dincolo – i-a răspuns unul din fruntea lor, probabil şeful care, în acel moment, a şi izbit cu sabia.

Izvoranu i-a parat lovitura şi simulând câteva mişcări l-a lovit năprasnic în cap şi l-a doborât. Văzând că este pe cale de a fi înconjurat de ceilalţi patru, se retrase uşor, apărându-se, spre zid. Dar unul dintre duşmani, din câteva sărituri a fost în spatele lui şi a ridicat spada să lovească. În acel moment, Corbea a sărit în ceafa duşmanului şi a căzut cu el grămadă. În cădere, l-au lovit pe căpitan peste picioare şi acesta s-a împiedicat, dar nu şi-a pierdut cumpătul. Unul dintre cei trei duşmani care se mai aflau în picioare, a sărit să-l împungă cu spada; momentul era foarte greu pentru Izvoranu dar, de jos, cu o lovitură de spadă i-a zburat sabia din mână; acesta văzând situaţia, s-a aruncat peste el… Căpitanul i-a bănuit intenţia şi a ridicat picioarele; cu ajutoru lor şi al mâinilor, l-a aruncat peste cap. Duşmanul a căzut grămadă, lovindu-se de zid, alături de cel care se lupta cu câinele. În acele clipe, s-a auzit tropot de cai şi au apărut încă doi călăreţi, strigând:

— *De Brabova*. *unde eşti*, *cavalere*? *Suntem noi*!

Verii Smarandei… Ţine-te bine, că terminăm repede cu tâlharii!

Căpitanul a profitat de buimăceala duşmanior şi a sărit în picioare; îşi revenise şi cel care căzuse fulgerat de

spada sa. S-au ridicat toţi cinci străinii la luptă, dar – apropiindu-se şi cei doi – după câteva schimburi de lovituri, duşmanii au fugit, făcându-se nevăzuţi, în cadru; urmăriţi doar de Corbea…

Fata n-avusese timp să se întrebe ce şi cum a fost. Căpitanul a ajutat-o să treacă zidul şi, de-acolo, de pe zid, de sus, au văzut spre bucuria lor, calul care păştea în preajma locului, iar câinele care aştepta, ostenit de luptă, numai ochi şi urechi, aşezat lângă cal.

— Ce faci, Corbea? – i-a spus el, de pe zid, câinelui, apoi a sărit jos şi a ajutat-o pe Smaranda să coboare; cu ea de mână, sau apropiat de cele două animale: – Ai avut grijă de Şoimul nostru? Te-ai bătut bine cu duşmanii, m-ai ajutat, prietene, i-a mai spus el, mângâindu-l…

Câinele se bucură, gudurându-se şi se apropie de viitoarea sa Stăpână, mişcând uşor coada, semn că-i pare bine de cunoştinţă şi că o recunoaşte ca viitoare doamnă a casei şi a stăpânului său. Căpitanul de Brabova a chemat calul; Şoimul, auzindu-şi numele, s-a apropiat la pas, nechezând încet, prieteneşte. Şi-au primit fiecare, şi calul şi câinele, câte-o vorbă frumoasă. Apoi, au încălecat toţi – cei doi veri Ştefan şi Giura, aduseseră un cal şi pentru Smaranda – şi au pornit împreună la drum. Se desprindeau din noaptea care se destrăma cu încetul şi alergau spre zorile revărsate, în timp ce în codru privighetorile se topeau de dor, iar stelele de lumina dimineţii.

O FATÁ CALARE TRECEA…

Niciodată n-o să-mi pot explica cum, fapte şi întâmplări aflate sau trăite, la o distanţă de peste patru decenii, să-mi pară ca o poveste. Da, o poveste pe care cineva, mi se pare, că mi-o şopteşte din interiorul meu. Era în plin război; abia trecusem de optsprezece ani şi nu arătam decât ca un copil de cincisprezece ani şi mă bărbieream o dată pe săptămână, duminica, pentru a-mi creşte barba. Mai trebuia să treacă trei ani până să fiu încorporat militar. Dar eu am pornit de-acasă, într-o seară de sfârşit de martie; mă înrolam voluntar. De necrezut? Nu; au mai fost cazuri nu e ceva neverosimil, totuşi…

Lăsam atâta gol în inima mamei, atâtea lacrimi. Iar faptul făcea să-mi vină greu şi mie; şi am plecat… Aveam şi căutam argumente solide, credeam eu, pentru a-mi demonstra mie însumi necesitatea plecării, dar nu le puteam spune nimănui; nici mama nu le-a ştiut pe toate… Ce doruri neştiute ne macină sufletul şi gândurile, ce forţe ne îndeamnă să mergem pe o cale şi nu pe alta, să ne făurim un destin şi nu altul, este greu de ştiut…

În amurgul acela de sfârşit de martie 1943, era într-o duminică, în care cântau brotăceii sau răcăneii, cum le mai spune; cântau în balta de la Vamvu de lângă Ochişor, slăvind parcă primăvara, ale cărei miresme erau tot mai mult prezente în atmosfera care trezea natura din amorţeala iernii; flăcăi şi fete ieşeau pe la porţi, ca de obicei în serile frumoase şi la sărbători; se adunau la vale, la şcoală, alţii în deal, la pod, lângă casa lui nea Ion a lui Toma Stănăşel sau la fântâna cu cumpănă, la moş Iancu Trocan. Mergeau în grupuri, glumind şi cântând, apoi se încingea hora după fluier… Frate-meu Nicu, mai mic cu doi ani, împlinise şaisprezece, a ieşit şi el. Eu n-am mai ieşit. Am rămas cu mama; era foarte tristă. Plângea pe ascuns; ştiam, simţeam aceasta. Peste câteva zile eu trebuia să plec. Am dat mâncare la câini şi am mai trecut pe la oi. Aveam vreo cincisprezece – şaisprezece, şi-mi erau atât de dragi că erau aşa de blânde; vorbeam cu ele de parcă erau oameni. Le-am separat pe cele cu mieii mici de celelalte, am controlat să văd dacă mai au nutreţ. Când m-am întors în casă, mama curăţase masa, spălase vasele şi a intrat cu lampa în odaia în care dormeam. Tocmai atunci, veneam şi eu de-afară.

— Tu nu mergi nicăieri astă-seară? Este duminică… a zis cu glasul scăzut, aşezându-se pe pat lângă sobă; era mereu friguroasă. Simţeam că o îneacă lacrimile şi-mi venea tare greu când o ştiam că e gata să plângă. Îmi părea rău că suferă. M-am aşezat pe scaun lângă masa de la fereastră…

— Nu mai merg, am răspuns, nu mai am la ce…

Încă din toamna trecută, căutasem să am cât mai

puţine relaţii cu fetele, cu băieţii, ştiind, fără să vorbesc prea mult despre aceasta, că le voi rupe şi nu-mi va fi uşor; mereu îmi zburau gândurile şi peste Jiu, la fata cu ochii ea aluna…

— Şi totuşi pleci? a mai zis încet, de parcă voia să nu mă supere.

Aveam să mai stăm împreună doar două sau trei zile.

— Credeam, a continuat, că poate te răzgândeşti şi rămâi acasă… Când a spus aceste cuvinte, i-au dat lacrimile.

— Mamă, nu mai plânge. Urează-mi noroc, sănătate şi lasă plânsul. Acum şi să vreau să rămân, nu se mai poate. Mi-a venit ordinul de încorporare ca voluntar, deci mi-au aprobat cererea şi cu armata nu te poţi juca. Nu mai pot da înapoi, dar nici nu doresc s-o fac.

— Nu s-a uscat bine ţărâna pe mormântul tatălui tău, şi acum pleci tu; cum să nu plâng, dacă nu pot altfel… să fi rămas acasă, sunteţi numai doi, aveţi ce vă trebuie, n-aveţi motive să nu vă înţelegeţi. Curtea şi grădina sunt destul de mari; un pogon şi jumătate; este loc pentru patru case nu pentru două…

— Nu este vorba de asta, mamă; nu că n-avem unde sta sau ce mânca, sau că plec pentru că nu ne înţelegem. Nu, că Nicu este o altă fire şi gândeşte altfel decât mine, asta este altceva. Poate şi dumneata gândeşti altfel. Vei vedea că, de cum voi pleca, nu va trece un an sau cel mult doi, şi el se va însura; dar eu şi dacă aş rămâne, n-aş putea-o face.

— De ce? a spus, ştergându-şi ochii cu colţul basmalei.

— N-are rost, mamă, e război. Anul trecut au fost încorporate două contingente de recruţi deodată. În primăvara aceasta, poate vor lua unul, poate două, cine ştie… Nu ştim cât mai durează războiul şi dacă vor încorpora tot două contingente şi în primăvara aceasta, la anul viitor sigur voi fi încorporat şi eu. Numai în caz de pace, aş mai avea trei ani până la armată. Aşa că, vezi dumneata, doresc să nu încurc lumea. S-ar putea să rămân

în armată, sau poate că nu rămân; vom vedea cum stau lucrurile. (Nu i-am spus că s-ar putea să nu mai viu…). Dar este mai bine să plec înainte.

— De ce să pleci? Poate până-ţi vine rândul se termină prăpădul ăsta de pe capul nostru. Ştiu că eşti gata să-mi răspunzi, cum mi-ai mai spus, că ţara are nevoie de soldaţi, dar eşti debil cu sănătatea şi slăbuţ. Să mai fi stat un an măcar… eşti aproape un copil şi mai sunt trei ani până să-ţi vină sorocral…

Mi-era teamă că-mi spune iar de nenea Grigore, unchiul cel mic după tată, care căzuse recent în război; şi nu-mi plăcea să cobească. Dar nu l-a mai pomenit. Biata mamă! îmi frângea inima cu întrebările şi cu lacrimile sale, sperând că totuşi, voi rămâne. Şi mi-a venit în minte dimineaţa aceea de noiembrie; era o dimineaţă rece şi ultimele frunze picau veştejite de brumă din arborii care rămâneau trişti şi goi. Bunicul după tată m-a strigat afară, la poartă. Venea de la primărie cu o hârtie în mână. Mi-a întins-o. În ea am citit că unchiul cel mic din partea tatălui meu, nenea Grigore, a căzut pe front, la Derebenskaia, la nicio lună după ce plecase dintr-o permisie de trei zile. Acasă îl aşteptau o soţie frumoasă de nouăsprezece ani şi o fetiţă de un an…

— Ieri şi alaltăieri, mi se tot părea că-l aud – a spus bunicul cu glasul tremurat – şi parcă-l vedeam şi-l auzeam cum venea seara cântând; când se apropia de casă, schimba cuvintele, mă anunţa să-i deschid uşa:

Frunzuliţă viorea, Deschide, tată, uşa…

N-am mai spus nimic, parcă împietrisem. Vestea căzuse prea pe neaşteptate. Noi socoteam că nici nu va fi ajuns încă pe câmpul de luptă. Imaginea sa mi-a apărut clară în minte: de statură potrivită, mai degrabă scund, dar bine legat, cu părul castaniu deschis, cu ochii căprui şi cu dinţii albi şi sănătoşi. Vesel, şi totdeauna cânta, şi ce mai cântece, ce melodii! Parcă-l aud şi astăzi:

„… De ştiam, mândră, ştiam, Nu ne mai amurezam…”

Am intrat în casă şi i-am spus mamei, care a început să plângă… Dar nu puteam spune nimănui câte aveam în

cap şi în inimă. Nu m-ar fi înţeles, sau nu m-ar fi crezut.

Din anul cedării Basarabiei şi Ardealului de Nord, nu visam decât să fac parte dintre ostaşii care vor zbura peste hotarele nedrepte, să ne eliberăm teritoriile răpite, pentru că, nu ştiu prin ce intuiţie, de unde şi cum, nu m-am îndoit niciodată că ziua aceasta va veni foarte curând. Nu voiam ca eliberarea să se facă fără a lua şi eu parte la marele eveniment. Pe lângă acestea, mai era ceva… De dragul tatălui meu, care în armată fusese cavalerist şi în amintirea sa, doream să mă înrolez şi eu tot la cavalerie, deşi nu eram sigur că, în împrejurările create, când se împuţinase cavaleria, voi mai putea nimeri la această armă. Singura soluţie era voluntariatul, pentru că-mi alegeam unitatea militară…

— Ce ştiţi voi ce este războiul? am auzit-o iar pe mama, trezindu-mă din gândurile mele. Nu i-ar mai răbda pământul pe ăi de-l fac şi care se bucură la vetrele altora. Aveam abia paisprezece ani când a început celălalt; ce repede a mai curs timpul. Doi ani au bubuit tunurile la sârbi şi pe unde-or mai fi fost şi apoi a intrat şi armata noastră în foc; a trecut în Transilvania – mi-aduc aminte ca astăzi – şi totuşi parcă a fost un vis. Nu-mi vine să cred cum uită oamenii ce n-ar trebui uitat niciodată. Au plecat toţi bărbaţii tineri şi toţi feciorii din sat dar dintre ei n-au mai venit decât o parte. Unii s-au întors răniţi, ca socrumeu, bunicul vostru, sau ca nenea Lache Surdu, care-a venit cu un picior de lemn. Alţii au stat prizonieri în Germania doi-trei ani sau mai mult, şi când au venit, te mirai că nu le-auzi oasele zdrăngănind, de slabi ce erau; noroc cu pielea că le ţinea, altfel li s-ar fi risipit care-ncotro. Nea Ioniţă Neacă zis Fleaşcă era aşa de lihnit de foame când a venit, încât a mâncat o găină cu o mămăligă întreagă. Bietul om, mai-mai să se-mbolnăvească, să moară tocmai când se văzuse acasă. Prizonierii căzuţi la duşman erau duşi la muncă, dar mâncare n-aveau decât să nu moară de foame, sau nici atât. Numai noi, românii, am hrănit prizonierii ca pe musafiri, fie ei ruşi, nemţi, turci sau de alt neam. La noi, omenia este la loc de cinste, dar vezi

tu, nu în toate părţile lumea e la fel… Să nu uiţi că războiul nu e o joacă şi să ai grijă să nu păţeşti ceva rău…

Mai crescusem cu doi ani, continuă mama, dar eram totuşi o fetiţă şi tata Săndiţă mă trimitea câteodată tocmai la Buiceşti, călare, la sora-sa, care era măritată acolo. Mă obişnuisem cu iapa noastră şi atunci, în toamna aceea, din 1916, într-o zi, m-a trimis la Buiceşti…

Mama s-a oprit şi a rămas pe gânduri. De teamă să nu se întoarcă iar la lacrimile sale şi pentru că-mi plăcea să-mi povestească din copilăria sa şi din timpul primului război mondial, am rugat-o să continue:

— Spune, mamă, cum a fost când te-ai dus călare la Buiceşti?

— Hei, am fost de mai multe ori. Şi călare, şi pe jos; ce mă mai duceam!… Este atâta timp de-atunci. Au trecut anii cu grămada…

A rămas iar pe gânduri câteva clipe, apoi am auzit-o murmurând: în zori de zi, călare…

— Parcă spuneai că era seara, mamă?

Da, atunci era seara. De altfel, am plecat după prânz.

N-am mai întrerupt-o; am lăsat-o să văd ce-mi spune. Aş fi dorit orice, numai să n-o mai văd plângând…

Aşa cum am mai spus, intrase şi România în război. Ostaşii noştri trecuseră munţii, că erau acolo români sub stăpânire străină de aproape o mie de ani. La început, i-au respins pe duşmani şi au ajuns dincolo de Braşov, până la Sibiu şi în alte sate şi oraşe, iar lumea îi primea cu flori, bucuroasă că sosise ceasul eliberării. Soldaţii noştri mergeau fredonând în grup cântece din satele lor sau ostăşeşti, învăţate la armată:

„La arme, pentru neam şi pentru lege.
Când patria ne cheamă sub drapel.
Datori sunt toţi copiii să alerge.
Să-l apere, să moară pentru el…”

Şi la fel cântau: „Să treceţi batalioane române Carpaţii…”

Unchiul vostru ăl mare, Vergilă, le ştia pe de rost. După o lună de zile sau mai bine, au adus nemţii trupe

multe, tunuri şi mitraliere; ai noştri nu aveau nici pe jumătatea lor şi erau mult mai puţini şi ca număr. Şi ne-au lovit nemţii şi de la Dunăre. Ca să nu-i prindă la mijloc ai noştri au început retragerea; nu fugeau, se retrăgeau luptând. Nemţii, cu toate că aveau pierderi, parcă tot mai mulţi veneau. După câteva săptămâni de lupte grele, au ajuns la Tg. Jiu şi la Turnu Severin, apoi la Ţânţăreni... Treceau mereu refugiaţi spre Craiova iar noi tot speram că duşmanii vor fi opriţi. Începuseră să se refugieze şi oamenii din comuna noastră. Într-una din zile, tata mi-a spus: – Auzi, tu, Ioană!

— Ce este, tată? am răspuns. Cred că va trebui să plecăm şi noi, continuă el. Îi simţeam supărarea în glas şi teama. Eram şase oameni cu bunica şapte; părinţii şi noi, patru copii: soră-mea, Liuţa, era cea mai mare, avea optsprezece ani, eu şaisprezece, iar fraţii, al mare, paisprezece şi Tudoriţă, nouă. Unde să ne ducem? apoi vitele, vreo douăzeci şi cinci-treizeci de oi, boii, o vacă şi iapa noastră blândă ca o mieluşea şi care avea o steluţă în frunte, pentru care îi spuneam Steluţa... Apoi casa cu gospodăria, să le laşi toate baltă... Totuşi, unii începuseră să plece. Tata parcă nu se hotăra. Avea la deal, la Buiceşti, pe sora-sa, măritată acolo. Era mama nevestei lui nea Ioniţă, zis Cucăială, din satul nostru. Voi sunteţi veri cu copiii lor.

— Iei iapa, şi-a urmat tata cuvântul şi pleci la Buiceşti şi o întrebi pe mătuşă-ta: ce fac ei? se refugiază ori ba? Dacă da, să plecăm împreună. Să-njuge boii şi să vină. Mâine la prânz să fie aici, cu tine şi ne-om duce şi noi unde-om vedea cu ochii. Tata ajunsese la cincizeci de ani. Pe front nu l-au mai luat, dar se putea să-l ia nemţii la corvoadă cu carul; deocamdată nu ştiam ce să ne facem cu toţii. Unde să plecăm în prag de iarnă? Te duci, mi-a mai spus tata şi să-nnoptezi acolo, să nu te prindă întunericul pe drum. Dar mâine pleci în zori, să fii acasă până la prânz.

— Bine, tată, mă duc, am răspuns cu glasul scăzut. Situaţia în care ne aflam îmi tăia curajul, cu toate că mai

fusesem la Buiceşti. Fraţii mei erau încă copii, iar sorămea, deşi mai mare, nu se apropia niciodată de iapă, aşa că eu eram cea mai nimerită pentru drumeţie.

— Ce nu-ţi mai place să mergi la mătuşă-ta? s-a răstit tata supărat. Mănânci de prânz şi pleci imediat şi, aşa cum ţi-am spus, mâine la amiază eşti înapoi; tunurile se aud deaici, dar sunt destul de departe. Nu-ţi fie teamă.

— Am înţeles, tată…

Am mâncat de prânz şi am pornit cu Steluţa, când mai tare, când mai uşor, ca să pot ajunge până seara. Steluţa era aşa cuminte, că mă înţelegeam bine cu ea. Era o după amiază frumoasă de octombrie, cu o lumină ca borangicul. Altă dată, veneam seara târziu de la sora tatii şi nu îmi era urât; dar acum, când auzeam tunurile care băteau şi bubuiau într-una dincolo de Ţânţăreni, cu toate că erau peste doisprezece kilometri până acolo, mi-era teamă. Mi se părea că în dosul fiecărei tufe, al fiecărui copac, se ascunde un duşman. Pe atunci, casele şi satele erau mai mici şi mai rare decât astăzi; de la Braloştiţa la Schit, era lung drumul între sate şi Jiul cu zăvoiul aproape; de la Schit la Bâlta şi mai departe, era la fel, pe lângă Motru. Ce să mai spun, nu mai puteam de frică. Vorbeam într-una cu iapa ca să uit. Tăceam numai când mă întâlneam cu oamenii, care nu erau prea deşi şi se duceau în drumul lor, grăbiţi şi necăjiţi. Iapa mă auzea, ciulea urechile de parcă ştia ce-i spun – şi poate că ştia – dar simţea că-mi este teamă. Şi cum să nu fie necăjiţi oamenii, că nu terminaseră de arat şi de semănat toate ogoarele; abia dacă strânseseră de pe câmp porumbul şi cocenii. Treaba mergea încet, multe braţe lipseau, erau la război. Îmi venea să-i blestem pe cei care au făcut să fie războaie pe lume, să moară oameni, să dărâme şi să ardă case, să jefuiască şi să-şi bată duşmanii joc cum vor de fetele şi femeile oamenilor… Şi iar vorbeam cu iapa şi-i spuneam: „Ce rău îmi pare, Steluţa, că nu sunt un bărbat puternic, să plecăm acolo, pe front, să ne batem cu nemţii; dar aşa, o biată fată…

Săptămâna trecută a fost pe la noi sora mumii de la

Filiaşi, mătuşa cea mare din partea ei şi ne-a spus o întâmplare cu o fată de la Gorj, Cătălină; fata s-a rugat de frate-său, plângând, s-o ia cu el la război şi el n-a luat-o. Şi războiul ajunsese lângă satul lor:

— Rămâi, i-a spus el, câtă vreme voi lupta eu, tu n-ai nevoie să pui mâna pe armă. Să ai grijă de casă şi de cărţile tale!

— Că vezi tu, Steluţa, ea învăţa carte. Era sau trebuia să fie învăţătoare. Şi nu ştia bietul frate-său că în câteva zile el nu va mai fi; a căzut în luptele de la Jii, iar fata, când a aflat, a alergat la el şi, dacă a văzut că nu mai este nimic de făcut, i-a luat arma, plângând, şi a strâns-o la piept ca pe o soră. Da, ca pe o soră, că doar fusese în mâna fratelui său; şi cu arma în mână s-a prezentat la regimentul fratelui, cerând ofiţerilor s-o lase să lupte. Dar ofiţerii nu voiau să audă; auzi, colo! O fată cu puşca în mână pe front, să se bată cu nemţii! mai mult ar încurca soldaţii, care – în loc să-şi vadă de datoria lor – ar fi cu ochii după ea… Dar Cătălină nu s-a lăsat; a ajuns până la general. Auzi tu, la general s-a dus.

Aşa spunea sora mumii de la Filiaşi… O-o-o, şi cea mai bubuie tunurile astea! Îţi dai seama că nu prea este bine pentru noi…

— Aşa, cum spuneam Cătălină a mers la generalul, pe care nu mai ştiu cum a spus că-l cheamă, Dragul sau Draga… A-a-a, Dragalina, parcă; da, Dragalina. Mândru nume… Şi generalul nu voia nici măcar s-o primească. El n-avea timp să stea la taclale cu o fată, aşa spunea; o fată care nu-şi dă seama că locul ei nu e pe front, în linia întâi. Dar ea nu s-a lăsat şi, când a primit-o totuşi şi a văzut ce inimă mare are, a întrebat-o:

— Ce cauţi, domnişoară, în iadul ăsta? Nu e locul dumitale aici!

— Iadul ne-a prins pe toţi, domnule general şi am venit să-mi apă ţara. Vă rog să mă înţelegeţi că nu pot sta de-o parte când este atâta nevoie de luptători. Aşa a făcut Cătălină şi astăzi se bate vitejeşte cu duşmanul; toată lumea vorbeşte despre ea.

A doua zi în zori, am pornit cu răspunsul mătuşii de la Buiceşti, sora lui tata, măritată acolo, să-l duc la noi; la Sfârcea. Mătuşa şi nenea de la Buiceşti au spus că nu pleacă nicăieri şi că de la ei nu pleacă nimeni; vor merge în pădure, pentru o vreme. Acesta era cuvântul lui nenea bărbatul mătuşii mele.

Pădurea a fost sprijinul nostru întotdeauna la izbelişte, aşa cum zicea mama Gherghina, bunică-mea; dar oamenii au uitat că ne-a fost ca o soră şi au tăiat-o cu nemiluita. O-o-oh! Unde sunt pădurile, că pe dealurile de la noi n-a mai rămas nici cât să se ascundă iepurii. Acolo la Buiceşti, am aflat că frontul a ajuns lângă Filiaşi; acolo a fost Cătălină rănită. Îmi venea să plâng şi parcă m-aş fi dus la Cătălina, să-i alin durerile. Biata fată! Să pot merge în locul ei.

— Dac-ar ştii, Steluţo, tata Săndiţă, ce gânduri îmi trec prin cap, m-ar sătura de bătaie cu duşmanul. Ar zice că nu sunt în toate minţile şi că, deşi am şaisprezece ani şi jumătate, n-arăt nici cât una de cincisprezece. Dar să merg cincisprezece – douăzeci de kilometri dus şi întors, singură, doar cu tine, pe asemenea timpuri, sunt bună. Oricum, dacă aş pleca pe front, Steluţa, te-aş lua cu mine…

Iapa ciulea urechile când îşi auzea numele şi poate se întreba ce tot îndrug acolo, pe spatele ei, dar eu îmi spuneam gândurile cu grai viu, ca să uit de frică. Altă dată, când mergeam la Buiceşti, sau când mă întorceam de acolo, pe drum, între sate, cântam uşor; erau prea frumoase luncile Jiului şi ale Motrului, mai ales la Gura Motrului şi crângurile de pe dealuri, cu poienile înverzite, unde păşteau vitele… Erau o mândeţe locurile astea şi nu urlau tunurile, nu era război. Într-o dimineaţă, pornisem de la Sfârcea la Buiceşti; era într-o duminică de vară şi mă-mbrăcasem de sărbătoare; eram primenită şi aşa veselă… Şi murmuram în sinea mea un cântec. Dac-ar şti omul ce-l aşteaptă în viaţă „n-ar mai bea, n-ar mai mânca”, cum zice cântecul pe care-l cânta mama Gherghina:

„De-ai şti, fieică, de ce-ai da
N-ai mai bea, n-ai mai mânca.

Ca iarba te-ai legăna…”

Şi era frumoasă dimineaţa de atunci şi Jiul şi Motrul curgeau la fel de limpezi la vale dar nu se auzeau tunurile la Filiaşi, doar la câţiva kilometri de noi. Şi cum mergeam călare, prin satul Schit i-o fi plăcut cuiva cum arăt, că am auzit dintr-o grădină, pe un om zicând nişte vorbe mândre ca un cântec: „În zori de zi, călare, / o fată trecea…”. N-am întors capul, să-l văd, n-am îndrăznit. Şi mă gândeam că, era feciorul unui om de la Schit, care fusese dat pe la şcoli să înveţe să se facă popă şi nişte colegi de la şcoală, i-au dat o alifie – aşa spunea lumea; i-au spus că e bună să dea pe cap cu ea, să-i facă părul frumos; el aşa a făcut şi i-a picat tot părul, că nu i-am mai rămas decât la ceafă şi la tâmple, şi nu s-a mai făcut popă; ce răi sunt unii oameni!

Nu ştiu ele ce, dar aşa credeam pe atunci, că el trebuie să fi zis cuvintele acelea frumoase…

Când am ajuns acasă, era pe la prânz, şi i-am spus lui tata Săndiţă ce răspuns a dat sora sa de la Buiceşti şi s-a supărat rău; Ţinea mult la ea şi voia să plecăm în refugiu împreună; zicea că dacă ştia, nu mai aştepta şi eram plecaţi de azi dimineaţă, aşa cum au plecat alţii şi am fi fost departe la ora aceea… Tot în dimineaţa aceea, când mă întorceam cu Steluţa şi mă grăbeam să ajung acasă cu răspunsul, tata fusese trezit pe la primul cântat al cocoşilor, de nişte oameni din sat, ca să meargă la podul de lemn de la Jiu, să-l strice, ca să nu treacă nemţii peste el, de la Răcari la noi. Aflaseră oamenii că i-au răzbit nemţii pe-ai noştri şi au intrat în Filiaşi; şi erau mulţi oamenii şi unii dintre ei bătrâni. Alţii se ţineau bine, erau ceva mai tineri, cum era tata, la cincizeci de ani. Dar au pornit toţi, crezând că fac o treabă bună. Erau: Ioniţă Preduleasa, Heleciugă ăl bătrân, veteran de la 1877, Coandă şi Pavel Nicolin Mărgineanu şi alţii, tot aşa de bătrâni, de la Sfârcea de la Braloştiţa. Abia ajunseseră şi când începeau să-l dărâme, au aflat de la nişte călători care veneau dinspre Filiaşi că frontul este rupt în toate părţile, că nemţii au intrat în Argetoaia, iar pe Amaradia înaintează spre Craiova şi, că oricum, cu pod sau fără, ajung şi la noi.

La Filiaşi ai noştri opun rezistenţă până spre seară, pentru a putea să evacueze nişte vagoane cu muniţie şi alimente. Alte zvonuri erau că duşmanii, care veneau dinspre Dobrogea, ar fi ajuns la Dunăre. Şi câte şi mai câte veşti rele se auzeau. Şi s-au întors oamenii de la pod – amărâţi – pe la casele lor şi nu ştiau ce să facă; unii ziceau să-njuge boii şi să plece cu ce-or putea lua cu carul; alţii credeau că e mai bine să rămână: Erau şi unii care n-aveau vite de înjugat sau de înhămat. Erau destui din cei care credeau că e mai bine să rămână, cu toate că nu aveau unde să se ascundă până trece prăpădul; şi iarna era aproape... Dar tata Săndiţă a hotărât să plecăm, mai ales că vărul său cel mai bătrân, nenea Ică Vlad plecase încă de dimineaţă. Am pus o brumă de boarfe, câte poţi arunca într-un car, unde trebuiau să încapă şi un sac-doi de făină, de mălai, câteva vase, o putinică cu brânză, o oală cu untură, slănină, ceapă, urma să ne mai urcăm şi noi în car. Cu rândul, căci nu puteam merge numai pe picioare. Eu mergeam călare, după oile pe care le-am luat cu noi. Vaca am legat-o după car... Soră-mea, Liuţa, şi muma cu cei doi fraţi s-au urcat în car, iar tata pe lângă boi şi am pornit. Câinii nu ştiau ce să facă; simţeau situaţia şi lătrau, scheunau, ba ar fi mers, ba ar fi rămas. Şi unde ne duceam? Nu ştiam. Să pleci în lume cu toţi ai tăi, să laşi toată gospodăria, casa la voia întâmplării. Rămânea bunica, mama Gherghina, care spunea că e bătrână şi vrea să moară acasă. Păsările şi pisica rămăseseră şi ele de asemenea, acasă. La vale, în mijlocul satului, în poiana unde este astăzi şcoala, se mai adunaseră câteva care, gata de plecare; şi era lume multă, unii plecau, alţii, care rămâneau, veniseră şi priveau şi ne rugau să nu plecăm. Dar plecaseră destui. Nenea Ică Vlad plecase ca şi noi cu toată familia; cu cele două fete dada Ruxandra, măritată cu învăţătorul Sopoţeanu, dus pe front şi cu dada Lenuţa, care s-a măritat cu Tudor Badea, pe atunci plutonier reangajat. Şi cu nenea Ică mai plecaseră încă vreo câteva care, de dimineaţă; Era lume multă în poiană, în jurul nostru. Se aflau acolo şi Stan Nicolăiţă, Danciu Sopoţeanu, Danciu lui Preda, Bănică cu nevastă-sa

Bănicoaia şi alţii; unii cu carele încărcate, cu nevestele, cu copiii sau nepoţii, alţii fără care, aşa cum am mai spus. Era lume multă şi vite ca la târg; şi câinii lătrau sau urlau prin ogrăzile oamenilor, femeile şi copiii plângeau, oamenii discutau între ei sau îşi certau nevestele să nu mai plângă; erau toţi tare necăjiţi. Nu ştiau ce să facă. Era jale multă, iar tunurile bubuiau, bubuiau… Pornisem şi îşi îndemnau oamenii boii când, de pe drum, dinspre Scaieşti, ne-am trezit cu cei care plecaseră dimineaţa sau seara trecută, că se înapoiau; un şir de care… Unii ajunseseră până la Craiova. Acolo au aflat că nemţii se apropie de oraş, dinspre Amaradia, vin de la Melineşti şi, tot la fel, veneau pe alte căi din alte părţi, dinspre Brabova şi dinspre Argetoaia. Şi zicea Nenea Ică, acum, la întoarcere, că le-a spus primarul de la Scaieşti că nemţii au ocupat Filiaşul şi, pe la Răcari, înaintează spre Tatomireşti… N-aveam unde ne mai duce. Eram prinşi la mijloc; până seara sau până a doua zi, vor fi şi în satul nostru. Mai spunea nenea Ică, vărul tatii, că încă de seara, le-a spus un ofiţer, care trecea cu un grup de călăreţi spre Craiova, că nu este bine să ne refugiem, pentru că nu se ştie unde şi când se va stabili frontul şi cine ştie pe unde putem rămâne, fără adăpost şi fără hrană, în plină iarnă. Aşa ne-a zis ofiţerul. De altfel, duşmanul urmăreşte armata, nu populaţia. *Întoarceţi-vă acasă*, *oameni buni*! Apoi, au dat ostaşii pinteni cailor şi au pornit mai departe. Şi-acum eu vă spun vouă că ofiţerul are dreptate. Nu mai e ca pe vremuri, când ne ascundeam în păduri. Nu mai avem pădurile de-atunci şi pospodăriile sunt altele, mai mari decât acelea de pe vremuri, nu le puteam lăsa la voia întâmplării…

Am oftat uşuraţi; pentru că, rău sau bine, rămâneam în casa noastră. Până la miezul nopţii, am terminat de descărcat şi ne-am culcat. O putinică cu brânză, oale cu untură, grâu, porumb, mai îngropasem, dar putinica cu brânză care a fost cu noi n-am mai avut timp s-o ascundem, era târziu. Am lăsat-o în tindă. Dimineaţa, în zori, nemţii erau în curte; parcă au venit după miros. Erau vreo cinci, i-au desfăcut capacul cu o baionetă, au fluierat

de bucurie, când au văzut ce se află în ea, şi au zis: gut-gut; Se zice că vorba asta înseamnă la ei *bun sau bună*. Şi au luat-o, au pus-o într-o căruţă mare şi duşi au fost…

Când au intrat în ţară, şase săptămâni au tot curs la vale, zi şi noapte, de credeam că nu se mai termină. Şi au rămas doi ani pe capul nostru. Ne luau ouă, făină, untură, grâu, porumb şi la fiecare două case, luau şi câte un porc şi un bou; apoi, îi obligau pe oameni să împartă porcul de la gospodarul căruia i-a rămas, cu acela de la care l-au luat. La fel urmăreau să se ajute cu boii desperecheaţi, pentru a semăna, că le trebuia şi grâul. După ce au fost bătuţi, nemţii au dispărut într-o noapte; parcă n-au fost niciodată. Cei mai mulţi s-a retras pe Şoseaua Mare, de la Craiova la Filiaşi.

Acum se află iar în ţară, de peste doi ani. Cine ştie cât or mai rămâne, ca să stoarcă biata ţară. Bieţii oameni! …

M-am gândit de-autnci, de multe ori la mama cum a procedat cu mine, în seara aceea, înaintea plecării mele, voluntar… îşi depăna amintirile pentru a încerca să abată Sau să întârzie lacrimile care aveau să curgă din belşug după ce voi pleca de-acasă…

Trei zile după aceea, miercurea următoare, tot într-un amurg la fel de frumos, am pornit la gară. Îmi veneau în minte versurile unui cântec pe care-l auzisem când eram copil, de la vecinul nostru, nea Ioniţă Niţie:

Frunzuliţă nucă seacă, Mâine toţi recruţi-mi pleacă, Ies părinţii să-i petreacă, Darpe mine n-are cine că sunt singurel pe lume…

Numai gândindu-mă la cântecul, care îmi suna în minte şi la mama, pe care am lăsat-o tristă, mă înecau lacrimile. Chiar singurel pe lume nu eram, dar la gară am pornit singur. Recruţii contingentului 1944 plecau peste câteva zile; erau şi ei înrolaţi cu un an mai devreme, dar nu cu trei, cum mă înrolasem eu. Am pornit de-acasă cu două zile înaintea termenului. De altfel, în ultimul timp, mai cu seamă în ultima săptămână, stăteam ca pe ghimpi. Nici somnul şi nici mâncarea nu-mi mai priau. N-am lăsat

pe nimeni să mă conducă la gară; Nici chiar pe mama; nu puteam s-o văd plângând, pentru că nu mi-aş fi stăpânit lacrimile de mila ei. Mai apropiat dintre băieţii din sat, în ultimii doi ani, îmi era Nicu Vlad, zis Boaba, unul dintre verii mei din partea mamei. Cu el am vorbit să vină şi m-a prins din urmă; am plecat prin grădină, peste câmp, pentru a nu mă întâlni cu cineva care mi-ar fi putut stârni lacrimile. Şi totuşi, după ce am trecut Jiul pe podul de la Răcari, nu mai aveam nici doi kilometri până la gară, printre puţinii călători, am întâlnit două cunoştinţe din sat: erau două fete, Anica Badea şi Vona

Dan a lui finul Ion a lui Colită. Mi-a prins bine că eram pe partea opusă a şoselii şi, cu toată părerea de rău, le-am salutat numai, fără a merge la ele pentru a-mi lua rămas bun. Mi-era teamă ca, întrebându-mă de ce am plecat, sau de ce nu e nimeni dintre ai mei cu mine, sau altele ca acestea, să nu-mi dau de gol slăbiciunea şi îndoielile care mă rodeau. Mai ales, dacă mi-ar fi spus: „Şi nu-ţi pare rău?” ar fi fost jenant pentru mine să mă vadă cu lacrimile în ochi. Aşa credeam. Ce le puteam spune? De la toţi ai mei, de la bunicii după mamă şi după tată, de la unchi şi de la mătuşi îmi luasem rămas bun în seara trecută sau în dimineaţa plecării. Cu cele două fete fusesem coleg la şcoala din sat; după aceea, nu le-am mai văzut niciodată. Şi m-am dus…

Se terminase de mult timp războiul; au trecut anii şi nu-mi făceam timp să merg pe acasă, prin satul natal. Eram prea prins de diverse probleme profesionale iar concediul îl făceam prin staţiuni balneare. Scriam din când în când mamei, fratelui meu, îmi scriau şi ei, dar destul de rar. Într-o zi, a venit pe la mine mama; a venit să mă vadă şi să mă certe duios că nu mai merg pe-acasă:

Să mai vii şi tu prin sat, că nu vei mai şti cum arată; să ştii că s-au schimbat şi pe la noi multe… Acum trecem Jiul pe un pod nou, oamenii din sat şi-au cumpărat aparate de radio, televizoare; lumea se schimbă şi pe la noi… Ştiam şi eu şi-mi era dor să merg, dar aşa greu îmi făceam timp şi aşa de rar… Şi revenea din nou la ce-o durea mai mult.

Dar, pentru a mă convinge, mereu pe ocolite; îmi povestea iar de pe-acasă, noutăţi de prin satele vecine şi din regiune: la Scaieşti s-a făcut o fermă agricolă, câmpul este presărat cu sonde, se caută petrol… La Işalniţa este un combinat mare unde lucrează oameni şi din satul nostru. Şi la Filiaşi s-au făcut fabrici; nu mai e doar un târg mai mare, e un adevărat oraş. Am uitat să spun că avem lumină electrică… Apoi, mama revenea iar la subiectul preferat: să nu ne uiţi şi să nu rămâi singur… Să nu rămâi multă vreme singur, că nu e bine. Cu cât vei amâna mai mult timp căsătoria, cu atât o să fie mai greu să faci o treabă bună (şi cât adevăr era în cuvintele sale!). Toate lucrurile şi faptele bune se fac la timpul potrivit. Dacă mai ţii minte – că vii aşa de rar prin sat şi stai aşa de puţin că nu mai cunoşti oamenii – poate-ţi aminteşti de Leanea lui Puiu Sopoţeanu. Puiu, bărbatu-său, n-a mai venit din 1916. A căzut pe front. Leanea a rămas doar cu o fată de-o seamă cu mine, Lisandra. Amândouă singure, s-au descurcat cum au putut. De la un timp, când şi Lisandra a trecut peste şaizeci de ani, ce şi-o fi zis: mama are peste optzeci de ani, îmbătrânesc şi eu; să luăm pe cineva în casă, cu noi, să se îngrijească de bătrâneţile noastre şi să ne moştenească… Au adus doi însurăţei cam de vârsta ta, sau poate mai tineri, bărbat şi nevastă. S-auzi, să vezi şi să nu crezi! Că de asta îţi spun, să nu rămâi singur pe lume, că nu e bine. Cum spuneam, i-au adus pe cei tineri care alergau şi munceau ca la ei; se putea altfel? Dar ştii cum zice o vorbă: *Mânca-v-ar taica de mâini multe*! *Ale dracului guri multe*! într-o seară, oamenii cei tineri vin de la câmp, de la sapă, de la secerat, numai ştiu de unde, flămânzi şi osteniţi de muncă şi de căldură. A pus femeia cea tânără şi a făcut mămăligă, a pus laptele la fiert şi ouă cu grăsime, şi carne topită în tigaie şi s-au aşezat la masă… Una dintre cele două bătrâne, a de-o seamă cu mine, Lisandra, a urmărit toate mişcările şi când masa era în toi, o strigă pe bătrână, pe mamă-sa Leanea: *Mumă, mumă*! S-*au dus dracidui cărnaţu şi costiţele noastre*! *Mănâncă ăştia de parcă vin din prizonierat*! *Mănâncă şi cură apa de pe ei I*… Aşa că-ţi

dai seama, tinerii – văzând cum stau lucrurile, au plecat într-ale lor şi le-au la sat în plata Domnului… Bietele bătrâne! O viaţă întreagă singure, nu se puteau obişnui cu alţii pe lângă ele, şi de1 asta-ţi spun că nu e bine să rămâi singur… Dar tu să nu te superi pe mine…

— Uneori nu ştie nimeni cum este mai bine, mamă! I-am spus şi am prins-o uşor de braţ şi am dus-o la fereastră. Haide să-ţi arăt ceva. Uite, vezi, sus în colţul ferestrei, afară, am pus o scândurică şi ceva iarbă uscată, pe care şi-au făcut cuibul două vrăbii. Am pus-o anul trecut în primăvară. Dădeau târcoale pe acolo nişte rândunele şi credeam că le ajut să-şi facă cuib dar n-au mai venit. Nu le-o fi plăcut locul. Rândunelele s-au dus. Cuibul l-au făcut vrăbiile în primăvara asta. Cam aşa e şi în viaţă: îţi pregăteşti cuibul pentru rândunică şi te trezeşti lângă tine cu pupăza… O clipă, biata mamă n-a mai zis nimic, apoi a schiţat un zâmbet şi a spus uşor, mai mult ca pentru sine: – Dar nici aşa nu e bine; ş-apăi, ce păcatelor! Că n-or fi toate pupeze. Or mai fi printre ele şi rândunele şi turturele… îţi aminteşti că-mi spuneai când ai venit din armată, că ai să faci o nuntă frumoasă şi să aduci mireasa cu trăsuri cu cai albi… Mama îmi răscolea gândurile şi îmi rechema amintiri din primii ani ai copilăriei când văzusem o nuntă; mirele venea de la Tatomireşti să ia mireasa de la noi, de la Sfârcea. Dintre nuntaşi, s-a desprins un călăreţ cu calul alb, şi-l juca în faţa casei socrilor, iar calul superb îşi arcuia gâtul cu coama bogată şi împodobită cu panglici, în timp ce el îşi depăna mesajul, oraţiile de nuntă, prin care cerea fata socrilor. O nuntă ca aceea sau mai frumoasă, în care cel puţin două trăsuri trebuiau să aibă caii albi – aşa visam…

— Îmi spuneai – mi-a întrerupt mama şirul amintirilor, că vrei ca la nunta ta să ai lăutari, pe lângă alţii, pe nea Costică Gaşpar de la Corniţa şi pe nepotu-său de la Valea lui Pătru: ei să nu lipsească, mamă, aşa doresc! Au trecut anii, a murit Gaşpar şi nunta ta…

Şi iarăşi gândurile mă purtau razna, amintindu-mi cum m-am întâlnit cu vărul meu, Marin Negru – pădurar –

care mi-a povestit cum i-a cântat Gaşpar pentru ultima cară, în pădurea de la Valea lui Pătru sau de la Corniţa. Bătrânul rapsod intrase în legendă încă din viaţă. Era renumit cu clarinetul său peste şapte poşte, aşa minunat cânta. „Într-una din zile – spunea pădurarul – l-am întâlnit pe cărare, în pădure. Venea sau se ducea dintr-un sat în celălalt. Era cu puţin înainte de a se stinge. Mergea uşor, cu clarinetul la subsuoară. După ce ne-am dat bineţe, am discutat despre una şi despre alta… apoi Marin l-a întrebat: „Nu te desparţi cu niciun chip de instrumentul ăsta al dumitale? Nu mă pot despărţi! O viaţă întreagă mi-a ţinut de urât şi am fost nedespărţiţi; am cântat cu el pentru dorurile mele şi pentru ale altora, la nunţi, la botezuri, la cumetrii, şi la multe baluri… Am cântat pentru multă lume. La mulţi le-am legănat inimile şi le-am mângâiat dorurile… Eşti neîntrecut, nea Costică, neîntrecut. Ba nu; la salon, la tangouri şi la valsuri, mă întrece Florică de la Işalniţa. Dar cu popularele e altceva sau a fost, că astăzi, nepoţii îmi iau locul, se iau la întrecere cu mine; cel de la Valea lui Pătru ca şi cel de la Răznic… Bătrânul a rămas o clipă pe gânduri, după care a continuat: Am cântat şi la botezul tău. E-hei! Ce mai petrecere a fost! Cu naşii tăi, cu nea Săndiţă Vlad şi cu băieţii săi, Virgil şi Tudor Tudoriţă şi cu fetele, cele două fete, Liuţa şi Ioana. Hei, dar ce lume! Unde-i astăzi lumea aceea?! Şi ce horă mare se rotunjea şi se legăna în faţa casei voastre, acolo, în spatele şcolii!… După câteva clipe de tăcere, bătrânul a continuat: Ţi-am cântat la botez; tu n-ai cum să ştii, ce oameni, ce bărbaţi şi ce sărbători, ce fete şi ce femei frumoase! Petrecerile cele mai multe erau, pe vremea aceea, în mai şi iunie – până spre Sânziene – şi toamna – de la culesul viilor când e vinul tulbure – şi până ce se lăsa frigul, prin noiembrie… Pe unde-or fi astăzi oamenii din acei ani? Şi tot el a răspuns, continuând: unii s-au prăpădit în al doilea război, alţii – mai rotunjiţi ca vârstă pe când te năşteai tu – s-au stins după aceea. Iar unii din generaţia mea, care-or mai fi, îşi numără paşii spre groapă, ca mine… Mi-ai ascultat cântecul de când te-ai

ridicat de mai multe ori. Să-ţi mai cânt o dată, pentru ultima oară, un cântec de ducă, o doină, cum i se mai spune… Între timp, nea Costică s-a aşezat pe-o buturugă iar Marin pădurarul, jos pe iarbă. Bătrânul a rămas câteva clipe pe gânduri, de parcă îşi rechema din nou amintirile. Apoi, a plimbat uşor mâna dreaptă pe clarinet. În timp ce vărul meu îmi povestea scena, mi-l imaginam pe rapsod mângâindu-şi clarinetul, cu semnificaţia unui ritual ajuns până la noi de dincolo de veacuri… L-a dus încet la gură şi, mai întâi uşor, apoi tot mai tare, a început să legene ou cântecul său pădurea, dealul şi văile, peste care părea că se aşterne o ploaie măruntă cu lacrimile ei de toamnă. Melodia, liniştitoare şi răscolitoare în acelaşi timp, îşi lua zborul spre înălţimi; păsările încetaseră ciripitul şi cântecul. Nu se mai auzea decât clarinetul lui Gaşpar. Frunza, pădurea toată plutea odată cu cântecul în care se frângeau suspine şi amintiri… Pădurarul îmi povestea şi îl vedeam ca aievea pe bătrân în liniştea pădurii, existând acolo dintotdeauna, ca pe un erou dintr-o poveste veche. După ce a sfârşit doina, a tăcut iar câteva clipe, apoi, Marin l-a întrebat:

— Spune, nea Costică, mai mergi pe la nunţi?

— Nu mai prea merg. Doar în satul meu, la Corniţa. Câţi ani ai? l-a întrebat pe pădurar.

— Aproape patruzeci.

— Ca să vezi, a continuat Gaşpar, cam atât aveam eu la botezul tău. Ce-au mai curs anii, ca apele s-au dus şi eu cu ei. În curând mă despart de lumea asta, numai de instrumentul meu, nu; îl iau cu mine să cânt şi pe-acolo…

Imaginea bătrânului rapsod, în pragul trecerii sale spre eternitate, mi se contura tot mai clară, mai luminoasă, de o seninătate olimpică, am zice traco-dacică. Orfeu, prinţul mitologic şi el trac, a trecut în lumea umbrelor cu instrumentul său muzical. De asemenea, păstorul Mioriţei îşi roagă mioara, care îl avertizase despre tragicul sfârşit, să-i pună în mormânt fluierul cu care cântase:

Iar la cap să-mi pui Fluieraş de fag, Mult zice cu drag! Fluieraş de os, Mult zice duios! Fluieraş de soc, Mult

zice cu foc!…

Reflectam în sinea mea cum, în curgerea mileniilor întâlnim la oamenii acestor zone, în momentele supreme, aceeaşi împăcare, aceeaşi comuniune cu natura în mijlocul căreia au trăit şi cu care se contopesc în veşnicie…

FLORICICA

Astăzi, după ce au trecut atâtea decenii, îmi apar în minte bătrânii, în preajma cărora am copilărit. Nu ştiu cum va fi pentru alţii care au avut ocazia să fie în timpul copilăriei în anturajul unor moşnegi, buni povestitori şi cântăreţi ai vechilor doine şi balade; pentru mine este mai mult decât o plăcere; e o revelaţie a le reconstitui imaginile din amintire şi a le revedea, de parcă ar fi aievea, chipurile zâmbitoare şi blânde de patriarhi ai trecutului, pe care reuşeau să mă facă a-l trăi prin cuvântul şi cântecul lor.

Între aceştia, nea Ioniţă Şerban, zis Niţie, deţinea unul dintre primele locuri în inima mea. Istorisea câte o întâmplare din trecut şi apoi, fără altă pregătire, trecea la cântec. La el povestea şi cântecul erau întotdeauna îngemănate, încât alternarea aceasta făcea din cele două elemente un tot comun, bine închegat. Uneori, imaginile acestor bătrâni şi poveştile lor mă urmăreau atât de mult, încât de câte ori rămâneam singur, într-o împrejurare sau alta, îmi făcea impresia că-i aud, că-i văd. Iar noaptea, dacă se întâmpla să mă trezesc din somn, bătrânii aceia, imaginile lor, îmi ţineau de urât ca şi atunci când le sorbeam fascinat graiul şi cântecul. Nu o dată mi se întâmpla ca, urmărindu-i în povestirile, legendele şi cântecele lor, să mă trezesc că particip alături de eroii întâmplărilor povestite de ei, din trecutul îndepărtat sau mai puţin îndepărtat, eroi ou valoare de simbol. Aşa se făcea că uneori reproduceam sau continuam un fapt sau altul, o poveste sau alta şi, nu o dată, în somn, retrăiam cele relatate de bătrânul Niţie şi de alţii. Parcă-l aud şi astăzi pe nea Ioniţă: „Să spui şi altora ce-ai aflat de la mine şi să le mai spui cum în vacanţă, cu oile, sau în serile lungi de iarnă, ţi-am cântat şi ţi-am povestit cum m-am priceput

mai bine”… Să fi avut presimţirea că în acel an va muri? E greu de ştiut; n-au trecut nici două luni şi s-a dus pentru totdeauna, lăsându-mi în inimă şi-n amintire imaginea lui blândă, cu părul cărunt aproape alb şi cu ochii închişi la culoare, aproape negri, surâzători, cu căciula aplecată într-o parte, cu spatele uşor încovoiat şi întotdeauna gata de glumă.

Când am început a-l cunoaşte mai bine, era într-un amurg de toamnă; mă aflam împreună cu părinţii pe podul de peste şanţul din faţa casei sale; Se adunaseră mai mulţi vecini în amurgul acela de sfârşit de toamnă, femei şi bărbaţi, unii mai tineri, alţii mai vârstnici, cu copiii după ei; cei mai mulţi eram între cinci şi opt ani, şi ne jucam pe lângă cei mai mari decât noi. Începuse a se însera şi fiind sărbătoare, femeile nu veniseră ca de obicei cu furca în brâu; nimeni nu lucra. Se discuta, se glumea, se vorbea despre faptul că au terminat cu strânsul porumbului şi cocenilor de pe câmp, că în curând este gata şi semănatul şi că sunt semne pentru vreme cu ploaie… Câţiva copii mai răsăriţi dintre noi, şi mai neastâmpăraţi, au aprins un foc de vreascuri în şanţul şoselei, alături de podul lui Niţie.

— Ce-aţi făcut acolo? De ce aţi aprins focul? a strigat mama Maria; soacra lui nea Ioniţă Burlanu.

— Lasă-i în pace, le-a luat apărarea nea Ioniţă Niţie, că începe să se întunece şi ne vedem mai bine la lumina focului; şi mai frumoşi, a mai spus el, glumind.

Copiii au mai adus nişte cutii de carton şi un braţ de surcele, din care puneau din când în când pe foc.

De la deal, de pe şosea, dinspre capătul satului, a apărut un grup de flăcăi şi fete mari; să fi fost între şaisprezece şi douăzeci de ani. Mergeau la vale, în centrul satului, *în poiană*, *la danţ*, adică la horă. Pentru noi, cei mici, toţi erau mari şi frumoşi. Printre ei se aflau: nenea Jean al mamei Rada lui Sticlaru şi sora sa Leana, fratele mamei cel mic, nenea Tudoriţă, cu vărul său, nea Mitrică Vlad – zis Ţandral: era şi nenea Aurică He eciugă cu surorile sale şi mai erau Mitra şi Florica, fetele lui nea Costică a lui Oaie. Apoi, a mai venit nenea Alexandru

Neacă, zis Mindinelul şi alţii, la care se adăuga şi Ioana, fata lui nea Ioniţă Niţie. Toţi aceştia, sau aproape toţi, s-au dus de mulţi ani dintre noi. Nenea Jean cânta cu fluierul; fetele murmurau o doină. Când au ajuns la pod, s-au oprit un timp, atraşi de glumele şi cuvântul lui nea Ioniţă. După ce au spus *bună seara* şi oamenii le-au răspuns, nea Ioniţă Niţie l-a rugat pe nenea Jean să cânte o horă iar feciori şi fete să joace un pic, înainte de a merge mai departe. Şi, uite aşa, s-a încins jocul *Floricica*, un dans bătrânesc uşor legănat şi cu o melodie care înmuia inimile; una dintre fete cânta în timp ce dansa:

„Frunză ca sipica
Jucaţi Floricica…”

Mai ales pentru noi cei mici, erau aşa de mândri toţi tinerii aceia şi dansau atâta de ritmic, de legănat şi chiuiau şi fluierau, în timp ce bărbaţii şi femeile priveau la ei de pe pod şi de pe banca de alături, de la poartă sau de pe unde mai erau aşezaţi. Noi, toţi prichindeii făcusem un alt cerc în jurul horii. Între timp, a tras fluierul de la brâu şi; nenea Aurică, aşa că dansatorii aveau acum doi instrumentişti, doi fluierari. Şi au mai dansat, după *Floricica*, *Cum se bate* (*leagănă*) *Dunărea*. Dansurile erau anunţate de fiecare dată cu voce tare de către nenea Jean, al cărui fluier mai mare avea sunet de caval. Numai pentru faptul că erau anunţate cu numele lor pitoreşti şi-mi reţineau atenţia, mă făceau ou atât mai curios. Toată lumea îi sorbea din ochi; mai ales când unii dintre flăcăi au început dansul *la la uşa cortului*, cu bătaia palmelor deasupra capului, apoi în faţă şi la spate, ou bătaia călcâielor şi cu îndoirea genunchilor, genuflexiuni repezi, într-un ritm înnebunitor… Eram cu totul vrăjiţi de cei cinci-şase flăcăi ce dansau pe întrecute, în timp ce fetele se legănau în ritmul melodiei şi băteau din palme, ţinând astfel hangul fluierelor. Chiuiau şi strigau, râzând, odată cu băieţii:

Uite-aşa şi iar aşa.
Nu te da, nu te lăsa!…

Admiram la fete până şi modul în care-şi ţineau palmele aproape de înălţimea capului. Mai târziu avea să-

mi dau seama că le ţineau ca pe dairale, mişcându-le şi bătându-le când la dreapta, când la stânga… Apoi, două dintre ele s-au antrenat în dans, alături de feciori, de parcă erau la întrecere cu ei; nu ştiam pe care să-i admirăm mai mult, aşa de repede şi de mândru dansau toţi. Unei fete i s-a lăsat basmaua de pe cap pei spate şi, în loc s-o deranjeze, a prins-o ou mâna şi o juca într-un anume mod şi cu atâta graţie, de parcă ar fi fost *un dans al batistei*. Atât fetele, cât şi băieţii dansau aşa de frumos, încât imaginile lor îmi apar şi astăzi la fel de clare… La un moment dat, nu se mai auzeau decât fluierele. Unul cu melodia sa de caval, al lui nenea Jean, iar altul, cel cu care cânta nenea Aurică, cu sunteul specific fluierului, lăsau impresia că sunt mai multe, patru-cinci şi nu doar două. Fără să vrem, ne trezeam dând din picioare şi noi, cei mici, de pe margine, era de parcă ne ridicau de jos, parcă pluteam. Nu l-am văzut pe nenea Tudoriţă să joace cu atâta foc de la storsul strugurilor când juca dansul mustului, iar mustul curgea rubiniu şi spumos…

— Aşa, băieţi, aşa, neică, striga Niţie, iar mama Maria lui moş Iancu Cătănescu îşi ştergea lacrimile cu dosul mâinii şi murmura ca pentru sine: „mânca-v-ar maica, să vă mănânce, că mândri mai sunteţi şi mândru mai jucaţi…”

La lumina crepusculară a focului, în seara aceea de toamnă târzie, umbre şi oameni, ritmuri şi cântec, melodie şi dans se împleteau şi se suprapuneau. Mi se părea că mă aflu la hotarul dintre basm, şi realitate; era de parcă poposisem într-o ţară feerică, de poveste. Şi poate să fi fost o poveste sau visul unui copil. A fost o seară cum puţine voi fi avut în copilărie. Nu ştiu cât va fi durat, poate zece minute, poate cincisprezece sau mai mult, dar ştiu că-mi părea rău că s-a terminat. De atunci am mai avut ocazia să asist la spectacole mari, cu mulţi muzicanţi şi dansatori numeroşi; eu însumi, la rândul meu, mai târziu am dansat la şcoală, ca elev şi la horă în sat, dar niciodată n-am văzut ceva mai frumos, mai fascinant…

Înainte de a pleca spre centrul satului, au mai jucat o

horă liniştită, aşa cum începuseră când au venit; unul dintre băieţi nu are de lucru şi prinde de-alăturea horii o fată mai răsărită cu patru-cinci ani decât noi ceilalţi copii; era Jena lui Burlanu: „haide şi joacă!” i-a zis. „Nu ştiu să joc bine, nene”, a răspuns fata, timidă dar s-a prins totuşi în horă… „Nu e nimic, ai să înveţi” a mai spus el. Fata nu dansa rău, dar. fâstâcită, mai pierdea ritmul. Şi atunci, Niţie i-a strigat: „Nu aşa, nepoată! Că faci ca ăla:

Al cu paie, al cu fân, Al cu mămăliga-n sân…

Apoi a adăugat: Uite-aşa! Şi s-a prins moşul în horă, lângă ea; dansa uşor apăsat, parcă marca cu stângul şi chiuia pe un ton glumeţ, cu pauze, după ritmul dansului:

Cât e moşul de bătrân, Ar mânca mere din sân… Vine lelea de la râu, Cu poalele prinse-n brâu;

şi zicea mai departe:

Să trăiască sutele că mărită slutele… Vai săracu’ mălăiaşul, Că el însoară unchiaşul!

Şi, pe măsură ce se antrena la joc, continua chiuiturile, trecând de la una la alta:

Dragu-mi-e câmpul cu miei şi mândruţa cu cercei!…

Apoi, tineretul a pornit mai departe în drumul său, cântând şi glumind, spre centrul satului, unde se afla adunată floarea fetelor şi feciorilor la locul numit *în poiană*, pomenit cu acest nume de la bătrânii bătrânilor, de pe când era acolo o poiană largă şi verde la poalele dealului împădurit, iar satul se afla adăpostit pe vâlcea, sub poale de codru…

Am pornit cu părinţii spre casă, urmărit de imaginea jocului şi de strigăturile bătrânului; dar cu mintea mea de copil, nu prea înţelegeam sensul uneia dintre strigături:

„Dragă-mi-e mândruţa chioară, Suflă-n foc, se uită-n oală…”

Mai târziu, peste doi-trei ani, când aveam să fiu împreună cu bătrânul pe deal sau pe vale ori în iernile lungi de iarnă, ducându-mă în vacanţă la el acasă – doar treceam şoseaua – l-am ascultat de multe ori povestind, glumind şi cântând. Uneori, trecea brusc de la o glumă la un cântec sau la o poveste şi invers. Trăia cu adevărat cele

istorisite mai ales, doinele; îşi legăna uşor capul după cum era melodia, reuşind să-mi capteze atenţia. La rândul meu, participam cu atâta intensitate, încât de-atun.ci şi până astăzi, la distanţă de peste o jumătate de secol, mi-am imprimat în memorie şi în inimă tot ce mi-a povestit, tot ce mi-a cântat. Uneori, mă trezeam cu răscolitoarele sale întrebări – de parcă ar fi interpretat un rol, ca în versurile de o puritate şi delicateţe fără seamăn:

Floricele trei sulfine, Cine mă puse pe mine să prind drag şi dor de tine?

Bătrânul povestea de parcă întotdeauna tot asta făcuse; şi tot ceea ce spunea era interesant; aşa mi se părea şi mă captiva de fiecare dată.

CURŢILE LUI LER-ÎMPĂRAT (variantă)

Într-una din zile, bătrânul Niţie a povestit despre Curţile lui Ler-împărat:

Se spune că Ler-împărat avea palate mari şi frumoase în mijlocul unor curţi întinse cât o arie undeva pe malul Oltului, la Romula-cetate, pe unde se află astăzi satul Reşca. Şi mai avea împăratul un palat mare şi mândru în cetatea de la Sucidava, pe malul Dunării acolo unde aceasta se împreună cu Oltul. În acel palat avea împăratul un fecior tare mândru şi voinic, dar tare nefericit, pentru că de la naştere era ursit să nu trăiască decât până ce l-o vedea soarele. Din această cauză, ieşea din palat numai noaptea şi se plimba prin grădinile lui tătâne-său. Privighetorile şi alte păsări cântau de mai mare dragul, iar florile înmiresmau aerul. Ziua o petrecea mai mult închis în odăile sale, cu perdelele trase, la ferestrele în care bătea soarele; şi era tare amărât feciorul şi suferea mult că nu iese ca toţi oamenii ziua, să vadă cum arată lumea.

Într-un amurg a văzut o fată care trecea într-un car, împreună cu tatăl ei, prin faţa palatului, pe drumul de piatră, numit Drumul Roman, care mergea paralel cu Oltul, de-a lungul râului, începând de la Sucidava şi trece mai departe prin Romula-cetate pe la Turnu-Roşu în Transilvania. Era tare frumoasă fata aceea, sau poate aşa i s-o fi părut feciorului; avea ochii ca de viorele şi părul

desfăşurat în plete, ca borangicul, încât îi lumina chipul ca lumina lunii. Şi a trimis feciorul oamenii palatului să întrebe cine sunt cei doi, tatăl şi fata care treceau cu carul, pe drumul de piatră. A aflat, dar a păstrat pentru el tot ceea ce aflase. Începând din acel amurg, nu a mai avut linişte feciorul, până ce într-o seară, pe la asfinţit a pus şaua pe calul său cel mai bun, un cal alb năzdrăvan, care mergea ca vântul şi ca gândul, iar culoarea sa albă, strălucitoare îi lumina calea ca lumina zilei. A pornit într-un suflet la aceea care îi stăpânea inima şi a cărei imagine îl obseda de când a văzut-o. A găsit-o în grădină, tocmai terminase de udat florile şi se odihnea pe o bancă, cu găleata lângă ea. Şi aveau părinţii ei o casă curată şi văruită proaspăt; arăta ca o mireasă care îşi aşteaptă mirele. Oamenii erau din popor: nici prea săraci, dar nici prea bogaţi. După ce i-a dat bineţe, a întrebat-o:

— Nu vii să uzi şi florile mele?

Era prea frumos voinicul şi prea arătos ca să nu-i răspundă şi ea la rândul ei, cu cinstea cuvenită şi cu omenie, cu toate că nu ştia cu cine vorbeşte.

— Dar unde sunt florile dumitale, drumeţule?

— La mine acasă, ceva mai la vale, mai aproape de Dunăre.

Şi tot glumind şi povestind s-au împrietenit. El nu i-a spus cine este, pentru că se temea să n-o îndepărteze dacă află că este fecior de împărat. Apoi i-a spus că nu poate veni la ea s-o vadă decât seara, noaptea, că el nu trebuie să fie văzut de soare. Şi aşa, a început feciorul să vină seară de seară la ea în grădină. Stăteau pe o bancă, la adăpostul crengilor aplecate peste ei. Şuşoteau, îşi spuneau cuvinte dulci şi râdeau uşor ca să nu fie auziţi, pentru că nimeni nu ştia că fata nu stă singură în grădină. Feciorul a rugat-o să nu spună nimănui că vine acolo seara, să se întâlnească cu ea; şi n-a trebuit să-i spună de două ori, pentru că şi fetei îi convenea, că altfel părinţii n-ar fi lăsat-o să primească pe cineva fără ştirea lor.

Când vremea era ploioasă, mergeau în odaia ei, unde stăteau la sfat până la primul cântat al cocoşilor, când el

trebuia să se întoarcă pe drumul de piatră, ca să aibă timp să ajungă în palatul împăratului înainte de a răsări soarele. Şi tot aşa mereu… Feciorul ţinea mult la fată, după cum şi ei îi era la fel de drag. Într-o zi feciorul i-a adus un inel de aur cu o piatră scumpă, mare, în care i se vedea chipul ca într-o oglindă, şi i l-a pus pe deget. Altă dată, i-a adus o brăţară, tot din aur, bătută cu pietre scumpe, apoi o cunună din frunze de aur pe care i-a pus-o pe cap.

— Arăţi aşa de frumoasă, de parcă ai fi o zână, i-a spus el. Nu ştiu cum, dar n-aş mai pleca de lângă tine niciodată… Fata, de atâta fericire, a uitat să ascundă podoabele şi a doua zi, când le-au văzut părinţii şi au întrebat-o despre ele, pentru că ştiau cum numai oamenii foarte bogaţi, Regii şi împăraţii au asemenea lucruri frumoase şi scumpe, a fost nevoită să le spună povestea feciorului. Cu toate rugăminţile ei să n-o facă, seara, oamenii au închis cocoşul în pivniţă şi au vorbit şi cu vecinii să facă la fel, pentru ca feciorul să nu mai audă cântecul cocoşilor şi să-l prindă ziua. Părinţii i-au dat fetei vin pentru a-l omeni, pe străin, să bea când le va fi sete. Nu ştia fata că în vin oamenii au pus buruieni pentru somn!

Când a venit feciorul, a stat cu fata mai întâi în grădină, pe bancă, apoi ea l-a poftit în casă şi i-a dat să bea. A gustat şi ea; şi au adormit somn greu. Dar cum ea băuse, mai puţin s-a trezit înaintea lui; cu grijă pentru a nu-l prinde soarele pe drum, s-a uitat pe fereastră; tocmai se revărsau zorile. L-a trezit pe fecior, iar el cu mare greutate s-a sculat. A alergat în grădină, a încălecat calul şi a pornit în goană. Tocmai atunci se sculau părinţii fetei, care sperau că-i vor găsi pe amândoi adormiţi. Feciorul era departe, gonea ca gândul spre Dunăre. Dar oricât era calul de năzdrăvan, n-a mai ajuns la timp. A răsărit soarele, tocmai când se apropia feciorul de curţile lui Ler-împărat; Şi acolo, la Romula-cetate, soarele la topit cu razele sale; *l-a potopit* cu lumina şi l-a prefăcut într-un râuşor, care până astăzi se cheamă *Potopiri*.

Zadarnic a aşteptat fata în serile următoare, în

grădina ei, să vină şi să stea împreună pe bancă, că feciorul n-a mai apărut şi nu ştia ce s-a întâmplat cu el. A plâns multă vreme; apoi şi-a luat inima în dinţi şi a pornit în căutarea lui, de-a lungul Oltului, la vale, să ajungă la Dunăre, de unde ştia că venea el; şi tot întrebând pe cei ce-i ieşeau în cale despre călăreţul tânăr şi mândru, cu un cal alb ce strălucea ca luna plină noaptea, şi-i lumina căile, a aflat până la urmă cum şi unde l-a prins soarele, potopindu-l într-un râuşor. Şi i-au arătat oamenii curţile lui Ler-împărat. Ajunsă acolo, fata a intrat în palat. Se vede treaba că şi ea a fost ursită, sau poate ca o pedeapsă că n-a păstrat taina feciorului, că pe dată ce a intrat în palat, n-a dorit să mai plece şi n-a mai ieşit de acolo. Iar palatul s-a lăsat încet-încet, scufundându-se pe nesimţite, întreg şi frumos cum era. Ceilalţi oameni din palat au ieşit, când şi-au dat seama că se scufundă, numai ea a rămas acolo; şi s-a scufundat odată cu palatul în care trăieşte singura în veci, tânără şi frumoasă, parcă tot mai frumoasă; şi este îmbrăcată într-o rochie de mătase albă, peste care se revarsă pletele galbene îmbrăcând-o până la mijloc; pe cap poartă cununa de aur, iar pe mână şi pe deget, brăţara şi inelul primite de la feciorul lui Ler-împărat. Într-una din camerele palatului, acolo în adâncuri, fata ţese în fiecare zi o pânză de aur, presărată cu mărgăritare răsărite din lacrimile ei. Ţese o pânză pe care nu o termină niciodată; tot ţese şi tot plânge mereu. În odaia a doua, se află mai multe vase din argint şi din aur, pe masă şi pe la ferestre mici lăzi poleite, care păstrează în ele pietre scumpe, cercei, inele, brăţări şi îmbrăcăminte de mătase cusută cu fire de aur şi de argint. Dar ea n-are ce mai face cu ele… în altă odaie, există patul cu scoarţe şi perne din lână şi mătase, vopsite în culori frumoase, luminoase şi o masă de argint cu scaune la fel, din argint, poleite toate cu aur. Pe masă, se află un cocoş din aur, care cântă întotdeauna, începând după miezul nopţii şi până la ziuă, pentru a-i aminti dimineaţa cu pricina, când feciorul de împărat a fost transformat într-un râuşor.

Toate acestea la un loc – odoare din aur, argint şi

pietre scumpe – luminează odăile ca lumina soarelui. Însă fata se uită la ele şi plânge pentru că, oricât de multe ar fi podoabele, odoarele şi oricât de strălucitoare, nu-i ajută la nimic dacă lipseşte cel căruia îi dăruise inima şi întreaga ei viaţă. Se uită din când în când în oglinda de aur şi-şi admiră chipul, care – pe zi ce trece – parcă devine tot mai frumos, ca o pedeapsă pentru păcatul de a nu fi păstrat taina celui care trebuia să-i fie bărbat. Şi totuşi…

O dată pe an, în toiul verii, sunt câteva zile de adevărată sărbătoare pentru singuratica fată din palatul lui Ler-împărat. Când este secetă, râuşorul seacă în mare parte şi undele sale limpezi – câte mai rămân – se ascund în pământ; acolo, în adâncuri, se produce transformarea râului, care ia chipul celui ce a fost altă dată. Atunci voinicul care, în inima sa a iertat-o pentru greşeala de a nu fi păstrat taina pe care i-o încredinţase, merge la palatul de la Curţile lui Ler-împărat ascuns sub pământ şi îmbrăţişează mândreţea de fată topită de dorul său, rămânând cu ea în acele zile. Şi râde fata de bucurie în braţele lui, fericită că îl revede; şi plânge, că nu-l poate reţine mereu cu ea, ştiind că după câteva zile se va topi ca o umbră. Iar el o soarbe din ochi de dragă ce-i este, şi-i mângâie pletele mătăsoase şi genele înrourate de lacrimi, sărutându-i-le. Amândoi îşi spun cuvinte alese, în cel mai dulce grai de pe lume; dar cuvintele le rămân neisprăvite pentru că, la sorocul plecării, cocoşul de aur începe să cânte neîntrerupt, semn că fericita lor întâlnire a luat sfârşit. Şi cântă cocoşul până ce feciorul, pe nesimţite, dispare de lângă fată, ca un vis. Iar ea întinde mâinile după umbra lui, care se îndepărtează plutind cu spatele spre uşă şi piere cu încetul. îl strigă, rugându-l du-l: „nu pleca, te rog, nu pleca, mai rămâi cu mine, rămâi”… dar umbra nu poate răspunde şi degeaba îl roagă fata, că rămâne cu mâinile întinse, iar feciorul nu mai este nicăieri. Şi cade în genunchi lângă prag, suspinând în singurătatea ei… După o vreme, începe din nou să ţească, aşteptând nerăbdătoare vara viitoare.

La câteva zile după dispariţia feciorului, undele

râului ies în vad la suprafaţă şi curg uşor şi limpezi la vale, murmurând povestea de la Curţile lui Ler-împărat.

ZÂNA FLORILOR

În vremea aceea, într-una din zilele vacanţei de primăvară, mă aflam cu nea Ioniţă Niţie, cu oile, pe deal, pe poiana cea mare. În apropiere, era păducelul cel bătrân care, cine ştie de câtă vreme, stătea acolo ca un soldat de pază, în bătaia vânturilor şi a viforului, singur în poiană, cu trunchiul uşor răsucit şi cu coaja crăpată, era aşa de încărcat de floricele albe, de parcă ninsese peste el. Ceva mai departe, la vreo sută cincizeci de paşi spre miazănoapte, răsărit şi apus, poiana era încadrată de perdele de pădure, îndeosebi salcâmi; pădurea de altă dată, în care dominau stejarii, fusese înlocuită cu salcâmi. Aşa îmi povestea nea Ioniţă zis Niţie: A fost tăiată pădurea, din păcate, nepoate. Oamenii şi-au dat seama, e drept cam târziu, că fără pădure nu se poate; ea ne dă ploaie, vreascuri pentru foc, aer curat şi cântecul păsărilor. Unii dintre; ei au ¡mai plantat pe lângă vii, pomi, iar pe pante, pe coama dealului, perdele de salcâmi…

Stăteam cu bătrânul pe iarbă verde şi priveam la oile care păşteau liniştite; mieii zburdau împrejuru-le, de mai mare dragul, şi mi se părea că amândoi, eu şi nea Ioniţă Niţie, ne aflăm în miezul unei poveşti. Eram încântat de soarele de primăvară şi de ciripitul păsărilor, de cucii şi turturelele care se îngânau, luându-se la întrecere, cu ciocârliile care asaltau văzduhul şi dispăreau în apele lui clare, albastre, în timp ce privighetorile erau numai cântec şi dor. Florile de tot felul de pe poiană şi de prin arbuştii din apropiere, porumbarii, şi măceşii, cu rujele lor de culoare roz-albe, cu miresme suave îmbătau aerul.

Din poiană, de pe cuimea dealului, priveam în zare peste şi vedeam ca în palmă satele de peste Jiu la vreo patru-cinci km depărtare; unele se aflau şi mai departe, ca Filiaşul spre nord-vest sau, la răsărit şi miazăzi, Coţofenii din faţă, Işalniţa, până la Craiova… Nu m-am putut abţine şi i-am spus bătrânului: „nea Ioniţă, ce frumos şi limpede este cerul, ce mândru miroase aerul, şi se vede ca într-o

oglindă până la Filiaşi şi Craiova”.

— Hei, nepoate, numai alaltăieri a fost sărbătoarea zânei florilor care soseşte odată cu primăvara, şi pentru ea, pentru zână, se primeneşte tot câmpul, dealuri, vâlcele şi zăvoiul iar păsările o întâmpină cu cântecul lor şi iarba cu florile îi aştern cărările şi îi împrospătează aerul cu miresme…

— Dar duminica trecută au fost Floriile! – am spus mirat, pentru că nu ştiam nimic despre zâna florilor.

— Aşa este, dragul moşului, dar Floriile înseamnă Floralia, aşa se chema sărbătoarea zânei florilor, aşa îi spuneau dacii şi romanii în vechime. Iar zâna era Flora şi de aceea, sărbătoarea ei se numea Floralia. Tot aşa, sărbătoarea rozelor se numea Rozalia, adică Rusaliile.

— Moşule, dar fetele pe care le cheamă Florica, tot de la zână îşi au numele?

— Apoi, tot de acolo, numai că unele au numele la fel ca al zânei florilor, le cheamă Florica dar sunt urâte foc…

— Dar zâna este frumoasă, moşule?

— Este, că de aia e zână şi încă zâna florilor; este îmbrăcată într-o rochie lungă, albă, împodobită cu flori mândre ca ale măceşului iar pe cap, peste pletele bălaie, are o coroniţă din flori albe, albe ca fulgii de zăpadă; are ochii azurii şi limpezi, că te vezi în ei ca în undele izvorului.

— Dumneata ai văzut-o vreodată?

— Nu; mi s-a părut într-o zi, când eram copilandru, că am văzut-o, ca o părere, o clipă, dar a dispărut. Numai rareori se arată oamenilor tineri când sunt îndrăgostiţi. Doar cu florile câmpului, cu luncile şi cu păsările are treabă…

— Dar de unde ştii cum era îmbrăcată?

— Aşa se povesteşte din bătrâni, din vremile trecute, pe când zânele şi feţi-frumoşii trăiau printre oameni. Ea aduce primăvara; vine cu ramuri verzi şi cu flori de tot felul. Păsările o însoţesc, îi ţin calea cu ciripitul lor, cu cântece, o urmează la tot pasul; tot la îndemnul zânei, pornesc albinele spre toate zările, zburând din floare în

floare să adune polen pentru miere. De dragul ei, înfloresc câmpiile, luncile şi murmură izvoarele legende şi poveşti de demult, uitate…

Trăiam într-o încântare fără seamăn, pluteam parcă într-o beatitudine, un vis, cum nu mi s-a întâmplat de multe ori, nici în copilărie şi, cu atât mai puţin, mai târziu. Plutind astfel între vis şi realitate şi privind în direcţia zăvoiului din vale, m-am trezit spunându-i bătrânului: „este aşa de frumos câmpul, moşule, şi aşa de limpede zarea, că mi se pare că se vede plopul trăsnit între sălciile de la marginea zăvoiului, pe lângă drumul care trece spre Tatomireşti.

— Aşa este; se vede şi mai departe; dacă n-ar fi zăvoiul ţi-aş arăta undele limpezi ale Jiului şi locul din apropiere, de la Casa Podarului. Dacă văd eu până acolo, că sunt bătrân, darămite tu…

— Dar, nea Ioniţă, unde este Casa Podarului?

— Mai bine ai spune unde a fost, pentru că astăzi nu se mai află acolo decât locul ei şi amintirea.

— Cine a făcut-o tocmai lângă râu?

— Hei, are şi ea povestea ei.

— Spune-o, moşule, te rog, spune-mi-o!

Şi nea Ioniţă a început să povestească o întâmplare despre Casa Podarului:

Cu toate că o vreme i se mai spunea locului: La Casa Podarului, doar numele mai rămăsese. Cu câţiva ani în urmă, încă mai era acolo, uitată. Nu era prea mare, dimpotrivă, era ca un bordei. Se afla pe un tăpşan în apropierea Jiului. Parcă răsărise acolo din veac… şi poate că aşa va fi fost; că, de când e lumea lume, prin satele din zonă au trecut oamenii pe drumul pe care-l ştii cum porneşte din sat, de lângă şcoală şi merge printre lanuri şi printre izlazuri, pe lângă zăvoi, până la râu, spre Tatomireşti. Casa rămăsese uitată acolo, de pe când se adăposteau în ea podarii, care treceau oamenii cu podul plutitor, de pe un mai pe altul al Jiului. Podul se afla pe moşia boierească, cum erau altă dată şi satele; de aceea, vama îi revenea boierului…

De la o vreme, s-a construit podul de lemn peste râu mai sus, la drumul care duce spre Răcari, iar cel de aici, cel plutitor era folosit tot mai puţin şi tot mai rar, până ce a fost părăsit. Coliba a rămas singură şi cu vremea s-a ruinat. Casele, la fel ca oamenii, au nevoie de căldură sufletească pentru a putea dăinui... Numai paznicii boiereşti ai holdelor, ai zăvoiului, se mai adăposteau în ea la vreme de ploaie. Ca orice locuinţă, cât de săracă, avea şi casa Podarului o vatră şi un coş, sau horn cum îi mai spune, pentru cazul când se făcea focul în ea.

Zilele se scurgeau unele după altele şi nu mai trecea nimeni pe lângă Casa Podarului, nici dintre oamenii boierului şi nici alţii...

Într-o vară pe miriştile boiereşti din apropierea Jiului, pe lângă Casa Podarului, se aflau cu vitele la păscut câţiva copii; – un grup de şapte-opt prichindei, între zece şi doisprezece ani; nu se strânsese încă tot grâul care se afla, ca de obicei, adunat în câmp, cu snopii strânşi în cârstăţi – grămăjoare de treisprezece snopi. Unele dintre ele se găseau chiar în apropiere de colibă. Copiii, vor fi aflat şi ei de întârzierea reformei agrare; mai ştiau de la părinţii şi bunicii lor despre revolta din 1907, că s-au apucat să se joace de-a boierul şi ţăranii. Imediat şi-au repartizat rolurile. Unul dintre ei a devenit boier şi altul vătăşel; – iar vătăşelul era unchiul tău Marin. Printre ei au mai fost Iorgu lui Stănică Iepure, Codin Negru şi alţii. Ceilalţi erau ţăranii. Unul dintre ei mai răsărit, Iorgu sau Codin, au devenit şeful lor. Cum veniseră cu vitele, doar cu o nuia în mână sau cu biciul, s-au apucat şi din vreascurile din zăvoiul de alături, şi-au făcut bâte, câte o lance, furci şi iată-i înarmaţi pentru răscoală. Toţi, răzvrătiţi şi înarmaţi, au pornit înspre coliba pe care au transformat-o în mintea lor într-un conac boieresc în care se instalaseră boierul şi vătăşelul; cu mare hărmălaie, au ajuns la uşa conacului, strigând să iasă boierul la ei. Strigau şi ameninţau cu bâtele, cu lăncile şi cu furcile:

— Pământ, să ne dai pământ, boierule! Dă-ne pământ, că dacă nu, îl luăm tot şi-i dăm foc conacului, ca la

revolta din 1907!

— Pământ, boierule!

— Dă-ne moşia că, altfel, nu scapi cu zile!

Auzind hărmălaia, moşierul care era Alexandru Dan, îl trimite afară, la grupul răzvrătiţilor, pe vătăşel, să vadă ce vor.

— Boierul întreabă ce vreţi, de faceţi aşa mare zarvă?

— Pământ vrem! Să ne dea pământul să-l – împărţim.

— Să iasă afară că, altfel, intrăm peste el, în conac!

Vătăşelul a intrat înăuntru şi, după câteva clipe, a ieşit împreună cu stăpânul său, boierul.

— Cine sunteţi şi ce vreţi, oameni buni? Cine v-a supărat aşa tare? li s-a adresat boierul.

— Suntem ţăranii de pe moşie, boierule. Dumnealui vătăşelul ne cunoaşte – a răspuns cel mai răsărit dintre ei, care era conducătorul lor.

— Suntem necăjiţi că nu vrei să ne dai pământ, să avem şi noi ogorul nostru. Iaca, de aia suntem supăraţi. Cine ne poate supăra? Numai domnia ta, boierule – a strigat un altul.

— Şi pentru asta v-aţi adunat toţi cu furcile şi cu lăncile. Pe cine vreţi să ucideţi?

— Pe nimeni… Dacă primim pământ, dacă nu…

— Dar eu nu vă pot da nimic până nu vine agronomul cu ordinul de la Craiova.

— Aşaaa!… Domnia ta ne dai moşia, dar nu vine agronomul să împartă pământul…

— Îl împărţim noi – a sărit unul mai îndrăzneţ.

— Nu, oameni buni, nu este bine să ne certăm cu legea. Uite, merg eu la Craiova, să vin cu agronomul să vă împartă pământul. Liniştiţi-vă şi rămâneţi acasă; vătăşelul o să vă spună când mă întorc.

Boierul a plecat la prefectură să aducă ordinul şi să caute agronomul ca să împartă pământ ţăranilor. Cu alte cuvinte, băiatul s-a dus ceva mai departe lângă vite de unde urmărea joaca, şi nu s-a mai întors. Grupul răzvrătiţilor a aşteptat în linişte câteva clipe, ceea ce însemna – în joaca lor – câteva zile. Şi văzând că boierul nu

mai apare nici cu ordin, nici fără ordin, au devenit din nou tumultuoşi, ameninţători. Au început să bată cu bâtele în poarta „conacului”, şi să strige să iasă vătăşelul. Acesta iese.

— Ne-a tras pe sfoară boierul, vătăşele! a strigat unul dintre ei.

— Ce vă miraţi? Ca întotdeauna! a adăugat altul.

— De ce nu mai vine? – strigă unul, învârtind prăjina care trebuia să fie lance.

— De unde să ştiu eu ce s-a întâmplat, măi, oameni buni? Vedeţi bine că doar şi eu aştept ca şi voi şi nu ştiu ce-o fi acolo la Craiova, unde s-a dus dumnealui.

Puneţi mâna pe el să-l legăm, că se preface. E vorbit cu boierul! – a strigat şeful lor.

— Să-l legăm, să-l legăm!

Şi au sărit toţi şi l-au imobilizat pe vătăşel; unul a adus funia pe care a desfăcut-o din coarnele boilor şi l-au legat cobză de o salcie, înfăşurându-l de la pulpe până la umăr.

— Să-l aruncăm înăuntru şi să dăm foc conacului? – a adăugat careva.

— Nu-i dăm foc pentru că, după ce împărţim moşia, din conac facem şcoală, să nu mai meargă copiii să înveţe carte tocmai la Braloştiţa; e departe şi iarna e frig şi zăpada mare… – i-a sfătuit *bătrânul* lor conducător.

— Aşa este! Bine zice nenea Codin Negru.

— Aşa este, aşa este! au adăugat în cor ceilalţi.

— Ei, acum, fraţilor, să împărţim moşia! Iată, tu iei de acolo de la margine până la a doua cârstaţă; tu iei mai departe până la o patra; şi tu, la fel…

…Şi măsurau cu pasul în aşa iei ca fiecare să aibă pe *lotul* său câte două cârstăţi a treisprezece snopi de grâu…

— Acum, hai să treierăm grâul, dacă este al nostru!

— Să-l treierăm, să-l treierăm! Ce mai aşteptăm?

— Să zicem că nu mai este conacul aici, e mai departe şi facem din casa asta maşina de treierat grâul, batoza, pe care am adus-o pentru treaba asta. Să-ncepem…

Şi doi dintre băieţii mai răsăriţi au devenit deîndată coşari şi s-au urcat pe coilbă, lângă coşul acesteia care se transformase pentru ei în coşul batozei pe care trebuiau să intre snopii de grâu pentru a fi treieraţi, în timp ce băieţii celeilalţi cărau snopii şi îi ridicau cu furcile, adică cu prăjinile, pe colibă. Coşarii dezlegau snopii şi îi îndesau, unul după altul, pe coşul colibei şi huruiau din gură cât îi ţineau puterile, ca să imite batoza. În mai puţin de două ceasuri, câteva cârstăţi erau date gata, cu grâul risipit de la mirişte la colibă şi, bineînţeles, coşul acesteia nu se mai vedea dintre spicele din snopii ridicaţi acolo, pe care cei doi vrednici coşari îi îndesau fără hodină înăuntru…

Vătăşelul, legat de salcie, uitase de el şi de situaţia în care se afla; privea la efortul susţinut al camarazilor săi de joacă; era în toiul ei, când – deodată – de la vite, cel care făcuse pe boierul, adică Alexandru, a început să strige cât îl ţineau puterile:

— Fugiţi, măăăi, fugiţi, că vine nea pândarul! Fugiţi!

Şi au început să fugă cu vitele îndepărtându-se. Coşarii au sărit de pe colibă şi au luat-o la sănătoasa. Alergau după vite, că nu le vedeai picioarele. Vătăşelul, rămas legat de sălcie, striga la ei:

— Dezlegaţi-mă! Unde fugiţi şi mă lăsaţi aici? Fire-aţi ai naibii să fiţi! Unde fugiţi şi mă lăţeaţi? Dezlegaţi-mă, dezlegaţi-mă!

Şi văzând că null mai ascultă nimeni, ba, dimpotrivă, tot grupul fugea iepureşte, a început să plângă, smucindu-se să scape, însă fără rezultat. Era bine înfăşurat cu funia boilor. De altfel, era prea târziu. Paznicul (pândarul), fără să-l observe, ajunsese lângă colibă. Când a dat cu ochii de toată risipa aceea de grâu şi a mai văzut şi spicele pe acoperiş, s-a şters cu mâna la ochi, de parcă nu-i venea să creadă. Şi-a luat pălăria de pe cap, a dus-o în dreptul stâncenelor, şi ferindu-se de razele soarelui, a privit spre coşul colibei întrebându-se: ce, mama dracului, a fost aici? Şi întorcând capul l-a observat pe cel legat de salcie:

— Dar cu tine ce este acolo? Cine te-a legat?

— Lasă-mă, nene, să nu mă baţi, că eu sunt vătăşelul.

De-aia m-au legat oamenii de pe moşie, ca să-mpartă moşia şi să treiere grâul. Şi eu n-am vrut. Şi m-au legat aici… Au vrut să dea foc conacului şi să mă arunce în foc.

— Care conac, mă, ce eşti nebun?

— Nu, nene, Ca şi Podarului şi-au făcut-o întâi conac şi numai după aia au zis că e maşina de treierat grâu… Să nu mă baţi că eu n-am făcut nimic!

— Şi a început să plângă de-a binelea.

— Bine, nu te bat; dacă vrei să nu te las aci legat de salcie, să te mănânce lighioanele la noapte, când or să iasă din zăvoi şi-or da peste tine prins gata; să-mi spui al cui eşti şi mergem acasă la tine. Să mi-i spui şi pe ceilalţi, ca să vorbesc şi cu părinţii lor, să plătească pagubele…

— Bine, nene… Da, da…

PLOPUL TRĂSNIT

(„Ca pe vremea lui Pazvante”)

M-am aflat de multe ori în preajma lui nea Ioniţă Niţie, dar ca în primăvara aceea – în Săptămâna Mare – care avea să fie ultima pentru el, niciodată nu mi-a spus şi nu mi-a cântat şi povestit atâtea de multe.

Mă preocupa de mult timp, când şi în ce împrejurări a fost trăsnit plopul cel mare din marginea zăvoiului. Atâta cât umblasem prin zăvoi şi pe dealul care, pe atunci, mai era parţial împădurit nu văzusem un copac mai mare, mai gros, ca Plopul trăsnit pe care abia de-l cuprindeau trei sau patru oameni cu mâinile întinse. Trebuie să fi fost tare bătrân şi, cine ştie, când va fi avut loc întâmplarea; Era parţial uscat şi înnegrit de când fusese fulgerat şi în cinstea cine ştie cărei amintiri legată de povestea sa, devenită legendă, oamenii l-au ocolit, lăsându-l să trăiască cu amintirile sale. Dorinţa de a cunoaşte misterul plopului, m-a făcut să-l rog pe bătrânul nea Ioniţă Niţie să-mi spuie dacă ştie ceva despre plop. Acesta se afla alături cu drumul, care taie câmpia de la Sfârcea şi trecea peste Jiu spre Tatomireşti, pe lângă marginea zăvoiului cel mare.

— E o poveste mai lungă, nepoate, a început bătrânul să vorbească. Şi de întâmplarea cu plopul, se mai leagă şi alta, de pe timpul lui Pazvante. Apoi a reflectat o clipă; eu,

nerăbdător, nu i-am dat răgaz:

— Dar cine a fost Pazvante, nea Ioniţă?

M-a făcut curios, cu atât mai mult cu cât auzisem de multe ori, în diverse ocazii, spunându-se: „Ca pe vremea lui Pazvante!”

— Era pe vremea fanarioţilor un general turc, a continuat nea Ioniţă, de la Dii, sau Vidin. Aşa îi mai spunea Vidinului pe vremea aceea. Dii…

— Spune-o, nea Ioniţă, am sărit eu, auzind că pe lângă cea cu plopul mai este alta, care – bănuiam – trebuie să fie interesantă, ca întotdeauna poveştile bătrânilor.

— Generalul, a reluat moşul cuvântul, s-a revoltat împotriva sultanului; nu pentru binele oamenilor, pentru el s-a revoltat; voia să fie stăpân acolo, la Vidin, în părţile Bulgariei pe care o jefuia când voia şi cât voia; şi tot aşa făcea şi în Serbia şi la noi. Când avea poftă, trecea Dunărea, cu cetele şi prăda satele şi oraşele, pe care le ardea şi ucidea oameni sau îi lua robi pe cei zdraveni şi fete şi femei frumoase şi nimeni n-avea ce-i face. A adunat armată mare pe care o întreţinea din jaf şi din dările luate din ţară; domnii ţării, trimişi de turci să domnească la noi, cei mai mulţi jefuiau ţara la fel, să se îmbogăţească ei şi oamenii pe care-i aduceau cu ei. Dacă au fost unii dintre aceşti domni mai omenoşi şi lăsau ţara să mai respire, o lăsau doar atât cât îi lăsau şi pe ei sultanul şi Pazvante. Pentru că, trebuie să ştii, nepoate, şi unul şi altul se aprovizionau cu tot ce le trebuia de la noi din ţară: cu vite, cu grâu, cu lemne, cu sare, cu aur, cu robi… Şi dacă erau nemulţumiţi, veneau şi luau ei, mai ales când li se părea că Domnii nu le trimit atâta cât cer. De Pazvante, nu mai spun că el căuta prilej mereu să trimită cetele peste Dunăre, la noi şi, cum Oltenia era mai aproape, veneau şi de câteva ori pe an. Era vai de ţară, de oameni!… Aşa să ştii, nepoate, era vai de biata ţară! Cu toate că împăratul turcesc a trimis armată împotriva lui Pazvante, nu l-a putu’t bate şi nici prinde. Când se simţea mai slab decât cei care veneau împotriva lui, îi cumpăra. Avea cu ce!

Cu glasul său uşor gutural şi domol, legănat, mă

purta cu decenii, cu secole înapoi, încât uitam unde mă aflam şi trăiam aievea cele cântate sau povestite de bătrân, participând cu tot sufletul alături de eroii săi. Apoi, moşul relua firul povestirii:

— Erau vremuri grele, cum n-ar trebui să mai fie niciodată. Pentru asta se-nfrâţeau oamenii cu pădurea, de care noi n-am avut grijă, am uitat binele pe care ni l-a făcut şi ne-am pus cu securile pe ea, pe vremea lui Pazvante, când ţara nu mai avea armată şi omul nu mai avea nicio putere, era lăsat la voia întâmplării şi a jefuitorilor, cum să nu-ţi iei lumea-n cap, să pui frunză-n buză şi să te faci haiduc? Să loveşti în cei care plecau cu pungile şi cu lăzile cu aurul stors din sudoarea şi din sângele românului, din munca şi din lacrimile lui; să ieşi în calea ciocoiului şi să-l despoi, cum zice şi cântecul. Şi bătrânul începe să zică doina, de parcă uitase de povestea cu care, de altfel, cântecul se lega:

Aoleu, cicoi, cicoi.

De te-oi prinde, te jupoi…

Doar haiducii mai făceau dreptate în ţara noastră, relua moşul firul povestirii. Pe vremea aceea, îmi spunea bunicul meu că bătrânii săi l-au lua într-un car cu două proţapuri, s-au afundat în pădure când au dat năvală cetele lui Pazvante şi n-au ieşit de-acolo decât după vreo două-trei săptămâni. Au ajuns năvălitorii, cu jaful şi cu prăpădul până sub munţi. Au ars Cerneţul şi au mers până pre Târgu-Jiu; îl căutau pe Tudor Vladimirescu care, cu pandurii săi, îi păruise altă dată, când mai năvăliseră. Craiova a ars în întregime. N-au rămas în picioare decât casele de cărămidă, cu zidurile ruinate şi înnegrite de foc. Casele cele mai multe erau din lemn, au ars repede. Când s-au întors oamenii, n-au mai găsit decât scrumul şi cenuşa. De sate, nu mai vorbesc. Colibele şi bordeiele ardeau în câteva clipe, dar bieţii oameni le făceau iar şi iar, de fiecare dată după ce trecea prăpădul. Pădurea era aproape şi le dădea lemne. Tot atunci zice-se să fi fost întâmplarea cu Plopul Trăsnit. Era mai tânăr copacul, dar tot mare şi în plină putere; acum, aşa cum ştii, e parţial

uscat şi înnegrit;

După ce au ars Craiova, turcii s-au risipit în cete după pradă în goana cailor, prin satele de pe valea Amâradiei şi pe valea Jiului, în sus, atât cât puteau jefui, ceea ce oamenii nu apucaseră să ducă în codru. A ajuns şi pe la noi o ceată de vreo sută de călăreţi; oamenii şi vitele nu se vedeau nicăieri. Satul se afla atunci în întregime pe vâlcea, între codri. Tot acolo, deasupra dealului, la adăpostul pădurii, era o poiană mare, care nu se vedea din vale; acolo păşteau vitele. Doar câteva case erau răzleţe, mai departe de sat, în vale, lângă poiana care se afla unde este astăzi şcoala şi care se întindea în vale, până în luncă. Vitele tatomireştenilor treceau, ca şi astăzi, Jiul să vină la păscut; aşa cum ştii şi tu, ei nu au păşuni prea bune şi le treceau încoace, în lunca boierească, aflându-se ca şi sfârcenii, pe moşia aceluiaşi boier; când au venit oamenii lui Pazvante, cireada de la Tatomireşti se afla la păşune, în luncă. Pe alocuri erau poieni, cu tufe mai mici de salcie, de sânger, de răchită; pâlcuri de anini şi plopi, câte un stejar sau doi-trei umbreau poienile în care păşteau vitele. De obicei, turcii se fereau de pădure; nu intrau în codri şi în zăvoaiele mari; nu cunoşteau locurile şi se temeau. Ştiau că nu o dată o păţiseră în asemenea locuri, unde fuseseră atraşi pe vremuri în codri şi teama rămăsese în amintirea duşmanilor. Acolo, într-o rarişte, pe o pajişte frumoasă, au ieşit, nevinovate, nişte vite la vedere. Turcii, care ajunseseră în poiana în care astăzi se afla şcoala, aruncându-şi privirile în vale, pe luncă, au văzut vitele şi, cum drumul mai departe spre Braloştiţa se strâmtora tot mai mult, lunca devenea mai deasă şi se împreună cu pădurea care cobora de pe deal, trebuiau să facă întoarsă calea şi s-or fi gândit că nu le-ar strica să ia cel puţin vitele care se vedeau în luncă, la Sfârcea, bănuind că acolo se află mai multe. Aşa că au dat pinteni cailor; în câteva clipe, că nu erau decât vreo o sută cincizeci sau două sute de paşi până acolo, au fost la ele…

În timp ce se apropiau de vite, au observat printre boschete un călăreţ galopând în vale, spre râu; o clipă,

nedumeriţi, turcii care tocmai opriseră, se întrebau ce să fie şi ce să facă. Călăreţul gonea calul cât îl ţineau puterile în faţa lor, la câteva sute de paşi. S-a văzut apoi fluturând colţul unei marame de pe capul fugarului; era o fată. „O fi lăsat vitele şi a fugit de teamă”, gândeau ei. Dar o fată nu le-ar strica nici lor; vitele le vor lua când se întorc cu fata, pe care o vor vinde ca roabă sau într-un harem, dacă este frumoasă. Pe aici, pe la ghiaurii aceştia, pe la Kara-Iflac, cum spuneau ei Ţării Româneşti, sunt frumoase fetele… Toate acestea le-au gândit în câteva clipe şi au pornit ca vântul după ea. Fata fugea, ei după ea…

În acelaşi timp, în zare, dinspre apus de peste coama pădurilor şi a dealurilor, se lăsau nori grei, tot mai negri şi tot mai aproape. La început, bubuiturile erau depărtate, apoi tunete puternice se apropiau mereu şi anunţau furtuna; încep să cadă stropi rari şi mari, iar fulgerele şi tunetele se repetau, spintecând cerul întunecos. Fata fugea şi urmăritorii după ea, mai aproape, tot mai aproape de calul ei, doar la câteva sute de paşi; doi dintre ei s-au desprins din fruntea cetei şi ajunseră lângă ea. Când s-au apropiat, li s-a părut doar o copilă şi, cum ea întorcea mereu capul să vadă dacă urmăritorii sunt aproape, aceştia au observat o fată o cosânzeană, nu alta. Baticul se lăsase pe ceafă şi părul castaniu închis se înfoia în vântul care începuse odată cu furtuna. Cei doi urmăritori se gândeau, văzând mândreţea de fată, ce mulţi galbeni vor putea lua pe ea… Când fata a ajuns lângă zăvoiul cel bătrân şi întunecos, a dat pinteni şi, a dispărut, pe la Plopul Trăsnit, în adâncul zăvoiului. Urmăritorii, pe drumul care parcă dispărea şi el, s-au oprit lângă plop. Fata se lăsase uşor spre stânga, în negura codrului iar ei i-au pierdut urma. Norii erau tot mai joşi şi întunecoşi… După ce au încetat goana, turcii s-au strâns toţi grămadă şi ascultau tropotele care se îndepărtau odată cu fata, se auzeau înfundate şi neclare, acoperite de fulgerele şi trăsnetele care nu mai conteneau. S-au apropiat de plopul cel mare şi de copacii din apropiere, căutând adăpost împotriva furtunii care se dezlănţuise. Un fulger a brăzdat

întunericul şi a căzut cu vuiet asurzitor lângă ei, spintecând Plopul cel mare şi doborându-i o creangă groasă ca o gemănare, la pământ. Iar flăcările l-au cuprins pe el şi arborii vecini, ridicându-se pentru câteva clipe la mare înălţime, deasupra vârfurilor. Caii au sărit speriaţi în două picioare, câţiva turci au căzut fulgeraţi: doi nu s-au mai ridicat. Toţi ceilalţi, de pe jos, şi de pe cai, l-au strigat pe Allah de câteva ori… Iar cerul parcă îşi rupsese băierile; norii s-au spart şi deasupra lor turna cu găleata. Ploaia a trecut şi, de la apus, soarele a zâmbit de pe creasta pădurilor de la Braloştiţa, înainte de a scăpăta de parcă ar fi întrebat: V-a plăcut?

Apoi, s-a lăsat o linişte deplină peste pământul răcorit şi spălat, dar nu ferit de primejdii. Liniştea a fost sfâşiată de sunete de corn… Ce să fie?

Fata desprinsă de urmăritori a ajuns undeva, în apropiere de Jiu, la un bordei încăpător şi bine amenajat, într-un luminiş; era casa Podarului. Acolo îşi aveau adăpostul paznicii şi pădurari boierului, care erau pe jumătate haiduci sau oamenii acestora şi ai pandurilor. Fetei i-au ieşit în cale un bărbat ca de treizeci-treizeci şi doi de ani cu încă doi cam de de aceeaşi vârstă:

— Ce veste ne aduci, fetiţo?

— Şi bună şi rea, neică, a răspuns fata.

— Cum, şi bună şi rea? Descalecă şi vorbeşte. El se apropie s-o ajute să descalece, dar ea sărit de pe cal înainte ca el s-o poată ajuta şi…

— Oh, neică, nu-ţi pare rău de mine?… Veste bună că i-am adus la Plop cum ai voit. Rea că sunt cam mulţi. Şi nu-ţi pare rău de mine că erau gata să mă prindă? El o strânse la piept, o mângâie pe creştet, o sărută şi-i spuse:

— Îmi pare, cum să nu-mi pară, dar n-aveam altă cale mai bună să-i putem aduce în marginea zăvoiului. Altfel, luau vitele oamenilor sau intrau pe vâlcea şi găseau satul. Te credeam mai curajoasă şi tu eşti aşa speriată… Ei i-au dat lacrimile:

— Aşa credeam şi eu; dar când am văzut că arapii sunt gata să pună mâna pe mine, mă pierdusem cu totul.

Între ei era unul negru, cu ochii holbaţi şi cu dinţii rânjiţi, de mă băga în friguri; norocul meu a fost calul, care parcă m-a înţeles, altfel cine ştie dacă ne mai vedeam. Nu-i aşa, zmeule? se adresează calului, care se apropiase de ei; acesta necheză uşor. Ea l-a mângâiat pe frunte şi apoi s-a întors la el:

— Neică, nu e timp de pierdut.

— Spune, ce mai este?

— Sunt la plopul cel mare şi sunt mulţi. Cred că vreo sută, cât am putut număra din ascunzătoare, până să alerg încoace.

— Cam mulţi. Încalecă şi treci Jiul la Tatomireşti. Ştii că apa acum e mică. Nu-i ajunge nici la genunchi, calului. Mergi la Pachia, să vină cu oamenii lor. Ei vreo treizeci, noi vreo cincisprezece, poate îi facem pe turci să creadă că suntem mai mulţi. Le-o fi udat ploaia armele. Oamenii mei sunt deja acolo, în preajma plopului, în marginea zăvoiului, ascunşi. Am ştiut tot. Am avut o iscoadă în plopul mare şi când a văzut că-i aduci, a venit fuga şi mi-a spus. Eu şi cu ei doi te-am aşteptat să-ţi spun ce ai de făcut. Acum noi mergem la turci. Dar tu zboară repede. Hei, de-ar fi aici, îndată, pandurii de pe Amaradia!… Constantine, mai dă semn cu cornul, a mai strigat *neică* la unul dintre cei doi care erau cu el. Acesta a sunat de câteva ori… Hai, fata mea, du-te! Vor auzi semnalul şi până ajungi, sunt gata. Poate-i întâlneşti când treci râul. De câteva zile de când au dat năvală, tâlharii lui Pazvante, toţi oamenii sunt cu lancea şi cu puşca în mână.

— Mă duc, neică. Dar te rog iar, cum te-am mai rugat, nu-mi mai spune *fetiţo* şi nici *fata mea*, că nu mai sunt o fetiţă. Doar o să-ţi fiu nevastă…

— Bine, bine, *fata* mea. Să fim sănătoşi că atunci, nici tu nu-mi vei mai zice *neică*… Du-te, că furtuna, poate ne va fi şi ea de ajutor…

Se însera. Cireada de vite fusese scoasă din ascunzişurile luncii la vedere şi era mânată spre râu de vreo patru-cinci bărbaţi şi tot de-atâţia feciori. Vitele de la Sfârcea nu se vedeau şi nu se simţeau pe nicăieri; stăteau

probabil ascunse acolo, la păşunea lor din Poiana Mare, cum se numea platoul de pe dealul de la Sfârcea. Ca şi satul, care era în imediata apropiere, în vâlcea, nu se vedeau din luncă. Aşa că turcii nu aveau altceva de făcut decât să se mulţumească cu cele cincizeci-şaizeci de capete de vite ale tatomireştenilor, care acum le ieşeau în cale. Cu atât mai mult, trebuiau să plece cu cât erau neliniştiţi de sunetele de corn care se auzeau în adâncimea zăvoiului. Dar ce s-o fi întâmplat, că vine cireada spre ei V în câteva clipe, după ce s-au dezmeticit de trăsnet şi de furtună s-au hotărât totuşi să meargă spre cireadă. Numai ca, tocmai când întorceau caii să pornească, s-au trezit împroşcaţi de gloanţele din boschetele din zăvoiul cel mare, în marginea căruia se opriseră. Câţiva s-au prăbuşit de pe cai, iar caii au fugit în zăvoi, după ai celorlalţi doi, ucişi se trăsnet. S-au aşezat în formaţie de semilună în mişcare, cu vârfurile spre direcţia împuşcăturilor care nu-i slăbeau, şi au început şi ei să tragă; dar încotro să tragă, că nu vedeau nimic şi în plus, unora nu le luau foc armele; Le udase tare ploaia. Totuşi, unii dintre ei au reuşit să folosească puştile şi pistoalele, dar nu ştiau unde trag. De aceea, au părăsit lupta, îndreptându-se în galop spre cireada care se oprise şi care, spre mirarea lor, nu mai avea niciun om pe lângă ea. Pe când încercau să întoarcă vitele spre a le lua cu ei, au auzit din nou sunete de corn, trompete şi un galop surd de călăreţi chiuind venea dinspre râu. În fruntea lor, drăcuşorul de fată care-i aducea. În noua situaţie, duşmanii au fost obligaţi să lase iar cireada şi să se pregătească de luptă. Întorcând spatele vitelor, s-au trezit însă cu împuşcături din apropiere; erau oamenii de la cireadă ascunşi în dosul boschetelor şi al copacilor răzleţi din luncă. În acelaşi timp, din zăvoi, au ieşit cei cincisprezece călăreţi aduşi de *neică* al fetei. Riscând să fie înconjuraţi şi neştiind câţi ostaşi ar mai putea fi ascunşi în apropiere, turcii se desprind din luptă şi, de unde, la început voiseră ca pradă şi cireada şi fata, acum ar fi fost mulţumiţi să scape teferi. Grupul cel mare de călăreţi pe care-i aducea fata erau oameni din satele de

peste Jiu: Tatomireşti, Brădeşti, Răcari. Erau cu ei şi pandurii de pe Amaradia, care tocmai se întorceau dinspre Albeşti, de unde alungaseră alte cete ale turcilor care, după ce arseseră Craiova, porniseră după jaf, pe Amaradia în sus. Erau panduri lui Magheru, unchiul viitorului general de la 1848. Fata îi întâlnise tocmai când trecea vadul la Tatomireşti.

Duşmanii şi-au dat seama cam târziu, că fata, care alergase înaintea lor când au intrat în lunca, a fost doar momeală pentru a-i atrage în cursă. Astfel au intrat în gloanţele haiducilor şi pandurilor. Unii dintre aceştia făceau parte dintre cei care, împreună cu Iancu Jianu, uşuraseră careta zapciilor în apropiere de Craiova de aurul strâns de către aceştia de prin satele din Oltenia, după care au intrat în oastea lui Tudor Vladimirescu. După o încercare de rezistenţă, văzând pericolul de a fi încercuiţi, duşmanii s-au desprins din luptă, au dat dosul şi au încercat să părăsească câmpul de luptă. Le stătea încă în cale cireada, iar din spate şi din flancuri curgeau gloanţele… Până la urmă s-au împărţit în două şiruri şi, ocolind cireada, în goana cailor, au pornit către Scaieşti, spre Craiova, urmăriţi de aproape de către ai noştri…

— Liniştea şi noaptea au învăluit lunca şi codrii de pe vale şi de pe dealurile cu colibele oamenilor în care se adunau, osteniţi şi necăjiţii, să se odihnească…

Aşa a fost pe timpul lui Pazvante. Din bătrâni, se povesteşte că fata aceea ar fi fost mama haiducului Pământeanu. De atunci i s-a spus şi plopului – *Plopul Trăsnit*.

Nea Ioniţă Niţie a terminat şi îmi părea rău că s-a sfârşit povestea. La masă, nu vedeam mâncarea, vedeam scenele şi imaginile din timpul încleştării lor cu duşmanul şi mai ales, mi se părea că observ cum fata aleargă spre Plopul Trăsnit. Trecutul şi prezentul îşi dădeau mâna în sufletul meu; visul se împletea cu realitatea. Am adormit ameţit de succesiunuea imaginilor din povestea bătrânului. Se făcea că eram pe atunci, pe timpul lui Pazvante; şi alergam cu roibul cât îl ţinau picioarele, spre zăvoi, să

anunţ pe cei ascunşi acolo că vin turcii să prade vitele. Am ajuns lângă cei doi trăsniţi odată cu plopul şi le-am luat pistoalele şi le-am pus la brâu. Am luat apoi sabia unuia, am legat-o de şa, iar pe a celuilalt arh pus-o la şold: era şi timpul, că o ceată de turci ajunsese lângă mine. Dar din zăvoi, au apărut haiducii şi pandurii. Şi a început o luptă pe viaţă şi pe moarte între noi. În iureşul bătăliei, mi-a sărit pălăria de pe cap şi s-a pierdut pe sub copitele răilor. Alături de mine, se lupta fata aceea, frumoasă ca un luceafăr sau aşa mi se părea; strălucea acolo printre duşmanii negricioşi, şi mă încuraja; *dă-i*, *băieţaş*, *aşa*, *dă-i înainte*! Văzând duşmanii că-i răzbim, au părăsit lupta, întorcând caii şi au luat-o la fugă. În acelaşi timp, unul a aruncat o frânghie, un fel de laţ, să înşface fata, s-o ia cu ei; într-o clipită am dat cu spada şi am tăiat funia, cu care era gata s-o dea jos de pe cal. Dar sabia s-a rupt şi atunci am vrut s-o folosesc pe cea atârnată la şea; nu reuşeam s-o desprind, timp în care turcii ne înconjurau, pe mine şi pe mândreţea aceea de fată. Norocul nostru a fost că ne-au venit în ajutor şeful acela de panduri sau poate căpitan de haiduci, căruia ea, fata, îi zicea *neică*, şi cu încă doi-trei voinici ne-au scos din primejdie… Turcii fugeau şi noi după ei. Fugeau duşmani, fugeau, iar noi pe urmele lor… Bucuros că i-am alungat, chiuiam şi învârteam spada…

După un timp, ne-am înapoiat şi fata îi spunea lui *neică* arătându-mă pe mine!

— El m-a scăpat, neică. Altfel, mă luau duşmanii cu ei.

— Nu te lăsăm noi să te ia. Ce mă făceam eu fără tine?…

Ne aflam într-o poiană, o pajişte cu multe flori şi păsările cântau pe crengile copacilor şi pe tufele de răchită de pe lângă noi. Eram împreună cu fata, pe care am întrebat-o:

— Vrei să-ţi fac o coroniţă din flori şi frunze şi să ţi-o pun pe frunte? Să fii ca zâna florilor? Că eşti tot ca ea de frumoasă!

— Dar de unde ştii cum era ea de frumoasă?

— Păi aşa spun toate poveştile şi basmele, că ea era foarte frumoasă. Şi tu eşti tot aşa…

Şi ne-am aşezat amândoi pe iarbă, fiecare cu câte un buchet de flori albe, galbene, roşii şi de alte culori, dar cele mai multe erau albe, albe ca lumina zilei, ca lumina soarelui. Şi am început să-i împletesc cunună. Îi măsurăm canul cu o nuieluşă de răchită peste rotuniimea frunţii, să nu-i fie coroana mică sau prea mare. Ea râdea, arătându-şi şiragul dinţilor mici şi albi ca phioceii primăvara, când ies de sub zăpadă: şi-i străluceau în soare cosiţele castanii, aproape neore şi ochii catifelaţi, parcă pluteau în rouă. Tocmai atunci îmi aminteam cum. Într-o poveste sau poate era n «cântec pe care-l cânta ne la noi, pe-acasă, mătuşă-mea ducă tată. Tonica, când încă nu se măritase la Scăieşti. nu plecase din sat şi ne vizita adeseori. Sau poate chiar mama îl va fi cântat pe vremea când încă nu se îmbolnăvise tata. Şi cântecul sau povestea. mi se părea mie, erau făcuta parcă pentru fata aceea căreia îi pregăteam cununa. Pentru că ea avea. aşa cum sounea povestea sau cântecul, pe care mi se părea că îl aud:

Ochii, roua florilor, Mersul căprioarelor…

Şi păsările ciri Deau şi turturelele cântau în zăvoi, dar clasul ei era mai frumos decât al lor l-am spus aceasta şi ea a râs uşor, a zâmbit puţin întristată, sau poate mi s-a părut, apoi mi-a şoptit:

— Ascultă, tu auzi ceva?

— Ce să aud? am întrebat-o tot în şoaptă.

— Un cântec tare mândru! Parcă e mai frumos decât corul de la şcoală. Tu te duci la şcoală?

— Da, i-am răspuns.

— Dar să tăcem şi să ascultăm, a şoptit din nou ea, ridicând degetul în faţa buzelor.

Şi era un cor, parcă şoptit de adierea vântului sau poate cineva îl cânta în inimile noastre. Îmi părea cunoscut cântecul; parcă-l auzisem pe bătrânul Niţie cântându-l şi-i desluşeam chiar şi vocea, îi vedeam chiar chipul şi privirea blândă, duioasă. Se făcea că îmi cântă anume mie sau nouă, dar glasul său era însoţit de alte zeci de glasuri;

parcă şi florile cântau legănându-se şi frunza şi iarba şi apele Jiului murmurau melodia:

„Ştii, tu, mândră.

Ştii, tu, ştii.

Când eram noi doi copii…”

Melodia şi corul spuneau povestea noastră: O poveste care s-a întrerupt, când mă aşteptam mai puţin. Tocmai atunci a ieşit din bordeiul adăpostit de nişte sălcii aplecate peste el şi pe care nu-l observasem, poate şi pentru faptul că n-aveam ochi decât pentru ea, a ieşit *neică al jetei*. A venit spre noi şi l-am recunoscut, el era, şeful sau căpitanul de haiduci sau de panduri, care a prins-o de peste mijloc şi i-a spus sărutând-o: Fata mea, fetiţa mea, mica mea nevastă… Şi au pornit amândoi, ca la plimbare, prin poieniţă… Şi m-am trezit din nou că sunt copilul de zece – unsprezece ani, singur şi ea, o fată mare, la optsprezece ani şi nu mai eram de aceeaşi vârstă, cum mi se păruse în acele clipe, când ba eram amândoi copii, ba eram şi eu fecior ca de optsprezece – douăzeci de ani…

Rămas singur şi necăjit, am încălecat calul care păştea în poiană şi am plecat în galop până la Plopul Trăsnit, unde am descălecat şi m-am aşezat jos, rezemat de plop, cu coatele pe genunchi, cu capul în palme şi am început a plânge amar… Şi nu ştiu cât voi fi plâns acolo, dar după un timp, am auzit un călăreţ care s-a apropiat şi a descălecat; când am privit, am văzut-o pe ea, venea la mine:

— Ce s-a întâmplat? De ce plângi? m-a întrebat mirată şi tristă.

— Pleacă! i-am strigat. Pleacă, să nu te mai văd!

Am strigat aşa tare la ea că biata fată, pentru o clipă neştiind ce să creadă, a făcut câţiva paşi înapoi, apoi a prins calul de frâu, care între timp se apropiase de ea, şi era gata să încalece şi mie parcă îmi părea rău că pleacă; şi m-am trezit cu ea.

— Aaa! Asta era? Şi eu să nu-mi dau seama! Bietul băiat… Şi s-a apropiat iar de mine şi avea atâta duioşie în glasul ei dulce, cum nu mi-a mai vorbit nimeni niciodată!

Poate numai mama, când eram mai mic şi mă îmbolnăvisem de pojar, şi avea să-mi mai vorbească aşa doar odată, mai târziu, când militar fiind, am venit în permisie, înainte de a fi pornit pe front. Nu le scrisesem că voi fi pornit şi nu le-am spus nici atunci, dar poate mama simţea şi se temea. Şi mi-a ţinut calea, în capătul grădinii, când veneam acasă, între prunii bătrâni şi lanul de porumb verde şi înalt şi m-a strâns la piept, spunându-mi printre lacrimi: Băiatul meu! Băiatul meu…! Abia împlinisem optsprezece ani când am plecat militar… Şi era atâta de duioasă mama… Şi tot astfel, acolo, lângă plop, fata aceea îmi vorbea dulce şi n-am mai alungat-o…

— Copil nefericit! a mai zis ea, care era zâna florilor pentru mine, mângâindu-mă cu mâna pe faţă şi sărutându-mă pe frunte… Fericit şi nefericit! Nu mai plânge, nu mai plânge! repeta ea. Nici n-ai intrat bine în viaţă, sau tocmai de aceea plângi cu-atâta foc, că n-o cunoşti; nici eu n-am cunoscut-o suficient, abia acuma încerc să bat la porţile ei… Este adevărat că Mântuitorul a spus că sunt: „Fericiţi cei ce plâng…” Totuşi, sunt prea multe lacrimi…

Viaţa începe cu copilăria care se aseamănă cu o zburdăl. nicio pe Gurile de Rai, o plutire între vis şi adevăr. Copii, băieţi şi fete, pot să fie tot ce îşi doresc în visele lor; pot să fie Prinţi, Prinţese, Voievozi, Feţi frumoşi pe cai năzdrăvani şi Zâne… Şi, fără să-şi dea seama, se trezesc izgoniţi din paradisul copilăriei, spre care privim cu nostalgie din când în când, pe parcursul deserturilor vieţii… Iată de ce te sfătui să nu mai plângi; păstrează lacrimile pentru alte vârste, când poate vei reuşi, chiar suferind, să le zăgăzuieşti sau, cel puţin, să le tăinui…

Ţine minte ce-ţi spun şi te rog încă o dată nu mai plânge, că între noi doi nu sunt doar şapte ani, sunt mai bine de o sutăpatruzeci. O nepoată de a mea, fiica haiducului Pământanu a fost străbunica ta. Tu să-ţi trăieşti veacul şi să ştii că nu vei mai plânge rezemat de Plopul Trăsnit. Noi, cei cu care ţi-a făcut cunoştinţă bătrânul Ioniţă Şerban zis Niţie, sau alţii ca el, suntem de multă vreme ţărână. Oale şi ulcele suntem. Şi Pazvante,

blestemată fie-i memoria, nu mai este decât o tristă şi amară poveste. Iar noi, cei din timpul lui Pazvante sau din alte epoci, trăim doar prin voi; poveştile şi amintirea noastră, voi, urmaşii, să le purtaţi mai departe, în veac pentru generaţiile care vin. Altul este timpul tău şi alta, lumea; iar tu, aşa cum ţi-am spus, nu vei mai plânge sprijinit de Plopul Trăsnit… Altele vor fi cărările pe care-ţi vei risipi lacrimile, dragul meu copil. Spunea ea, mângâindu-mă şi punându-mi mâna pe umăr. Apoi, mi-a şoptit: „Trebuie să plec, că e târziu…” A încălecat şi a pornit în goană spre soare-răsare, spre râu şi orizontul o sorbea cu încetul şi se făcea tot mai mică, tot mai mică… iar eu îi simţeam mâna încă pe umăr şi îi auzeam graiul duios: „Nu mai plânge, nu mai plânge!”

— Dacă ştiai ce frumoase au fost zorile azi dimineaţă, n-ai fi dormit atâta, a zis mama, scuturându-mă de umăr. Ai visat ceva, că plângeai şi suspinai în somn. Mergi şi te spală şi mănâncă; altă dată îţi răsărea soarele cu oile în izlaz, acum, mi-e teamă că te prinde-acasă…

N-am spus nimic. O auzeam însă mereu pe fata aceea cum mă roagă să nu mai plâng şi parcă o vedeam cum se îndepărtează în goana calului. Toată ziua am fost îngândurat şi trist.

Bucureşti – decembrie, 1985 – Călimăneşti, iunie, 1986.

SUMAR

Un cuvânt de prezentare 5
Ilinea – Fiica lui Filişanu în captivitatea haiducilor. 13
Valea lui Patru 77
Drumul lui Mar cu «s2
Fântâna lui Mircea 90
Mărgărita”.
Cavalerul din Brabova…103
O fată călare trecea 132
Floricica 151
Curţile lui Ler-Împărat 137
Zâna Florilor 162
Plopul Trăsnit 170

Editor: OCTAVIAN POPESCU Consilier literar: TUDOR OPRIŞ Redactor: CRISTINA MARIA-ALINA POPESCU Tehnoredactor: MARIA POPESCU

Tiparul x-utet-ub comanda nr. 759

V f í V”.

Actuala carte se înscrie într-un gen romantic mult îndrăgit la noi, cu vechi rădăcini şi străluciţi reprezentanţi. Vom lăsa cititorului plăcerea să alunece pe firul istoriei Ţării Româneşti cuprinsă între domnia lui Mihai Viteazul şi revoluţia lui Tudor din Vladimiri pentru a descoperi în lumea rapsozilor, haiducilor, pandurilor, pazvangiilor, fecioarelor furate şi salvate, în ţesătura întâmplărilor intrate în legendă, inepuizabile zăcăminte de poezie şi frumuseţe morală.

ISBN 973 – 96503 – 6 – 8

TUDOR OPRIŞ

2000 + 40 TL Lei 2010

UNIUNEA SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA CONT Nr. 45101032 BCR FIL. SECT.1 BUCUREŞTI